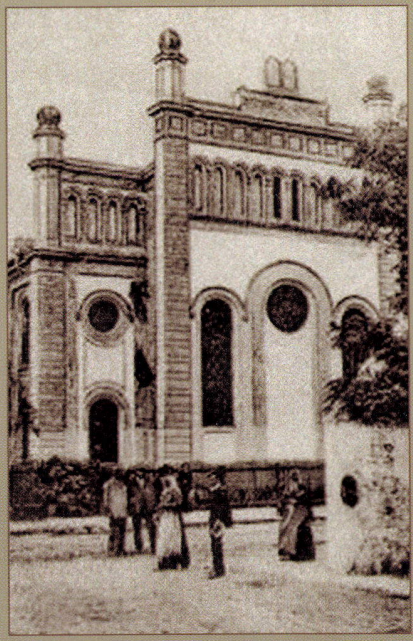

KORNFELD
FERENC

AZ ÉN VÁROSOM DUNASZERDAHELY

„KIS JERUZSÁLEM“

Autotechnika s.r.o.

AUTO TECHNIKA SERVIS PREDAJ AUTO

Autorizovaný predajca značky Škoda a Hyundai

Predaj, Servis, Leasing, Poistenie

Autobazár, Náhradné Diely – Škoda-Hyundai

Autotechnika s.r.o. Vám ponúka tie najlepšie profesionálne služby, široký výber a právnu záruku na pôvod automobilu a číslo karosérie. Vysoko školený odborníci Vám poradia a ochotne pomôžu pri výbere.

Autotechnika s.r.o., Galantská cesta 12, 929 01 Dunajská Streda
Tel./Fax:031 551 44 01, 031 550 09 93, Mobil: 0905 751 363, 0903 178 115
autotechnika @mail.t-com.sk, www.autotechnika.sk

KORNFELD FERENC

AZ ÉN VÁROSOM DUNASZERDAHELY – „KIS JERUZSÁLEM“

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2024

2007

© Kornfeld Ferenc
Felelős kiadó: Sidó Ferenc

ISBN 978-80-969715-8-9

KORNFELD FERENC

AZ ÉN VÁROSOM DUNASZERDAHELY – „KIS JERUZSÁLEM“

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Mielőtt az olvasó elkezdi olvasni ezt a könyvet, szeretném, ha tudná,
hogy sok segítséget kaptam barátaimtól és ismerőseimtől.
Ezért is szeretném kinyilvánítani köszönetemet:

-fiamnak, Kornfeld Tibornak, aki végig figyelemmel kísérte
és segítette könyvem írását és nyomtatását;

-Derzsi Lászlónak, Bucsuházy Jánosnak, Dan Tal-nak (Peter Kubinský)
és a dunaszerdahelyi Zsidó Hitközségnek,
akik anyagilag támogatták a könyv nyomtatását;

-Vas Gyulának, aki a magyar helyesírást lektorálta;

-Algeyer Károlynak, Németh Sándornak és Káčer Vladimírnak,
akik a képanyag összegyűjtésében voltak segítségemre.

-Sidó Francinak, aki a kiadó szerepét vállalta.

Mindnyájuknak köszönöm!

KORNFELD FERENC, AZ ÉN ÉDESAPÁM

Kornfeld Ferenc Dunaszerdahelyen, a Bacsák utca egyik házában látta meg a napvilágot, 1924. április 11-én, élete egy kis történelem.

Két idősebb testvére volt, Teri és Laci. Gyermekkorát az első Csehszlovák Köztársaság toleranciájáról és egyenjogúságáról ismert társadalmában élte, jómódú családi környezetben. Nagyapám, Kornfeld Ármin, az egyetlen akkori áruház tulajdonosa volt Dunaszerdahelyen, és egyben ennek a városnak nyolc éven keresztül alpolgármestere is. Édesapám neveltetése három nyelven történt: magyar anyanyelvén kívül odahaza megtanult németül, majd a magyar alapiskola után szlovák iskolában, Verbón /Vrbové/ folytatta tanulmányait, mégpedig azzal a céllal, hogy az állam nyelvét tökéletesen elsajátíthassa. Ez volt az első tartós távolléte a hazájának is tekintett várostól. 1937-ben, tizenhárom évesen tért vissza.

1938 után zsidóként megismerte a Magyarországon uralkodó dzsentri társadalom hátrányait.

A szabó szakma elsajátítása után, 1941-ben Budapestre ment dolgozni. Ott tanulta meg, hogy milyen nehéz megélni, ha az ember kizárólag csak saját magára van utalva. Nagyapámat, a család fenntartóját, már akkor politikai okokra hivatkozva deportálták a kistarcsai internáló táborba.

Kornfeld áruház.

Édesapám Budapesten, az MTE sportegyesületben, (Munkás Testedző Egyesület) kezdett el aktívan sportolni, ahol nagyon erős balol-

dali hatás érte. Ez kihatott rá a későbbi időkben is.

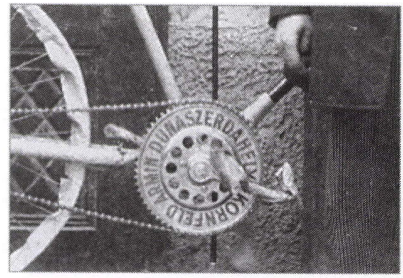
1943-ban ismét HAZAjött, Dunaszerdahelyre. Megpróbált magának megélhetést teremteni, de sikertelenül...

Ekkor határozta el, hogy egy olyan városban fog élni és dolgozni, ahol még nem ismerik a Kornfeld nevet. Érsekújvárt választotta, de hamarosan rájött, hogy nem könnyű zsidóként élni az akkori Magyarország területén.

Kornfeld reklám

Majd újra visszajött Dunaszerdahelyre, és itt folytatta munkáját, kitanult szakmájában. Így zajlott az élete egészen 1944. május 6-áig,

Kornfeld bicykli

amikor SAS (Siess, Azonnal, Sürgős) katonai behívót kapott munkaszolgálatra.

Először Komáromba, majd Győrbe vezényelték, ahol a magyar katonák vele is éreztették, hogy mostantól nem veszik emberszámba. Megélte Győr bombázását és a munkaszolgálat minden keservét. Győrből gyalogmenetben került ki Ausztriába, aztán marhavagonokban szállítva jutott el Buchenwaldba, a hírhedt koncentrációs táborba. Buchenwaldot Schlieben és Flossberg követte, végül Mauthausenbe, a poklok állomására került.

1945. május 6-án szabadult, negyvenöt kilós csontvázként...

Újra hazakerült, Dunaszerdahelyre, ahol – szülők és nagyszülők nélkül –, egy sivár, kihalt és barátságtalan kisváros fogadta. Rokonok is csak elvétve élték túl a pusztító gyűlöletet. Egyetlen öröme az a kislány volt, akinek egykor udvarolt, és aki szintén támasz nélkül

tért vissza az auschwitzi haláltáborból. Ő lett a felesége, az én szeretett édesanyám, aki a háborúban elpusztult szódás Weisz M. Mihály lánya volt, a dunaszerdahelyi Nemesszegből.

Az új életnek úgy indult neki, mint a többi fiatal. Tudatosította, hogy élni kell és nagyon hitt abban, hogy a szocialista rendszer becsületes és igazságos lesz. De ismét csalódnia kellett, mert hiába volt baloldali gondolkodású, kitanult szabó, születése és származása okán osztályidegennek tartották. Egészségére is rányomta bélyegét a háborús szenvedés és az ötvenes évek üldöztetése. Ezért már fiatalkorában, két szívinfarktus és agyvérzés után, csökkentett munkaképességű lett.

Annak ellenére, hogy oly sok üldöztetés és betegség érte, emlékezetébe vésve mélyen megmaradtak azok a kedves történetek, amelyekkel e könyv lapjain találkozhat az olvasó. Néha vidámak, néha szomorúak, de mindegyikükben az a közös, hogy ahhoz a városhoz kötődnek, amelyhez Ő maga is. Ez az a város, ahova mindig visszatért, amit otthonának tekintett és ahol még most is, 83 éves korában tevékenyen él.

Kornfeld Tibor

Kornfeld Ármin

A Kornfeld család, bal oldalon Ferenc 7 éves.

Dunaszerdahely a tervek városa.

— Mi minden készül Dunaszerdahelyen? — Uj templom, uj iskola, motorosfecskendő, strandfürdő, járási székház, uj sporttelep, Vámbéry szobor. —

Községünk hatalmas fejlődése már-már kilép a közönséges mérem fejlődési szokások kereteiből, mert a legutóbbi években már oly arányokat vett a fejlődés, hogy bátran elmondhatjuk: Dunaszerdahelyre már talán rá sem ismerne az innét pár év előtt eltávozott idegen. A Fő-utca szinte uj képet nyert az uj épitkezésekkel (a zsidó templom szomszédságában épült uj zsidó hitközségi palota, az Árucsarnok helyen nyilt uj ucca, Stern, Baumel épületek stb.) s az ujonnan nyitott uccák egész sora szinte uj részleteket varázsolt Dunaszerdahely községbe (A vasuti sort az Embeck-szorossal összekötő két ucca, a vasuton tul levő uj negyed, Tábor stb.)

Uj templom.

Ismeretes, hogy Dunaszerdahely község katholikus polgársága már regen foglalkozott a gondolattal, hogy a jelenlegi templomot, mely még az Árpádok korában épült, s egyike Csallóköz legrégibb templomainak, s amely utoljára a mohácsi vesz előtt 1518-ban renováltatott és kibővíttetett,

1925. evben ujólag megmozdultak a hivők, s a község segitségével ohajtották megoldani a kérdést olykepen, hogy megvesznek a templom téren épült épületeket (Grünberg és Rozenthal, Lederer Izidor, Zobel Ignác, Spinner Mihály stb. épületeket), s az igy nyert nagy téren aztán elegendő hely lesz a templom kibővitésére. A község hajlandónak is bizonyult annak idején anyagilag hozzájárulni a vételárakhoz, a házitulajdonosok azonban oly magas árakat kértek a házakért, hogy azok megvétele financialiter lehetetlennek bizonyult.

DUNASZERDAHELY, 1930. JUNIUS 1

Dunaszerdahely

(Járási székhely, önálló jegyzőség.) Vasutállomás, posta-, távirda- és távbeszélő hivatal helyben. Nagyobb birtokosai: Dukesz és Herzóg cég közkereseti társaság 286, Széher Ernő 210, Csiba Lázár 200, Kordik István 150,. Petényi Gáspár 65, Petényi György Pál 50, Karácsonyi Sándor 40 k. h. Nagyobb iparvállalatai: Keményítőgyár, tulajdonos: Dukesz és Herzog cég, üzemvezető: Steinbach Tibor. Jéggyár, tulajdonos: Wetzler József cég. Gandl Testvérek Hengermalom, cégvezető: Gandl Dávid. Futura r. t., cégvezető: dr. Vándor Gyula. A község műemlékei: a XIII. században épült és azóta bővített róm, kat, templom, a XVII. szazadban epult s jelenleg a Dukesz és Herzog cég tulajdonát képező „Sárgakastély", a XVII. században épült „Fehérkastély" Wosner Mihály tulajdonában. A római katolikus templom után ez a község legrégibb épülete.

Hölgyeim! Uraim

Figyelem!

Megérkeztek a tavaszi divatujdonságok

Kornfeld Armin

áruházába Dunaszerdahelyen

Dusan felszerelt raktár: Női és leánykakabátok, férfi és gyermekruhák, reglánok, laccok, trechcoatok, impregnált selyem ballonkabátok és minden más ruhadrukban.

Látogassa meg cégemet minden vételkötelezettség nélkül, megtalálja mindazt amit kiván. Mérlékszerinti női és férfi angol szabóság! Ugyanott kaphatók nagy választékban:

kerékpárok, gyermekkocsik, varrógépek

JAWA motorkerékpár képviselet.

— A „Csallóközi Hirlap" szerencsés olvasói lapunk mai számában egy dollárt találnak. Tessék csak megkeresni! A Csallóközi Hirlap dollárjait a Kornfeld cég beváltja.

AZ ÉN VÁROSOM, DUNASZERDAHELY

Számomra nagyon jó érzés, hogy vannak, akikkel megoszthatom azokat az emlékeimet, amelyek ehhez a városhoz kötnek. Annak ellenére, hogy Dunaszerdahely nem volt egy nagy város, mégis voltak olyan különlegességei, amelyeket másutt nem nagyon lehetett találni.

Kezdem azzal, hogy csak két tere volt a városnak. Az egyik a templomtér. Ilyen más községekben is van, mivel a középkortól kezdődően a templom köré épültek a házak. Ezért is városunk legrégibb épülete a román, később pedig gótikus stílusban átépített katolikus templom. A másik tér pedig a vásártér. Ez meg arról volt híres, hogy itt voltak a csallóközi nagy vásárok, ahol mindent lehetett kapni. Jelenleg is őrzi városunk ennek a hagyományát. Régi naptárokat és vattacukrot még ma is árulnak, de nem tudok arról, hogy vannak-e még jósok, jósnők, akik nélkül el sem lehetett képzelni akkoriban a vásárt. Mindenféle állat is volt helyben eladó, így sok gazda vásárolt lovat, tehenet, juhot, különböző baromfit, de még nyulat is. A vásártér legelején volt egy mázsaház, ahol a jószág súlyát mérték. Mi, gyerekek, mindig körülálltuk a

DS 1945 Panoráma

mázsát és saccoltuk, hogy milyen nehéz lesz az állat. Jó szórakozásnak tartottuk ezt is. Ha néha városunkba látogatott valamelyik cirkusz, az is a vásártéren állította fel nagy sátrát. Búcsú idején ott álltak a hajóhinták, körhinták (Ring in spiel) és még sok más érdekesség, amely szórakozást nyújtott. Versenyeztünk, ki hajtja magasabra a hintát, ki találja el elsőre rongylabdával az üres konzervdobozt, illetve különböző alakokat, vagy ki tud több papírrózsát lőni kedvesének a lövöldében. Mindezekre külön sátrak álltak rendelkezésre és mindegyiket nagyon élveztük. Ha meg nem volt más rendezvény a vásártéren, akkor fociztunk. Télen meg egy közelben lévő kis tavon, az úgynevezett „hátsó réten" korcsolyáztunk. Persze, csak ha befagyott, mert a harmincas években még nem volt műjégpálya.

Talán meglepő az is, hogy milyen sok nemzetiségű volt városunk. A magyarok voltak a legtöbben. Az első világháború után, a múlt század húszas éveiben, a trianoni békeszerződést követően, megnőtt a szlovák nemzetiségűek száma is, de mégsem lettek többen, mint a németek, bolgárok, oroszok vagy a lengyelek. Cigányból is elég sok volt, akik közül a legtöbben muzsikáltak, sőt voltak olyanok is, akik művészi szinten művelték a szakmát. Persze, voltak nem zenészcigányok is a karcsai, illetve a bősi úti péróban, akiket szinte név szerint ismert majdnem az egész város.

A múlt század húszas-harmincas éveiben felekezeti hovatartozás szerint a legtöbben zsidónak vallották magukat. Utánuk legnagyobb számban a katolikusok voltak. Őket követték a reformátusok és az evangélikusok. Ez is ritkaságszámba

ment Közép-Kelet Európában. Talán nem is volt több ilyen város ebben a térségben, ahol a zsidók többségben éltek volna. Ebből kifolyólag jellemző volt a városra az is, hogy szombatonként és vasárnap az üzletek nagy része zárva tartott. Akkoriban ez más városra nem volt jellemző. A legtöbb ember ilyenkor korzózott, sétálgatott a városban. A korzón, vagyis a Fő utcán, amely a malomtól az állomásig húzódott, zajlott a társasági élet. Itt találkozott a legtöbb ember, amit a „térdig" érő tökmaghéj igazolt.

Nem egy olyan utca volt, ahol szinte minden házban zsidók laktak. A Fő utcán is csak elvétve lakott más vallású. Hasonló volt a helyzet a belváros többi utcáiban is, amelyhez a Rózsa utca, Bacsák utca, Teleki utca, Vámbéry utca, Csillag utca, a Halpiac, a Tyúkpiac és a Gabonapiac is tartozott. Ezért is hívták Dunaszerdahelyt kis Jeruzsálemnek. Az utcán naponta több mint kétszáz nagyon vallásos, idegen diákkal (bócherral) lehetett találkozni, akik Szerdahelyen tanulták a hitelveket valamelyik híres rabbinál. Ezekre a fiatal fiúkra jellemző volt a hosszú pajesz (a fül melletti hajtincs), vagy a kaftán (fekete, térdig érő zakó). És a nagy fekete kalap, rajta a strámlival (szőrmével szegett fejtakaró). Ilyet viseltek a rabbik, a sakterok, meg a kántorok. Már ez is a múlté. De híresek voltak az évenkénti purimi felvonulások is, ami magába foglalta a csodarabbi érkezését és bevonulását Szerdahely központjába a vasútállomástól kezdődően egészen a színházteremig. Olyankor a kíváncsiskodók – zsidók és nem zsidók – a nagy zsinagógába tódultak. Az emeletéről mázsaszámra dobálták le az almát és a diót, lent pedig kapkodta boldog-boldogtalan. Mindenki számára szép élményt jelentett ez a zsidó ünnep.

Természetesen zajlott a kulturális élet is, főleg a társaskörön ke-

Dunaszerdahely község uj képviselőtestülete.

Bratislava vármegye zsupánja 14560/1920 számu rendeletével a következőket nevezte ki a dunaszerdahelyi képviselőtestület tagjaivá: Vázsonyi József, Dr. Uhrovics Vendel, Vermes Ferencz, Dr. Priviczky Ernő, Lengyel Béla, Kordik István, Jedlicska László, Kázmér István, Patassy Albert, Sidó Péter, Kiss Adolf, Széher Sándor, Kardos Kálmán, Kornfeld Armin, Csernyei Sándor, Séda József, Kosztra András, Pick Béla, Brüll Mór, Fuchs Lajos, Geró Ödön, Grünvald Izidor, Neuhauser Dávid, id. Paschkusz Benő, id. Rosenbaum Gyula, Steiner Gyula, Steiner Adolf, Wetzler Bernát, ifj. Weisz József és Dr. Wiener Béla.

Képviselőtestület 1920

resztül. Voltak szavaló-, versíró- és elbeszélői versenyek, amelyeken mindenki részt vehetett, aki érzett magában egy kis tehetséget. Voltak ifjúsági csapatok, mint például a cserkészek, de még sok minden más is, ami az akkori ifjúság hasznos időtöltését biztosította. A Teleki utcai Kázmér kávéházban gyakoriak voltak a színielőadások, főleg a katolikus legényegylet rendezésében. Olykor nagy híresség is ellátogattak hozzánk. Emlékszem például Simon Erzsire. De nem kellett vendégszereplőket sem hívni a városba, mert jól játszottak az itteni nagyon tehetséges ifjak, meg a tapasztaltabb idősebbek is. Ennek kapcsán megemlítek néhány ismertebb nevet: Tölgyessy Lali és Józsi, Dr. Szeiff Géza, vagy a Schrenker testvérek. Nem kevésbé voltak ismertek a Sándor testvérek. A kultúrát kedvelők és helyi költők névsorából nem hiányozhat Pick bácsi, Csernyei Sándor fogtechnikus, Dr. Stern és felesége, és még sokan mások.

Nem szabad elfeledkezni a pezsgő sportéletről sem. A prímet akkor is a futballcsapat vitte. A DAC-ban olyanok kergették a labdát, mint Csánó, Politzer, Goldschmied, Fried, Németh Karcsi, Kása Jancsi, Holzner Karcsi, Sándor Géza, Brezina, Schultz, a Csibrei testvérek, Weiss Dezső, Kovács, Schwarz és még sorolhatnám tovább, mert ezek akkor mind nagy játékosok voltak. Takács Bandit a végére hagytam, mert vele dicsekedett minden DAC-drukker, mivel a híres Ferencváros elvitte őt egy próbajátékra.

A karcsai úti régi strandon jó vízipólócsapat kovácsolódott össze, amelyet elsősorban a Holzner testvérek, Urbanek, Klein, Stern meg az akkor még csak gyerek Tölgyessy Gyuri alkották. Az asztalitenisznek is hagyománya volt. A húszas és harmincas években olyanok űzték, mint Kálmán Tihamér és Frédi, Marczy Gézi, Leichner Miki, Matics Karcsi vagy Klein Gyuri. Sokan közülük teniszeztek is, mint például a Klein vagy Spinner testvérek. Én akkor annak is örültem, ha labdaszedőnek elfogadtak, míg később magam is közéjük kerültem, és szabadidőm nagy részét a sportpályákon töltöttem.

Nem szabad megfeledkezni a csendes gondolkodók sportjáról, a sakkról sem. Aránylag színvonalasan űzték ezt a sportágat is: Varga, Kertész, Baumel, Dr. Erdei, Csernyei és még sokan mások.

Hideg tél esetén a befagyott tavakon korcsolyáztunk, mert hát műjégpályáról még álmodni sem mertünk.

A szlovák polgári iskolához kötődött városunk röplabacsapata. Ez az iskola a Jesenský utcai óvoda helyén állt. Az épülete nem tartozott az építészeti remekművek közé. Inkább egy fabarakkra emlékeztetett, mint óvodára. Így nem is csoda, hogy még a háború alatt lebontották.

Ami azonban a város képét illeti, örök fájdalmam maradt, hogy olyan épületek tűntek el, amelyek régebben a város történelmét igazolták. Gondolok itt elsősorban a Bacsák utca sarkán lévő Fehér Kastélyra vagy a vele szemközti Nagy Zsinagógára. De már csak a múlté az a Klenner-ház, amelyben szülészet is volt, és a Wiener-ház, amelynek falai között katonai kórház működött a háború alatt. Ezeket az épületeket nagyon jó állapotban bontották le. Hiányzik az egykori Sakter-ház, amely a Fő utcán állt. Egy jó ideig a fogászatnak és a röntgennek adott otthont. A háború előtt ez volt a zsidó hitközség adminisztratív épülete, a sakterok és kántorok lakása. A pincéjében pedig a finom maceszt készítették.

Igaz, alaposan megváltozott a város arculata, és sajnos kevés régi épület maradt meg az utókor számára, de én így is szeretem, mert akárhogy is nézem, ez a város akkor is az én városom...

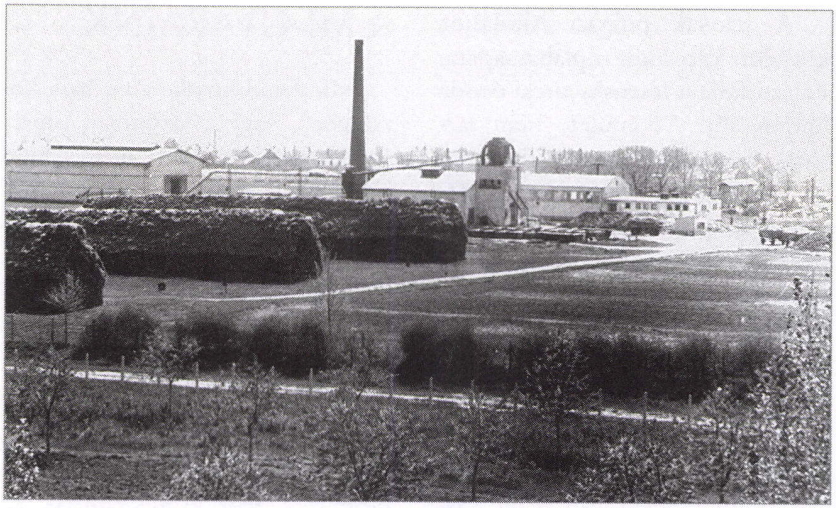
A MI GYÁRAINK

Mindenki büszke arra, ha a községében, vagy a városában ismert gyárak vannak. Talán még a kicsi gyerekek is tudják, hogy a legnagyobb szlovákiai cukorgyár Dunaszerdahelyen van. Ezt viszont csak a hatvanas évek végén kezdték építeni. Az én írásom a régebbi időkről szól, ezért nem hivatkozhatok a cukorgyárra, húsgyárra, baromfifeldolgozóra, kenyérgyárra (pékségre), panelgyárra, és még sorolhatnám. Nekem a régi gyárak jutnak az eszembe, de a mai viszonyok mellett sokan megmosolyognak, ha gyárakról beszélek olyan üzemek esetében, ahol még tíz ember sem dolgozott.

Töredelmesen be kell vallanom, itt nem voltak komoly gyárak, de azokra is büszkék voltunk. Nagyobb gyár csak a keményítő- és a

Grünwald & Mayer 1926

Len gyár

konzervgyár volt, amit általában csak egyszerűen lekvárgyárnak neveztek. Háború után ez lett a Dunostrov, később a Slovlik, és végül a Dunako. Nem messze tőle volt a lengyár, amelynek emlékét és nevét már csak egy utcanév őrzi. A régi malom is egy jelentős üzem volt, amelyet egy részvénytársaság irányított. Az épületei még ma is megtalálhatók a komáromi és a pódafai út kereszteződésénél.

Sok olyan kisüzem volt itt, amelyeket gyárnak neveztek a helyiek. Ilyen volt például a három szikvízüzem, közismertebb nevükön szódagyárak. Weisz M. Mihály szódagyára Nemesszegen, Tauberéké a Rózsa utcában, a harmadik pedig Hodossyéké a Fürdőgyölcs utcában. (Ez a kis utca a valamikori Drutechna utcája volt.) Nem szabad elfelejtenem a szőnyeggyárat sem, ahol legalább 10-12 embert alkalmaztak. Épülete még áll a Štúr utca és a Tábor utca sarkán. Tulajdonosai Grünwald és Majer volt. A Bacsák utca végében volt a tejcsarnok, amit néhányan tejgyárnak neveztek. Háború előtt a Wosneréké volt, de még a háború után is sokáig működött, mint tejfeldolgozó és pasztőröző üzem. Van, aki még emlékszik a sörgyárra is, de tudni kell, hogy ott sosem gyártották, hanem csak raktározták a sört. Hordókban és palackozva szállították Pozsonyból, és innét vitték tovább a falusi kocsmákba. A Wetzler család tulajdonában voltak a raktárak, valahol

ott, ahol most az Allianz Biztosító van. Bor-, sör- és pálinka-nagykereskedők voltak, és a róluk elnevezett ház, a cégük székhelye, a Csillag utca és a Templom tér találkozásnál volt. Óriási, üvegből készült boroshordók voltak beépítve a házuk pincéjébe, ami akkor jelentett nagy gondot, amikor a házukat lebontották. Azonban meg kell jegyeznem, hogy az úgynevezett sörgyárban mégis gyártottak, ha sört nem is, de jeget igen. Ezért néhányan jéggyárnak is nevezték. Nagyon érdekesnek tartottuk azt, ahogy a jéghasábok lejöttek a gyártószalagról. A tégla alakú jégdarabok kb. egy méter hosszúak voltak, végükön szögletes lyukakkal, hogy meg lehessen őket fogni. A jeget lapos „stráfkocsikon" hordták szét, és csengetés kíséretében kiabálták: „Itt a jeges!!!" Akkor még nem voltak villanyra működő jégszekrények. Éjjeliszekrényhez hasonlítható dobozban volt egy bádogból készült tartály, amelybe beöntötték a feldarabolt jeget. Ajtaja, meg egy felül nyitható része volt. Alul is volt egy tartály, ahová kifolyt a víz. Két szélén az élelmiszert tartották, amit a közepén lévő jég hűtött.

Nemcsak a háztartások használták a jeget, hanem szállításkor a tyúkászok és a halkereskedők is igénybe vették. Több esetben láttam például a halkereskedő Weisz Vilmoséknál, hogy miként készítet-

Szőnyeggyár

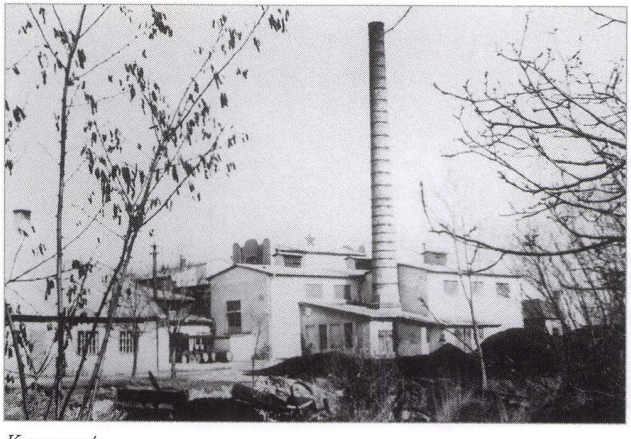
ték elő a halat a szállításra. Fonott vesszőkosarakba rakták a halat meg a jeget. Aztán vesszőből font tetővel lezárták, végül zsákot varrtak a kosárra, amelyen szerepelt a megrendelő neve és címe. Így vitték ki az állomásra, innen pedig vonattal szállították Pozsonyba, Bécsbe, Pestre, vagy ahova csak kellett. A szállítási előkészületekből a család minden tagja kivette a részét.

Ha netán valaki mást várt a cím kapcsán, akkor lehet, hogy egy kicsit csalódott. Mi viszont büszkék voltunk arra, ami volt, még ha nem is volt világhírű.

HUMBUKK

A Dukesz és Herzog cég nevét bizonyára sokan hallották már. Nemrégen még néven DUNAKO néven, előtte pedig Slovlikként ismerték. Dunaszerdahelyen ez a gyár alakult meg legelőször. Az akkori tulajdonosok nevét kapta, és eredetileg keményítőgyárként működött. Egyik családból sincs itt már senki, de tudom, hogy Amerikában még élnek leszármazottaik.

Gyermekkoromban sokszor hallottam azt, hogy ezek megbolondultak? Minek építenek ide keményítőgyárat, ahol nem igen terem meg a krumpli? De ez rövidesen megoldódott, mivel a burgonyát olcsón adták a hegyes vidéken, ide pedig vonattal szállították. Az állomástól viszont a gyárig el is kellett jutnia a krumplinak. Ez nem is volt kis távolság. A megoldás végül az lett, hogy a táboron keresztül – a jelenlegi Štúr és a Sport utcán – lefektettek egy sínpárt, amelyen lófogattal, csillékben szállították a burgonyát rendeltetési helyére.

Konzervgyár

A tulajdonosok nagyon büszkék voltak gyárukra. A

Sárga Kastélyra – amely szintén az övék volt – már annyira nem, mivel egy kastélytulajdonos nem nagyon kapott hitelt a bankban, de egy gyáros, az igen...

A gyár naponta kétszer adott magáról hírt: a munkakezdéskor és befejezéskor. Tíz-húsz másodpercig szirénázott, amiről a város lakói egyszerűen csak úgy vettek tudomást, hogy búg a gyár.

Egyik szombat délután a tyúkpiaci Weissz Arnold-féle vendéglőben megjelent Dukesz úr és arról beszélt, hogy milyen jól működik a gyár. Ilyenkor mindig sokan voltak a vendéglőben, mert a szokásos kisfröccs, kávé, vagy tea mellett dióshalat, vagy finom szombati sóletot is lehetett kapni. Dukesz urat mindenki ismerte és meg is adták a neki járó tiszteletet, hiszen akkor ő volt itt az egyetlen gyártulajdonos.

Volt azonban a jelenlévők közt egy kis tyúkász ember, Matche Kohn. Őt is ismerték a jelenlévők, és nem lepődtek meg, amikor lekicsinylő megjegyzést tett arról, hogy az a gyár csak egy HUMBUKK. Ennél nagyobb sértést nem is mondhatott volna. A válasz sem váratott sokáig magára, mivel a gyáros úr azonnal beperelte hitelrontásért.

Nemsokára ki is tűzték a tárgyalás időpontját. Természetesen a bíró első kérdése az volt Matche Kohnhoz, miért sértette meg Dukesz urat, hogy csak HUMBUKK-nak nevezte a gyárát? Matche Kohn meg csodálkozó és ártatlan arccal felelt: „Én ilyet sosem mondtam, csak megjegyeztem, hogy az a gyár HUN BÚG, HUN meg nem BÚG!" Valószínűnek tartotta, hogy a gyáros úr félreértette, mert neki sosem volt semmi baja ezzel a gyárral. A bíró elfogadta az érvelést.

Dunaszerdahely

(Járási székhely, önálló jegyzőség.) Vasutállomás, posta-, távirda- és távbeszélő hivatal helyben. Nagyobb birtokosai: Dukesz és Herzóg cég közkereseti társaság 286, Széher Ernő 210, Csiba Lázár 200, Kordik István 150, Petényi Gáspár 65, Petényi György Pál 50, Karácsonyi Sándor 40 k. h. Nagyobb iparvállalatai: Keményítőgyár, tulajdonos: Dukesz és Herzog cég, üzemvezető: Steinbach Tibor. Jéggyár, tulajdonos: Wetzler József cég. Gandl Testvérek Hengermalom, cégvezető: Gandl Dávid. Futura r. t., cégvezető: dr. Vándor Gyula. A község műemlékei: a XIII. században épült és azóta bővített róm. kat. templom, a XVII. században épült s jelenleg a Dukesz és Herzog cég tulajdonát képező „Sárgakastély", a XVII. században épült „Fehérkastély" Wosner Mihály tulajdonában. A római katolikus templom után ez a község legrégibb épülete.

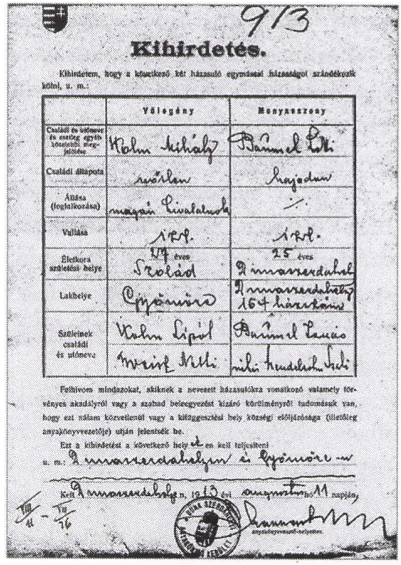
Dunaszerdahely, 1941

Dukesz úrnak sem állt érdekében, hogy tovább elemezzék ezt a dolgot. Mindenki tudta, hogy ezt most Matche Kohn megúszta, és legközelebb majd jobban vigyáz a szájára. Végül még a bírósági költségeket is a gyárosnak kellett megfizetnie, de számára ez nem volt egy nagy tétel. Ő meg igazán nem volt rosszindulatú, hiszen sok családfenntartót foglalkoztatott gyárában...

BAUMEL JÓNÁS

A városban közismert volt a Baumel Jónás név, de jiddis formában még inkább úgy, mint Jajne Baumel. Ha azt gondolják, hogy most ezt csak Dunaszerdahelyről írom, akkor tévednek. Már a huszadik század elején ismert volt a Csallóközi Baromfi- és Tojásfelvásárló Vállalat tulajdonosaként. Nevét ismerték Európaszerte, mivel jó minőségű árut szállított Budapestre, Bécsbe, vagy Párizsba.

Nagyon nagy dolognak számított ez akkoriban, amikor még csak gyerekcipőben járt a telekommunikáció. Nem volt sem rádiós, sem televíziós reklám, világhálóról és mobiltelefonról nem is beszélve. Még ma is komoly szervezési felkészültséget igényel az, ha valaki például friss libamájat szeretne szállí-

913

Kihirdetés.

Kihirdetem, hogy a következő két házasuló egymással házasságot szándékozik kötni, u. m.:

	Vőlegény	Menyasszony
Családi és születési és eredeti egyéb körülmények megjelölése	Kohn Mihály	Baumel Lotti
Családi állapota	nőtlen	hajadon
Állása (foglalkozása)	magán tisztviselő	
Vallása	izr.	izr.
Életkora születési helye	27 éves Szolnok	25 éves Dunaszerdahely
Lakhelye	Gyönyű	Dunaszerdahely 164 házszám
Szülőinek családi és utónevei	Kohn Lipót Weisz Rifi	Baumel Lajos Hudakh Juli

Felhívom mindazokat, akiknek a nevezett házasulókra vonatkozó valamely törvényes akadályról vagy a szabad beleegyezést kizáró körülményről tudomásuk van, hogy ezt nálam közvetlenül vagy a községi bejelentő helyiségében (illetőleg anyakönyvvezetőjénél) utján jelentsék be.

Ezt a kihirdetést a következő helyen és ezen belül teljesítem: u. m.: Dunaszerdahelyen a gyönyűi

Kelt Dunaszerdahelyen n. 19 13 évi augusztus hó 11 napján.

Kohn Mihály - Baumel Lotti

tani távolabbi helyekre. Ilyen és hasonló áru beszerzése nagyobb mennyiségben komoly feladatnak számított, de ugyanolyan komoly és munkaigényes feladat volt az áru frissen tartása, raktározása és szállítása.

Jajne Baumel mindezt egyedül intézte. Ő volt a vállalat tulajdonosa, de – egy mostani divatos szóval élve – a „marketingfelelőse" is. Bátran kijelenthetem, hogy éppen ő volt a későbbi Csallóközi Tyúkászok nevének megalapozója.

Nős volt, többgyermekes apa és vallásos életet élő zsidó.

Az egyik lánya Kohn Zélig felesége lett, a másik Krausz Mihályé, a

harmadikat pedig Kohn Mihály vette feleségül. Mind ismert családok voltak városunkban. Sokan ismerték Judi nevű fiát is, aki kiment Amerikába és ott is halt meg. Talán még több gyermeke is volt, de azokat nem ismertem, így nem is tudok róluk semmit.

Jajne Baumel különleges és érdekes ember volt. A felsorolt három vejét beépítette a vállalkozásába. Krausz Mihály és Kohn Zélig megtanulták a tyúkász mesterséget, Kohn Mihály pedig könyvelőként vett részt a vállalat fejlesztésében. Mindhárman nagyon vallásos zsidó családból származtak és egyben nagyon műveltek is voltak. Gondolom, nem volt neki mindegy, hogy kikhez adja lányait feleségül.

Azt viszont mindenki tudta, hogy Baumel Jónás eszén nem lehetett túljárni. Élete során ezt sokszor be is bizonyította.

JAJNE BAUMEL A VONATON

Baumel Jónást mindenki ismerte a városban. Egy alacsony termetű csizmanadrágos, pipás, igénytelen ember, akiről senki sem gondolta volna, hogy az első világháború előtt a város leggazdagabb embere volt. Baromfi- és tojásnagykereskedésből tartotta fenn magát. Egyszerűen mondva nem volt más, mint TYÚKÁSZ. Nem beszélt jól magyarul, mert mindig a jiddist használta, még a többi tyúkásszal való kommunikációban is.

Gyakran utazott vonattal Dunaszerdahelyről Pozsonyba és vissza, miközben állandóan pipázott. Egy ilyen téli útja alkalmával együtt utazott egy ismeretlen hölggyel. Annak ellenére, hogy kinn nagyon hideg volt, lehúzta a fülke ablakát, mert szerette, ha friss levegő áramlik be. Az ablakon kihajolva élvezte a csípős csallóközi levegőt, nagyokat szíva pipájából. Igen ám, de a fülkében utazó hölgy ettől nem volt elragadtatva. Eléggé durcás hangon tudatta vele, hogy fázik, és csukja be

Üzlet megnyitás!

Tisztelettel értesítjük a nagyérdemű vevőközönséget, hogy

Dunaszerdahelyen a Teleki utcában a Baumel Jónás féle házban (Kázmér féle vendéglővel szemben)

bőrkereskedést nyitottunk.

Raktáron tartunk ¿e szakmába vágó összes felső bőröket, valamint talpakat és cipészkellékeket.

Midőn a legszolidabb, legpontosabb és legjutányosabb kiszolgálásról biztosítjuk kérjük a mélyen tisztelt vevőközönség szives pártfogását kiváló tisztelettel

Baumel és Kohn bőrkereskedők.

8—8

Baumel - Kohn 1920

az ablakot! A parancsoló hangnem miatt megmakacsolta magát a kis köpcös ember és azért sem csukta be az ablakot. Erre a hölgy is begurult és hívta a vonatkísérőt, hogy tegyen valamit. Így is történt. A kalauz becsukta az ablakot. De amikor kiment, az öreg újra kinyitotta. Erre a hölgy ismét a kalauzért ment, akit erélyesen fel is szólított, hogy büntesse meg utastársát, mert az újra és újra kinyitja az ablakot. A jegykezelő azonnal ki is állította a tízkoronás büntetőcédulát, amit az öreg szó nélkül kifizetett. A hölgy pedig, mint aki jól végezte a dolgát, mosolyogva hátradőlt az ülésen. Amikor a kalauz elment, az öreg Baumel a könyökével kiverte az ablakot, majd jó hangosan hozzáfűzte: „MOST NYISD KI – CSUKD BE!" És szó nélkül kifizette a további húszkoronás büntetést is...

TOJÁSFELVÁSÁRLÁS

Baumel Jónásnak több gyermeke is volt, de az egyik különösen szerette megjátszani a gazdag család gyermekét. A fia, Judi, ahogy mondani szokás, szerette „rázni a rongyot". Ez viszont az apjának nem nagyon tetszett, mert ő maga sosem dicsekedett vagyonával. Egyszerű megoldást választott a apa. Csak annyi pénzt ad a fiának, amennyiért keményen megdolgozik. Judinak nem maradt más hátra, mint hogy megpróbáljon munkával pénzt szerezni. A cégen belül akadt elég munka, ahol dolgozhatott és a teljesítményéhez képest, kereshetett.

A felvásárlási rendszer szerint szokás volt a tojás átvételekor azonnal fizetni. A tyúkászok hetente kétszer mentek ki lovaskocsijukkal a járásba, ahol a baromfitenyésztők és a tojástermelők már várták őket. Előző este a tulajdonos minden felvásárló tyúkásznak adott bizonyos előleget és azok a behozott baromfi és tojás után elszámoltak. A fiatal Baumel fiú is megkapta ezt a lehetőséget és éppúgy százalékban számolt el, mint a többiek.

Nem lett volna azonban az öreg Baumel fia, ha nem használta volna ki a kínálkozó alkalmat. Akkor, amikor kevés volt a tojás, minden felvásárló csak fél vagy egy láda tojást tudott hozni. A fia viszont min-

Kohn Zélig (Baumel Jónás) ház - Teleki utca

den alkalommal két teljes láda tojással számolt el. Feltűnt ez az öregnek is, de nem szólt semmit. Amikor ez már háromszor megismétlődött, megvárta, míg a kocsisok felrakják az üres ládákat. Se szó, se beszéd, ő is felült a fiának elkészített kocsira, és elment vele felvásárolni. Persze, aznap a fia sem tudott több tojást gyűjteni, mint a többiek. De amikor az elszámolásra került volna a sor, akkor tudta meg az idős Baumel, hogy a fia kocsiján megint két tele láda tojás van. Rájött, hogy ezeket már indulás előtt felrakták a kocsira és nemcsak a százalékot tette zsebre a fia, hanem a kétszer kifizetett tojás árát is. Az öreg Baumelt nem lehetett sokáig becsapni. Az alkalmazottjai soha ilyet nem mertek volna tenni, fiának pedig megmondta, hogy addig egy fillért sem kap tőle, míg a háromnapi tojástartozást le nem dolgozza. Judinak nem volt más választása, mert addig még zsebpénzhez sem jutott, amíg nem teljesítette apja parancsát.

BAUMEL JUDI

A fiatal Baumel Judi megsértődésének folytatása is volt, mert nem tudta lenyelni, hogy nem sikerült a pénzhez jutási terve.

Egy alkalommal, amikor már úgy tűnt, hogy minden el van felejtve, az öreg Baumel pénzt küldött a fiával Debrecenbe. Ott élt az egyik barátja, akinek tartozott. Ez is természetes volt akkoriban, hogy a nagyvállalkozók kisegítették egymást, ha pénzre volt szükségük, és a visszafizetésnél sem a bankokra hagyatkoztak. A visszafizetés pedig nem lehetett kétséges, mert egy kézfogás többet jelentett, mint három szerződés. Judinak sem kellett több, hogy újra becsapja apját. Megragadta az alkalmat és továbbutazott, de ellenkező irányba. Hamburgig vonattal, utána pedig felszállt egy Amerikába tartó hajóra. Hogy megnyugtassa az otthoniakat, a hajón lefényképeztette magát és még a kikötőből küldött a családnak egy üdvözletet. Ebben megírta, hogy ne aggódjanak, él, jól van és életét nemsokára Amerikában kívánja folytatni. Természetesen a fényképen mosolygott, mint ahogyan abban az időben is szokásos volt. Amikor az öreg Baumel megkapta a lapot, majdnem a guta ütötte meg! „Megloptál és még a pofámba is röhögsz?!" – kiabálta bosszúsan.

Baumel Jónás már sok mindenen átment s mivel nem volt könnyű túljárni az eszén, ezért ezt sem hagyta tétlenül. Sürgönyileg megbí-

zott egy nyomozóirodát, hogy hozzák haza a fiát Amerikából. Kerül, amibe kerül!!!

A fiú már jelezte az érkezését Amerikában élő bácsikájának. Amikor a hajó kikötött, a nyomozók már figyelték az utasokat és egyfolytában Baumel Judi nevét kiabálták. A fiú azt hitte, a bácsikája várja, ezért jelentkezett a felszólításra. A nyomozók pedig azt tették, amiért megfizették őket. Felszálltak vele a következő hajóra és visszahozták Szerdahelyre. Ezt azonnal megtudta az egész város és az emberek kíváncsian várták a további fejleményeket.

Amikor Judi a két nyomozóval megérkezett és átadták az apjának, az csak annyit mondott: „Most röhögj a pofámba, ha mersz!!!" És összetépte a képet.

A nyomozókat kifizette, de a fiának is adott pénzt a következő amerikai útjára. Rövid időn belül Judi örökre elhagyta szülővárosát és Amerikába ment. Talán még most is élnek a leszámazottai valahol az Egyesült Államokban...

A TOJÁSKÖZPONT

Baumel Jónásról (közismertebb nevén Jajne Baumel), nem szabad elfelejteni, hogy azért volt sikeres kereskedő, mert mindent szeretett azonnal elintézni.

Még az első világháború idején történt, hogy nagykereskedőként tojást szállított Budapestre. A téli hónapok egyikében kapott egy hivatalos felszólítást, amely szerint kevés tojást szállított. Hivatkozva a háborús időszakra, csatoltak a levélhez egy 100 aranyforintos büntetést is. A levelet olvashatatlanul írta alá valaki, az állami TOJÁSKÖZPONT nevében. Nem sokat teketóriázott, hanem már másnap reggel felült a komáromi vonatra és elutazott Budapestre. A külsőre egyáltalán nem adva, úgy utazott, ahogy egy szerdahelyi tyúkász öltözött és dolgozott. Csizmában, az

Tyúkpiac

elmaradhatatlan pipájával a szájában, borotválatlanul érkezett a fejléces papíron feltüntetett hetedik kerületi, budapesti címre. Könnyen megtalálta a tojásközpont hivatalát, mert a kapu alatt egy szép réztábla hirdette, hogy a harmadik emeleten van az „ÁLLAMI TOJÁSKÖZPONT".

Bekopogott, és bement a rosszul kivilágított irodába. Az egyik íróasztal mellett meglátott egy hozzá hasonló kis szakállas, idősebb embert. Kicsit ugyan meglepődött, majd megkérdezte tőle: „Te vagy a tojásközpont? Én vagyok Jajne Baumel Szerdahelyről." Nem is hagyta szóhoz jutni a szemüvege mögül kukucskáló emberkét és így folytatta: „Nekem te nem fogsz büntetést küldeni és tőlem soha többé egy darab tojást sem fogsz kapni!!!" Ezzel, mint aki jól végezte a dolgát megfordult, és hazajött Szerdahelyre. Nem is szállított többé tojást a TOJÁSKÖZPONTNAK. A többi tyúkász pedig gyorsan terjesztette ezt a hírt, mert egyiküknek sem felelt meg a hátrányos feltételek melletti tojásszállítás Budapestre.

A CSALLÓKÖZI LIBAMÁJ

Baumel Jónás, alias Jajne Baumel nem véletlenül lett oly gazdag ember. Amikor már baromfi-nagykereskedő volt, egész Európába szállított baromfit, tojást, sőt még libamájat is. Ez utóbbiból a legtöbbet Párizsba küldte, mert a franciák egyik ínyencfalata a libamáj. Egy alkalommal Párizsból reklamáltak. Kifogásolták, hogy a szállított áru nem volt elég friss, annak dacára, hogy a májat jég közt kosarakban vitték, mint sürgős árut. Persze az egész reklamáció arra irányult, hogy utólagosan még egy kis árkedvezményt csikarjanak ki.

Az öreg Baumel fogta magát, és úgy ahogy volt, azonnal elutazott Párizsba. Ott a levélpapíron feltüntetett cím szerint megtalálta a reklamáló céget. Bement a gyönyörű kivilágított párizsi üzletbe, ahol nem nagyon akarták őt észrevenni. Senki sem ismerte, ezért fogadták hidegen, de kereskedő legyen a talpán, aki túljár Baumel eszén. Elkezdett hát hangosan kiabálni, hogy milyen kiszolgálás ez, ahol nem veszik észre az olyan megrendelőt, mint ő, aki a lánya esküvőjét készíti. Mivel az öreg jiddisül kiabált, gondolták, hogy valami külföldi. Körülvették az üzlet alkalmazottai, hogy mit is parancsol. Jajne Baumel kifejtette, hogy nemsokára férjhez megy a lánya és szeretné, ha a lakodalomban mindenki egy frissen sült libamájat kapna. De nem akármilyet... Nála a pénz nem

számít. Lett is nagy sürgés-forgás és mutattak neki szebbnél szebb libamáját, hogy ilyet tudnak szállítani. Ez most Európában a legjobb, mert valódi csallóközi libamáj...

Az öreg megnézte, megtapogatta, megszagolta és kifogásolta, hogy nem elég friss. Erre nagy vita kerekedett és mindenki azt bizonygatta, hogy kizárt dolog, mivel gyorspostával, jégben csomagolva érkezett teljesen frissen. Nem tudnak eleget tenni a megrendeléseknek, mert olyan nagy az igény a libamáj iránt. Egyébként még soha senki nem reklamált. Akkorra már minden eladó szagolgatva dicsérte a libamájat. A biztonság kedvéért még megkérdezte az öreg, hogy pontosan honnét való ez az áru, mert érdeklődni akar, hogy megbízható-e a szállító a kóser minőség szempontjából is? Amikor erre is megnyugtató választ kapott, elérkezettnek látta az időt, hogy ő is bemutatkozzon a cég tulajdonosának, aki személyesen nézte végig a történteket. Jiddisből franciára fordították az igényes vásárló kérdéseit, a tulajdonos pedig mindenért felelősséget vállalt a potenciális gazdag vevővel szemben. Viszont szóhoz sem tudtak jutni, amikor a pipás, csizmás kis zsidóban a beszállító nagykereskedőt vélték felfedezni a leendő örömatya személyében.

Baumel bácsi meg a meglepetést kihasználva elővette azt a levelet, amelyben reklamálták, hogy nem friss az áru és kijelentette, hogy most azonnal fizessék meg neki az útiköltséget. És persze megjegyezte, hogy mostantól a libamáj ára tíz százalékkal drágább lesz, mert az az ár, amit az üzletben látott és észlelt, nagyon is elbírja a felárat.

Nem is volt többé reklamáció! Ez az eset is megmutatta, hogyan kellett abban az időben kereskednie annak, aki olyan gazdaggá akart válni, mint a dunaszerdahelyi Baumel Jónás, aki lépten-nyomom bebizonyította, hogy nem a ruha teszi az embert, hanem a rátermettsége, szorgalma, széleskörű látása és az üzleti szellem...

A CSEREBOGARAK

Nem tudok sokat a cserebogarakról, de annyit igen, hogy augusztus végén repülnek ki és ellepik az egész várost. Gyerekkoromban azzal szórakoztunk, hogy a cserebogarak szárnyai alá egy tű segítségével cérnát kötöttünk, és sárkányeregetés helyett, cserebogarakat röptettünk ez ég felé. Ha sikerült, akkor nagy volt az öröm. Minél magasabra repült a bogár, annál jobban élveztük a dolgot.

Nem véletlenül kezdtem a cserebogarakkal, ugyanis a következő történet szorosan kapcsolódik hozzájuk.

Az egyik szerdahelyi tyúkász hajnaltájt járt ki a falukba felvásárolni a tojást és a baromfit. Akivel barátságot kötött, annak még diót is szerzett, aránylag olcsón. De néha kitalált olyat is, amivel próbára tette az emberek butaságát, illetve kapzsiságát.

Ez a tyúkász arról volt híres, hogy mindig kieszelt valamit, amiért a figyelem középpontjába került. Még augusztus elején elhíresztelte az egyik csilizközi faluban, hogy a hónap végén visszajön, és az eddigi portékán kívül felvásárolja a cserebogarakat is. Nagyon jó árat ígért érte. Kilónként öt csehszlovák koronát. Talán maga sem hitte el, hogy néhányan komolyan veszik a dolgot, és hozzálátnak a cserebogarak vadászatához. Az ötkoronás kilónkénti ár bizony nagyon vonzónak tűnt, s nem is volt kevés pénz. Főleg a falusi asszonyoknak csillogtatta meg a szemét, akiknek meg igazán nem volt lehetőségük ilyen könnyen jövedelemhez jutni.

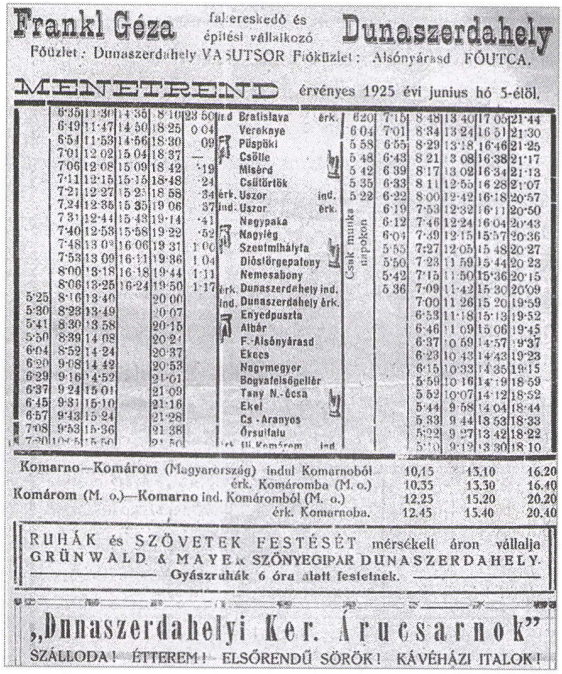
A kis csilizközi községben az előre meghatározott héten meg is jelent a tyúkász. Mondanom sem kell, az ottani asszonyok nagy örömére. Az elkészített tojásokkal, élő csirkékkel és tyúkokkal együtt, legalább húszan vajdlingokban, szitákban, meg ki tudja milyen edényekben hozták az összegyűjtött cserebogarakat.

A tyúkász meg is lepődött azon, hogy milyen sokan bedőltek ígéretének, de visszaút már nem volt, ezért mint egy szakértő végigmustrálta a sok edényt, benne a kiszáradt cserebogarakkal. Végül találékonyan megállapította, hogy így sajnos mégsem tudja átvenni őket, mert az asszonyok nem válogatták át a cserebogarakat. Talán elfelejtette mondani, hogy őt csak a kanok érdeklik. A nősténeket pedig ki lehet dobni!!!

Hogy el mert-e még egyszer menni a tyúkász abba a csilizközi faluba, azt nem tudom, de hogy még ma is beszélnek róla az itteni öregek, az biztos. Talán még abban csilizközi faluban sem felejtették el a cserebogaras történetet...

CSIBA LÁZÁR - A TANÚ

A húszas években még nem sokan utaztak Pozsony és Szerdahely között vonattal, így hát ha valami történt a vonaton, annak gyorsan híre ment.

Frankl Géza fakereskedő és építési vállalkozó Dunaszerdahely

Főüzlet: Dunaszerdahely VASÚTSOR Fióküzlet: Alsónyárasd FŐUTCA.

MENETREND érvényes 1925 évi junius hó 5-étől.

6·35	11·30	14·35	18·10	23·50	ind	Bratislava	érk.	6·20	7·15	8·48	13·40	17·05	21·44
6·49	11·47	14·50	18·25	0·04		Verekye		6·04	7·01	8·34	13·24	16·51	21·30
6·54	11·53	14·56	18·30	0·09		Püspöki		5·58	6·55	8·29	13·18	16·46	21·25
7·01	12·02	15·04	18·37	—		Csölle		5·48	6·43	8·21	13·08	16·38	21·17
7·06	12·08	15·09	18·42	·19		Misérd		5·42	6·39	8·17	13·02	16·34	21·13
7·11	12·15	15·15	18·48	·24		Csütörtök		5·35	6·33	8·11	12·55	16·28	21·07
7·21	12·27	15·25	18·58	·34	érk.	Uszor	ind.	5·22	6·22	8·00	12·42	16·18	20·57
7·24	12·36	15·35	19·06	·37	ind.	Uszor	érk.		6·19	7·53	12·32	16·11	20·50
7·31	12·44	15·43	19·14	·41		Nagypaka			6·12	7·46	12·24	16·04	20·43
7·40	12·53	15·58	19·22	·52		Nagyég			6·04	7·39	12·15	15·57	20·36
7·48	13·02	16·06	19·31	1·00		Szentmihályfa			5·55	7·27	12·05	15·48	20·27
7·53	13·09	16·11	19·36	1·04		Diósförgepatony			5·50	7·23	11·59	15·44	20·23
8·00	13·18	16·18	19·44	1·11		Nemesabony			5·42	7·15	11·50	15·36	20·15
8·06	13·25	16·24	19·50	1·17	érk.	Dunaszerdahely ind.			5·36	7·09	11·42	15·30	20·09
5·25	8·16	13·40	20·00		ind.	Dunaszerdahely érk.				7·00	11·26	15·20	19·59
5·30	8·23	13·49	20·07			Enyedpuszta				6·53	11·18	15·13	19·52
5·41	8·30	13·58	20·15			Alsór				6·46	11·09	15·06	19·45
5·50	8·39	14·08	20·24			F.-Alsónyárasd				6·37	10·59	14·57	19·37
6·04	8·52	14·24	20·37			Ekecs				6·23	10·43	14·43	19·23
6·20	9·08	14·42	20·53			Nagymegyer				6·15	10·33	14·35	19·15
6·29	9·16	14·52	21·01			Bogyalfalsógellér				5·59	10·16	14·19	18·59
6·37	9·24	15·01	21·09			Tany. N.-Ecsa				5·52	10·07	14·12	18·52
6·45	9·31	15·10	21·16			Ekel				5·44	9·58	14·04	18·44
6·57	9·43	15·24	21·28			Cs.-Aranyos				5·33	9·44	13·53	18·33
7·08	9·53	15·36	21·38			Orsulafalu				5·22	9·27	13·42	18·22
7·20	10·04	15·50	21·50		érk.	tü. Komárom	ind.			5·10	9·19	13·30	18·10

Csak munkaünnepkön

Komarno—Komárom (Magyarország) indul Komarnóból	10,15	13.10	16.20
érk. Komáromba (M. o.)	10.35	13.30	16.40
Komárom (M. o.)—Komarno ind. Komáromból (M. o.)	12.25	15.20	20.20
érk. Komarnoba.	12.45	15.40	20.40

RUHÁK és SZÖVETEK FESTÉSÉT mérsékelt áron vállalja GRÜNWALD & MAYER SZŐNYEGIPAR DUNASZERDAHELY. Gyászruhák 6 óra alatt festetnek.

„Dunaszerdahelyi Ker. Árucsarnok" SZÁLLODA! ÉTTEREM! ELSŐRENDŰ SÖRÖK! KÁVÉHÁZI ITALOK!

Menetrend, 1925

Egy alkalommal a vonaton utazott a járás egyik leggazdagabb embere, Csiba Lázár, aki patonyi volt. Ugyanabban a fülkében utazott egy kisudvarnoki ember is, aki Mucska Jani névre hallgatott. Mucskát ügyes embernek ismerték a helybeliek, csak köztudottan nem mindig ragaszkodott ahhoz, hogy amit mond, az igaz is legyen.

Ebben az esetben is így volt. Szórakoztatta az egész fülkét olyan történetekkel, amelyekben mindig ő volt a főhős. De, hogy el is higgyék, amiket mond, minden mondókájához hozzáfűzte: „Ugye Lázár bátyám, ez így igaz." Mire a szemben ülő Csiba Lázár csak bólintott, mint aki elismeri, hogy úgy igaz.

Mikor azonban már közeledtek Szerdahelyhez, egyszer csak a jó öreg Csiba Lázár megszólalt:

„No jól van, Jancsi fiam. Még egyet hazudhatsz, de aztán már többet ne, mert én Patonyban leszállok, és bizony nem tanúsíthatom neked tovább, amiket mondasz!"

Ezt a történetet, és még másokat, csak az idősebbektől hallottam, hiszen akkoriban születtem, amikor ezek történtek. Szívesen emlékszem vissza ezekre is, és azért írtam le őket, hogy ne merüljenek feledésbe. Ha valaki hasonlóságot vél felfedezni ezzel a személlyel, az csupán a véletlen dolga...

PIRK JANI

Hallották már Pirk Jani nevét? A régi szerdahelyiek bizonyára tudják, ki is volt ő valójában. Neve hal-

latán vagy olvasásakor valószínűleg sokan elmosolyodnak és felidézik a régi idők humoros eseményeit, amelyek kieszelője éppen Pirk Jani volt. Ez az ember tréfamesternek született! Kedvenc időtöltése az volt, hogy az embereket szórakoztassa mások megtréfálásával.

Kázmér vendéglő - Teleki utca

Hiába volt a becsületes neve Pirk János, fiatalnak és öregnek egyszerűen csak Jani volt.

A gabonapiac után a Komárom felé vezető úton laktak. Az út bal oldalán volt egy nagyobb udvar, ahol nem csak Pirkék éltek, hanem Drancsikék is. Talán érthető is, hogy Jani a szomszéd lányát, Ilonkát vette feleségül. Gyerekkoruk óta jól ismerték egymást, hiszen nemcsak egymás mellett laktak, hanem mindkét család régi szerdahelyi is volt.

Felesége révén pedig rokonságba került a nagy tiszteletben álló Kázmér családdal, mivel az egyik sógornője, Mariska, Kázmér Benő felesége volt, Erzsi meg Kázmér Józsié. A Kázmér család szálloda- és vendéglőtulajdonos volt. Drancsik Feri orvos volt Érsekújvárott, Drancsik Jancsi meg főpincér Pozsonyban. Mindketten ismert emberek voltak.

Sokan azt gondolnák, hogy ilyen rokoni háttérrel nem gond megviccelni másokat. De Pirk Janit mindenki olyannak fogadta el, amilyen volt, tekintet nélkül rokonságára. Széles baráti köre természetesen már legénykorában is megvolt, és többször is segédkeztek neki. Biztosan voltak olyanok is, akik haragudtak rá, de a helyiek többsége sosem vette zokon, ha valakit ugratott. Voltak néhányan, akiket előszeretettel tréfált meg. Nem is hagyott ki egyetlen lehetőséget sem.

Csak a mesékből ismert királyi bohócokkal tudnám őt összehasonlítani. Ez volt Pirk Jani a kimeríthetetlen tréfamester, a csintalan és agyafúrt szerdahelyi. Legtöbbet tettei árulnak el róla, amelyekből egynéhányat majd fel is idézek.

AZ ÓRÁS TESTVÉREK

Sok emberből űzött csúfot Pirk Jani, de a két közismert dunaszerdahelyi órás testvérrel előszeretettel viccelődött. Hogy miért volt ez így, azt talán csak maga Jani tudná megmondani, ha élne. A vállalkozók egyikét „Szépnek", a másikat pedig „Okosnak" becézték. Hogy miért hívták őket így, bizonyára annak is oka volt, de erre most nem térek ki.

Hogy megérthessük a következő történetet, tudni kell, hogy Melknerék órásüzletének bejárata a Fő utcára nyílott, hátul pedig volt egy kis udvar, meg kerítés és kapu. Így lehetett hátulról is kimenni a házból. Az Erdős Móritz kocsmája meg majdnem szemben volt a hátsó kijárattal. Úgy november táján, a Márton-napi vásár előtt, amely a legnagyobb évi vásár volt itt Szerdahelyen, nagy rohamot vártak Erdősék is a járás területéről. Ilyenkor sok hordozható vályút készítettek be, ami a lovak etetéséhez kellett. Reggelre, még a vásár kezdete előtt, mind az első bejárat, mind a hátsó kapu kijárata előtt fel volt rakva vagy harminc vályú egymásra úgy, hogy Melknerék a házból se ki, se be nem mehettek. Hogy ezt Pirk Jani hogyan csinálta és ki segített neki, mert hogy bizonyosan, ő volt, az sosem derült ki. De ezen a tetten még sokáig nevetett az egész város.

Weisz Sándor fűszerüzlete

Melkner órások háza ott volt, ahol most a bősi útkereszteződés van. Szemben vele pedig a Weisz Sándor-féle fűszernagykeres-

Zobel Ignác

kedés állt. Az ő udvarukban lakott Kovács néni, a bábaasszony.

Egyik este Pirk Jani kicserélte a tulajdonosok szép óratábláját Kovács néni bábaasszonyi táblájával, és mit ad Isten, éppen azon az éjjelen egy kürti parasztasszonyra rájött a szülés.

A férje befogta a szekérbe egyszem lovát, és bejött Szerdahelyre, hogy bábaasszonyt vigyen a feleségének. Persze, hogy felzörgette hajnali háromkor Melkneréket, hogy jöjjenek, mert a felesége szülni fog. Mondhatom, nem nagyon örültek Melknerék a hajnali látogatóknak. Az igazi meglepetés csak akkor érte őket, amikor reggel felfedezték a kicserélt cégtáblákat.

Az aranyifjak Pirk Janival együtt viszont jól szórakoztak a történteken, és azon tanakodtak, mivel bosszantsák legközelebb a két órás testvért.

AZ ÉGREPEDÉS!!!

Pirk Janinak mindig akadtak segítői. Az egyiket Erdős Palinak hívták, aki nagyon szeretett asszisztálni, és csak akkor volt mindkettőjüknek sikerélménye, ha jó sok embert tudtak összecsődíteni, amikor elhangzott a csattanó.

Egy alkalommal a gabonapiac szélén találkoztak, közel Pirk Janiék házához és Erdős Paliék kocsmájához, s azon nyomban tanakodni kezdtek, hogy milyen legyen a stratégiájuk, az éppen kieszelt csínytevésükhöz.

Nem tudom, melyikük ötlete volt, de többen is látták, amikor kiálltak a tér közepére, és elkezdtek mindketten mutogatni az ég felé. Annyira feltűnően, hogy az emberek, akik épp arra jártak, tömegesen bámulták az eget és találgatták, hogy mi is történt?

Persze ők továbbra is csak mutogattak, és néha olyan megjegyzéseket tettek mint, pld.: „Látod? Ugye igazam volt! Mégis csak ott van! Nem nagyobb, de nem is kisebb!" stb. Senki sem tudta miről

beszélgetnek, csak bámészkodtak velük együtt.

Amikor Pirk Jani végre észrevette, hogy közeledik a két testvér, beküldte Palit a kocsmába és kihozatott egy stokedlit, amire felált és úgy mutogatott tovább. Jól gondolta a hatást, mert a stokedliről még feltűnőbb volt a mutogatása. Így azt az érzést keltette, hogy most mindent ő lát a legjobban, mert közelebb került az éghez. Ekkorra már a két testvér is ott állt és kémlelte az eget. A két provokatőr már úgy érezte, elérte a célját, de a csattannó csak később jött, amikor a tudálékos testvérek egyike megjegyezte: „Érdekes, milyen égrepedés van." Mire a másik hozzátette: „Én is úgy látom, hogy ez tényleg égrepedés!!!" Nagy nevetésbe fakadtak ki, fogták a stokedlit és elvonultak a térről. Az emberek többsége akkor jött rá, hogy mire is ment ki a játék, és utána még néhány héten át ez volt a mindennapi kávéházi téma.

Voltak mások is, akik utánozni szerették volna Pirk Jani és Erdős Pali tettét, de ilyen történetet csak egyszer lehetett elsütni.

A TÜZELŐFA

Elég irritáló dolog, ha valaki kapzsi, irigy vagy túlságosan spórolós. Ez az utolsó tulajdonság jellemző volt mindkét órás testvérre és nem maradhatott ki Pirk Jani repertoárjából egy ilyen tény kihasználása. Ha valakiből gúnyt kellet űzni, akkor Pirk Jani mindig az élen járt és csak idő kérdése volt, mikor használ ki egy ilyen ziccert. Nem sokat hagyott váratni magára az ötlet, amit Jani kieszelt. Egyik nap kiment a fapiacra, ami a Sárga kastély előtt volt, és kiszemelt ott egy jól megrakott szekér tüzelőfát. Megszólította a tulajdonosát és annak segítőtársát, akiknek kapásból 15 koronát ígért a kb. két öl fáért. Tudta, hogy ez a fuvar nem kerülhet többe, mint 10 – 12 koronába, ezért feltételhez is szabta a fizetést. A legényeknek adott egy korona foglalót, bemutatkozott, mint az egyik órás a testvérek közül és megígérte, hogy a többi pénzt megkapják, ha majd a fát lerakják az udvarra. Elkísérte az árusokat az órásék hátsó udvaráig, és megmutatta, hova kell majd a fát ölre lerakni. Azt mondta, most sietős a dolga, ezért majd az apja fogja kifizetni a maradék pénzt, de addig ne zavarják, ameddig az egész fuvart le nem rakják szépen „katonásan".

A két „fogdmeg" legény gyorsan nekilátott a rakodásnak. Amikor végeztek, az egyik bement az üzletbe elkérni a pénzt. Az órások apja persze semmit sem tudott az ügyletről és csak tátott szájjal hallgatta, mit is

akar tőle ez a parasztlegény? Az öreg teljesen kikelt magából, amikor meghallotta a fa árát és meglátta a kapu mögött lerakott árut. Esze ágában sem volt fizetni, ami viszont nem hagyta tétlenül a legényeket. A felsrófolt indulatok majdnem tetlegességbe fajultak. Talán csak az gátolta meg a verekedést, hogy a nagy hangoskodásra már egy csomó kíváncsiskodó ember összefutott az órás üzlete előtt. Végül is kompromisszumra jutottak a felek, aminek az volt a feltétele, hogy az órásfiúk rakják vissza a fát a kocsira, a foglalót pedig nem kapják vissza. Más megoldást nem tudtak kitalálni, mert a lerakott fát nem akarták megfizetni. Hiába magyarázta az öreg, hogy ők semmiféle foglalót nem adtak, neki csak két fia van és egyik sem mozdult ki a házból,

Pirk Jani és barátai távolról figyelték az eseményeket, nehogy gyanúba keveredjenek, de mindenki sejtette, hogy ki lehetett ennek is a kieszelője.

Jókat mulattak az egészen és élvezték, ahogy az órás testvérek cipelve visszarakták a fát a szekérre.

A BÜDÖS UDVAR

Sok történet kapcsolódik Pirk Jani nevéhez, de egy további csínytevéséről sem szabad elfeledkezni. Ez a BÜDÖS UDVAR története, amiről már sokan hallottak, de hogy miből vagy honnan származik ez az elnevezés, azt nem sokan tudják.

Közvetlen a városháza mellett volt egy átjáróudvar a Fő utca és a Lefutó utca (Vámbéry utca) közt. Ebben az udvarban legalább húszan laktak. Szűk kis utácska volt, régi kis házakkal, amelyeknél a komfort szóba sem jöhetett. Kanalizációról, illetve vízvezetékről csak álmodhattak az utca lakói. Még a vécék is kint voltak az udvarban, a lakások közt. Faluhelyen még ma is találhatók ilyen fából készült tákolmányok.

Egy szép meleg nyári éjjelen, amikor már mindenki aludt, Pirk Jani úgy gondolta, egy kicsit emlékezetessé kéne tenni az éjszakát az udvar lakóinak, nehogy elfeledkezzenek arról, hogy hol is élnek. Alaposan felkészült a nagy eseményre.

Benedek ház

Az előző nap fölvásárolta az összes élesztőt a fűszernagykereskedőktől, akik el sem tudták képzelni, miért van szüksége Janinak ilyen sok élesztőre.

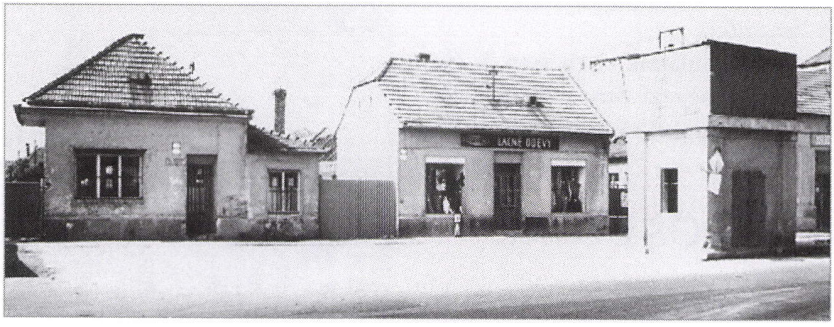
A felvásárolt élesztőt éjfél után beledobta az egyik vécébe. Kíváncsi volt arra, hogy mi fog történni. Reggelre megtudta!!! De nemcsak ő, hanem az egész város, aztán pár napon belül pedig híre ment az egész járásban. Ekkor nevezték el ezt az udvart BÜDÖS UDVAR-nak...

JÚKA ÉS LÉGI

Pirk Janiék szemben laktak Marci borbélyékkal. Ebben a kis borbélyszalonban zajlott ám az élet, és ez Janinak is sok ihletet adott arra, hogy megtréfálja az ottaniakat. Neki pedig ehhez még bátorítás sem kellett, ugyanis sohasem mulasztotta el, ha csúfot űzhetett valakiből.

Ha Marci bácsinak nem volt kuncsaftja, akkor csak úgy a saját örömére hegedülgetett, mégpedig nagyon szépen. Ilyenkor megjelent nála Júka, akinek a becsületes neve egyébként Buga Gyula volt, meg Légi. Valójában nem tudom, hogy mi volt a rendes neve, mert soha sem hallottam, de az is lehet, hogy Légről származott, ezért nevezték el így. Júka hegedült, Légi pedig énekelt. Azt nem állítom, hogy tudott énekelni, de hogy szeretett, az biztos. Bivalyerős hangja volt. Ha rázendített, beleremegett ajtó, ablak, sőt a szomszédok is, mert megijedtek az üvöltéstől. Előszeretettel „énekelte" a „Befújta az utat a hó, szüntelenül fut a fakó..." kezdetűt.

Egy ilyen alkalommal, amikor Légi éppen fitogtatni kezdte tudását, átment Pirk Jani és rábeszélte Légit, hogy jöjjön el holnap is, addigra elintézi, hogy a rádió rögzítse énekét. Másnap megjelent Légi szé-

Víztoronynál

pen kiöltözve, készülve a nagy eseményre. Igaz, normálisnak nézett ki, de annyira szerette a hangját, hogy mindennek bedőlt, amit mondtak neki. Pirk Jani meg odacsődítette ismerőseit, meg a szomszédokat, hogy minél többen részesei legyenek annak, amit ő kieszelt. Kíváncsian vártuk tehát, mi is fog történni...

Úgy fél óra múlva Jani a borbélyüzlet kályhacsövével tért vissza és mikrofonként tartotta Légi elé. Megmagyarázta neki, előfordulhat, hogy megijed a saját hangjától. Légi pedig rázendített a nótájára: „Befújta az utat a hó..." No, de nem hó hullott, hanem korom, amely belepte Légi arcát és ünnepi ruháját. Gondolom ahhoz, hogy megtudjuk, hogyan nézett ki ezek után, nem kell nagy képzelőerő.

Ez az eset is futótűzként terjedt a városban. Hiába volt az ember lesben, ő mindig olyat talált ki, amire a legkevésbé lehetett számítani. Sokan csak azt vártuk, rajta mikor csattan az ostor.

A MUNK CSALÁDOK

A két Bacsák utcai Munk bácsi nem tartozott egy családba. Sokan összekeverték őket, pedig nem is hasonlítottak egymásra. A két Munkban csak az volt a közös, hogy szerdahelyiként mindketten a

Bacsák utca

Bacsák utcában laktak. Az egyik fuvaros volt, a másik szobafestő. Az előbbinek mindig szép lovai voltak. Még a feleségénél és a lányánál is jobban szerette őket. Ezt nem is titkolta. Tudott róla az egész város. Különben nagyon béketűrőként ismerték őt a városban. Még Pirk Jani csínytevései sem hozták ki a sodrából. Jani meg mindig az ember legérzékenyebb pontját választotta ki. Egy alkalommal Munk bácsi lovát

bosszantotta. De ő ezt is tűrte. Tette a dolgát, mintha semmi sem történt volna. Nem tudom, miért éppen Lacinak nevezte el a lovait, de az is lehet, ha lánya helyett fia születik, az is Laci lenne. Kicsit primitív és szegény ember volt, de eléggé rafinált ahhoz, hogy túljárjon a kuncsaftjai eszén. Felesége nem idevalósi volt, ezért nem is ismerték sokan. Csak otthon dolgozott. A család Munk fuvarozásából tartotta fenn magát. Sok történet fűződik Munk Zélig nevéhez. Egypárat le is írtam közülük.

A másik Munk szobafestő volt. A két fia szintén ezt a mesterséget választotta, folytatva apjuk vállalkozását. Mindketten nagyon jóravalók és tehetségesek is voltak. Nem csak a lakásokat festették ki, hanem szépen is rajzoltak és festettek ecsettel. Az idősebb Munk fiú nagyszombati lányt vett feleségül, aki gyorsan beilleszkedett az itteni magyar közösségbe. Nagyon értelmes asszony volt. Varrónőként járult hozzá a család költségvetéséhez.

A fiatalabb Munk fiú még 1938-ban ment ki Izraelbe, az akkori Palesztinába, ahol festő- mázolóként folytatta a szakmáját. Nem csak jól rajzolt, hanem képeket is festett. Ismert festőművész vált belőle. Izraelben láttam azokat az élethű akvarelljeit, amelyeket emlékezetből festett szülővárosáról, Dunaszerdahelyről. Izraelben alapított családot. Ő volt az egyetlen, aki a szülőföldjétől távol tovább vihette a Munk család nevét, mivel a többiek nem élték túl a holokausztot.

Sajnos, sok ilyen család élt itt egykor Szerdahelyen, amelynek csak egy-egy tagja tért vissza a lágerből, illetve aki időben elmenekült és így sikerült túlélnie a vészkorszakot.

A KONFLISOS MUNK BÁCSI

Városunkban élt egy Munk nevű bácsi, aki konflisos volt. Volt egy szép hintója, amelyet egy Büszke Laci névre hallgató ló húzott. Laci szép volt, büszkén hordta a fejét.

Munk bácsi naponta ebéd után két óra körül elindult Lacival és a hintóval az állomásra. Mi, gyerekek, mindig mondtuk, hogy minek siet, hisz a vonat csak négy órakor jön. Mire Munk bácsi így felelt: „No és akkor mi van? Hisz mindjárt fél három, aztán három, fél négy és itt a vonat." Ha jó kedve volt az öregnek, és mi ráadásul meg is dicsértük Lacit, hogy milyen szép csillogó a szőre, olyankor megengedte, hogy beülhessünk a hintóba, és kivitt bennünket egészen az állo-

Léwald Lipót, 1925

másra. Persze, haza már gyalog jöttünk, ha volt utas. Néha azért felkapaszkodtunk a hátsó tengelyre, és ott ülve tértünk haza is.

De ha az öreg mérges volt, amihez néha mi is hozzásegítettük, akkor mindig ostorral csapott felénk, és közel se mehettünk a hintóhoz. A leggyakrabban azzal bosszantottuk, hogy azt kiabáltuk: kehes a Laci! Ez volt az öreg legnagyobb fájdalma.

A hatvan éves Munk bácsi száz kilós súlyával és legalább 185 cm magasságával tekintélyt parancsolt nekünk, gyerekeknek, ezért csak ritkán folyamodtunk a bosszantásához.

Sok történet fűződik Munk bácsi nevéhez, ezek közül a legismertebbet mesélem el.

Aki ismerte a háború előtti Dunaszerdahelyt, tudja, hogy ahol most az autóbusz-pályaudvar van, ott állt valaha a LÉWALD SZÁLLODA. (Az ötvenes évektől itt volt a járási építkezési vállalat székhelye.) Itt szálltak meg azok a kereskedelmi utazók, akik Pozsony felől jövet, másnap a korai vonattal utaztak Komárom irányába.

Egyszer, amikor Munk bácsi az esti vonathoz ment ki, egy ilyen utazó megkérdezte tőle, tudja-e, hol van a Léwald Szálloda? Az öreg rögtön kapcsolt és csak annyit mondott: „Szálljon csak be a hintóba.!" És indult vele, Kistejeden és a Zöldfasoron keresztül egész a Léwald Szállodáig...

Amikor megérkezett, azonnal megkérte a szálloda tulajdonosát, hogy másnap reggelre hívjon neki konflist, hogy időben kimehessen a komáromi vonatra. Persze Léwald bácsi nem tudta, mire vélje az efféle kérést, amikor az állomás éppen szemben volt a szállóval. Ekkor tudódott ki az öreg Munk turpissága. Mert ő csak pénzt akart keresni, hiszen abból élt, hogy utasokat szállított...

Szorgalmas ember volt az öreg Munk, de az előző történet is bizonyítja, hogy nem mindig viselke-

dett úgy, mint ahogyan az egy igazán vallásos emberhez illő lett volna. Olyan történetek is fűződnek a nevéhez, amelyek megbotránkoztatták az ittenieket.

Az 1930-as években tűz ütött ki Munkék házánál a Bacsák utcában. Teljesen leégett a kis lapos tetejű istálló, meg részben a háza is. Munk bácsinak érthetően a legnagyobb fájdalma az volt, hogy az istállóban bennégett Büszke Laci. Ugyanis Laci nélkül nem volt megélhetése sem az öreg Munknak, sem a családjának. Ehhez el kell képzelni a feleségét 45 kilósnak, 58 évesnek és 25 centiméterrel alacsonyabbnak. No és a lányukat 120 kilósnak, 180 cm magasnak és 38 évesnek. Így senki sem csodálkozhat azon, ha az öreg így siránkozott: „Pont szegény Büszke Lacinak kellett odavesznie, aki nekem segített? Hát nem inkább a Lina lányom veszhetett volna oda, aki úgyse csinál semmit, csak dirigál!!!"

Persze, lett utána új ház, meg „új" LACI is. Nem büszke, de SZÜRKE LACI lett. Szintén szép szürke, nagytestű ló volt. Munk bácsi pedig újra büszkén ült a hintó bakjára.

Felépült újra a kis lapos tetejű istálló is. Persze, ez nem hagyta hidegen az akkori aranyifjakat. Az egyik nyári reggelen az öreg Munk arra ébredt, hogy szellemek jártak náluk, mert az istálló TETEJÉN volt a hintó. Hogy ki csinálta, sohasem derült ki, de mindenki Pirk Janit emlegette, mert az ilyen viccekre csak ő volt képes.

Másnap az egész Bacsák utca olyan volt, mint egy hangyaboly. Mindenki látni akarta a hintót az istálló tetején, meg azt, hogy hogyan fogják levenni onnan úgy, hogy ne történjen baja. Az öreg meg csak türelmetlenül sürgetett mindenkit, hogy csináljanak már valamit, mert nemsokára itt a délutáni vonat!!!

MUNK LÁZÁR, A SZOBAFESTŐ

Munk Zéligről, a fuvarosról már írtam, de ugyanúgy ismerték a városban Munk Lázárt, a festőt is, aki kisiparosként tartotta el a családját. Mindkét Munk család a Bacsák utcában lakott, de csak névrokonok voltak. Munk Lázárnak két fia is volt, mindkettő kitanulta az édesapja mellett a festő szakmát. Ügyes festők voltak és munkájukkal hoz-

Munk Lázár - tanonc (1928)

zájárultak a család költségvetéséhez. Egy lakásban laktak még akkor is, amikor az idősebbik fiú megnősült.

De volt az öregnek egy házsártos felesége is, aki mellett nem tudott megmaradni az idősebbik fia felesége, mert az öregasszony állandóan szekírozta. Munk Lázárt a munkája annyira lekötötte, hogy nem sok figyelmet szentelt kötekedő feleségének. Ha a menyét sírva találta otthon, vagy netán panaszkodott, az öreg csak azzal vígasztalta, hogy: „Ne szívja mellre, mert dilis az asszony". Ki tudja, mennyire gondolta komolyan azt, amit mondott, csak hogy a menyét vigasztalja?

Egy téli szombat reggel elterjedt az egész városban, hogy Munkné öngyilkos lett. Beugrott a Bacsák utcai házuk udvarán lévő nyitott kútba és megfulladt.

Erre az öreg Munk csak röviden így reagált: „Mindig mondtam, hogy bolond... Hát nem az??? Aki ilyenkor télen, fagyban, egy szál ingben beugrik a hideg vízbe, az nem lehet normális!!!"

A BORBÉLYOK

Az 1930-as évek világszerte nagyon nehéz évek voltak mindenki számára Európában és Amerikában egyaránt. A gyermekkor legszebb

Értesítés.
Értesitem a n. é. közönséget, hogy
női fodrászüzletemet
férfi fodrászattal
bővitettem ki.
Elvégzem továbbá a női TARTÓS ONDOLALÁST modern uj gépekkel és mindennemü férfi és női fodrászati szakmába vágó munkát.
Minden törekvésem arra irányul, hogy vendégeimet a legnagyobb megelégedésre szolgáljam ki.
Szives támogatást kér:
Engel Mária
Dunaszerdahely, Teleki utca
(Sárga kastéllyal szemben.)

Engel Mária

éveit éltem akkor. Mindenki panaszkodott, hogy nem lehet így élni, meg hogy ez már kutyának való élet.

Most is nehezen értem meg, hogyan tudtak megélni jóformán a semmiből a nagy családok, sőt még volt idejük, de főleg kedvük viccelődni. Ezen a téren a borbélyok vitték a prímet. Dunaszerdahelynek akkoriban 5500 lakosa közül talán tíz volt a borbély. Abból éltek, hogy valakit megborotváltak vagy megnyírtak. Csak úgy gyorsan összeírtam a borbélyok listáját: Nemesszegen volt Séda és Soós, a Fő utcán Mihalik, Szászik és Blada, a Bacsák utcában Dióssy. A Teleky utcában

Engel Lipót, Mariska ház - Teleki utca

Engel Mariska, a Vámbéry utcában Berger, a tyúkpiacon Kenyeres, és a gabonapiac végében Marci borbély. Most biztosan akadnak olyan régi szerdahelyiek, akik kapásból megállapítják, hogy kit hagytam ki, de én rájuk emlékszem. Az természetes, hogy mindegyiknek volt inasa vagy akár segédje is. És mindegyikük megélt valahogy. Legjobban Marczi bácsit csodáltam, mivel neki nagy családja és ha jól tudom, hét gyereke volt, de mindannyiukat becsülettel felnevelte.

Érdekes, hogy Marci borbély üzlete nem a városban volt, hanem a gabonapiac végében, a Fürdőgyölcs utca elején. Apropó, tudják, hol volt ez az utca? A víztoronytól lefelé az Erdős Móritz, a Rosenbaum kocsma, a Széher Ernő hentes és a Goldner pékségen túl, ahol később a Drutechna autójavító műhely is működött. Itt eldugva ugyan, de nagyon ügyesen vezetve létezett ez a kis borbélyszalon (mily nemes megnevezés!), ahol az örökké vidám Marci bácsi és fiai dolgoztak. Ha sok volt a kuncsaft (vendég), akkor Marczi bácsi hegedült is, így szórakoztatta a vendégeket. De érdekes volt az is, ahogy a vallásos zsidók egy része is odaszokott. A vallásos zsidó ugyanis nem borotválkozik késsel.

Hosszú nyári péntek délutánokon magam is sokszor láttam, amint Marci borbélyéknál sorban ülnek a tyúkászok, RAZOL-lal bekenve. Ez olyan mint a gipsz, amit rá kell kenni a szakállra fából faragott késsel, majd egy idő után csak le kell vakarni és az ember meg van borotválva. Persze, ilyenkor ülhettek egymás mellett a kuncsaftok, mert nem kellett tükör sem. Csodáltam Marci bácsiban, hogy pontosan tudta, kinek meddig lehet az arcán a razol, hogy simára legyen borotválva, mert ha tovább tartott volna a razol hatása, leégethette volna a vendég arcát.

Nekünk, gyerekeknek meg ilyenkor alkalmunk volt összejönni egy kis focira az utcán. Ma már elképzelhetetlen, hogy valaki az utcán vagy a téren focizik. A Tauber-Pálinkás fiúk, Erdős Pali, Rosenbaum Pali és Gyuri, a Goldner fiúk, Marci Gézi, Pirk Öcsi, meg a Köles Béla és Lali – velük jó kis foci-

meccseket játszottunk. Ilyenkor persze két csapatkapitány volt, a többieket pedig kiszámolással osztottuk el a két csapatba, például így: „Alfa – betta – gamma – delta, szí ví kompaní ára raka tika taka vija vaja ven." Akire ilyenkor a „ven" szó jutott, azt valamelyik kapitány a maga csapatába sorolta, utána meg már csak játszottunk. Az is sokszor előfordult, hogy a Kölesék előtti szabad területen éppen az önkéntes tűzoltók gyakorlatoztak, így bennünket, fiatalabbakat kiszorítottak a „pályáról".

Vámbéry utca

Mások voltak akkoriban az igények és más volt a szórakozás, de erről majd a következő fejezetek valamelyikében.

BERGER BORBÉLY

Még nem említettem Berger borbélyt, aki a Lefutó utcában (a volt Vámbéry utca) működött.

Hogy pontosan értsük, kiről és miről is van szó, el kell mondani, hogy a Lefutó utca közepén állt borbélyműhelye. Az inasa, Józsi, csak néhány évvel lehett tőlem idősebb, de jó barátságban voltam vele. Ő is azon kevesek közé tartozott, akik túlélték a hokausztot. A háború után egy budapesti lányt vett feleségül. Együtt vándoroltak ki Amerikába. A korlátlan lehetőségek országában Józsi gyorsan meggazdagodott. A 60-as évek végén hatalmas csomagokkal látogatott haza, Szerdahelyre. Úgy nézett ki, mint egy Mikulás. Nem is kellett, hogy megjátssza magát, mert tudtuk, jó ember és mindenkinek segít. Az akkori valutaüzletben, a Tuzexben, ruhaneműt, élelmiszert, tévét, de még tolókocsit is vett a barátoknak, attól függően, hogy kinek mire volt szüksége. Nagyon jószívű volt.

Emlékszem, hogy a háború előtt Józsi nagy sikereket aratott a fiata-

Vámbéry utca

lok között azzal, hogy állandóan utánozta a főnökét. Könnyen megtehette, mert Berger úr nagyon fura ember volt. Német akcentussal beszélt magyarul, a mindennapi jiddis nyelv használatából eredően. Beszélni viszont nagyon szeretett, hiszen borbély volt. Ez talán szakmai ártalom ebben a mesterségben. Józsi gyakran kigúnyolta főnöke bemutatkozását. Ha valaki megkérdezte tőle, kihez van szerencséje, azt mondta: „Berger borbély vagyok," ami az ő szóhasználatában elég mulatságosan így hangzott: „Perger porpély fagyok."

A Lefutó utca és a Templom tér sarkán állt az első Lusztig-féle méteráru szaküzlet. Berger állandóan figyelte a vallásos zsidó Lusztigot, aki pontosan betartotta a vallási és helyi szokásokat. Minden péntek délután azt leste, hogy mikor zárja be Lusztig az üzletét. A szombat beköszöntésekor ugyanis tilos volt dolgozni. Bűnt követett el az, aki ezt megszegte.

Amikor Lusztig bezárta az üzletét, Berger azonnal utasította Józsit, hogy ő is tegyen ugyanúgy. Üzletzáráskor a roló lehúzása mindig az inas feladata volt. Előre is bocsánatot kérek a szóhasználatért, de Berger úr mindig a következő zárási parancsot adta ki: „Józsi zárd le a boltot. Lusztig lezárt, zárjál le te is!" Ez egyébként így hangzott: „JOSSI szard le a potot, Lusztig leszart, szarjá le te is." Józsi minden egyes alkalommal nagyokat kuncogott. Lehúzta a rolót főnöke parancsa szerint. Mi is jókat kuncogtunk, ahányszor csak Józsi elmesélte e történetet...

MÉG EGY BORBÉLY

Már több történetet is írtam a dunaszerdahelyi borbélyokról, de újra visszatérek ehhez a témához. Abban az időben, amikor még nem volt televízió, a borbélyműhely volt a legalkalmasabb hely arra, hogy az emberek megtudják a régióban történt eseményeket. A borbélynál – éppen úgy, mint a kávéházakban, vagy az akkori vendéglőkben is –, keretekre fűzve ki volt akasztva a napi sajtó. Nem hiányozhatott a Csallóközi Hírlap, vagy a Csallóközi Lapok, mert ezek voltak a helyi eseményekkel foglalkozó heti, illetve kétheti újságok.

Mindenkinek természetes volt, hogy ha valaki bejött a borbélyműhelybe és esetleg várakoznia kellett – mert más kuncsaftot nyírtak, vagy borotváltak –, akkor az újság után nyúlt.

Volt azonban még egy ennél is frissebb hírforrás is. Ez pedig nem volt más, mint maga az éppen ott dolgozó borbély.

Egyik ilyen friss hírhordozó volt a Patika utca (jelenleg a Bihari Szálloda utcája), és a Templom tér (most Vámbéry tér) sarkán lévő borbélyüzlet, és annak borbélya, akit Gyurkovics Adinak hívtak. Erről az emberről is elfeledkeztem, amikor felsoroltam egyik írásom-

Patika utca 1938

Csallóközi hirlap - 1930

ban a borbélyokat, pedig ő sem volt akárki. Arról volt ismert, hogy ha tudott, mindenkit beugratott, és ezt olyan komoly arccal tette, hogy észre sem lehetett rajta venni az ugratási szándékot.

Egy alkalommal éppen jelen voltam, amikor bejött a borbélyhoz egy jó magas, testes, csizmás férfi, akiről Adi tudta, hogy melyik faluból való. Ezt sem én, sem pedig azok nem tudták, akik akkor a műhelyben tartózkodtak. Adi természetesen udvariasan köszöntötte az érkezőt, de máris ahhoz beszélt, akit éppen borotvált. Oyan hangosan mondta a következő megjegyzést, hogy mindenki hallja, aki ott van: „Képzelje, előbb ment el egy vendég, aki nádszegi volt és nem engedte magát még beszappanozni sem, úgy kellett őt szárazon megborotválnom!"

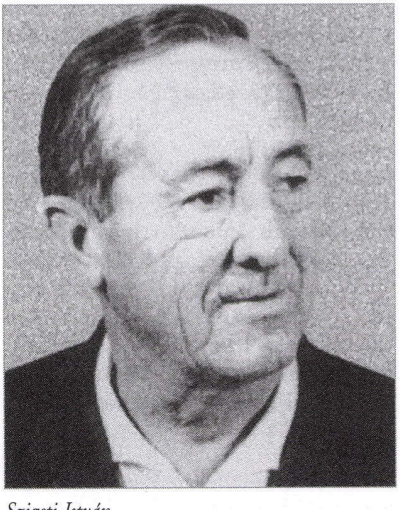
Eleinte nem értettük, hogy ez meg micsoda új ugratás Adi részéről. Amikor azonban sorra került az illető, és Adi megkérdezte: „Mi lesz, hajvágás, vagy borotválás?" –, a férfi azt válaszolta, hogy borotválás. Jött a további kérdés: „Szappannal vagy szárazon?" Mire a férfi kihúzta magát, és csak annyit mondott: „Én is nádszegi vagyok!!!" Ekkor értettük meg, hogy mire ment ki a játék.

Ezt a választ Adi rezzenéstelen arccal vette tudomásul és nekifogott szép komótosan élesíteni a borotváját a szíjon, miközben ránk kacsintott. Nem hittük el, hogy tényleg szárazon borotválja meg az illetőt. De nem lett volna ő, ha ezt nem tette volna meg.

Szegény ember izzadt, a könnyei csurogtak, fészkelődött, de bírta az embertelen kínokat. Adi pedig még sokáig mesélte a vendégeknek ezt a történetet.

SZIGETI PISTA BÁCSI IS BORBÉLY VOLT

Sokat foglalkoztam már a borbélyokkal és tudom, hogy nem teljes az általam közölt névsor, ugyanis kihagytam belőle Szigeti Pista bácsit, aki szintén közéjük tartozott. Megemlítem azt is, hogy Kenyeres bácsi helyén valamikor Lőwy borbély működött, és a Potách családban is volt borbély. Újra csak azon csodálkozom, hogy hogyan tudtak megélni az egykori sokcsaládos borbély dinasztiák.

Szigeti István

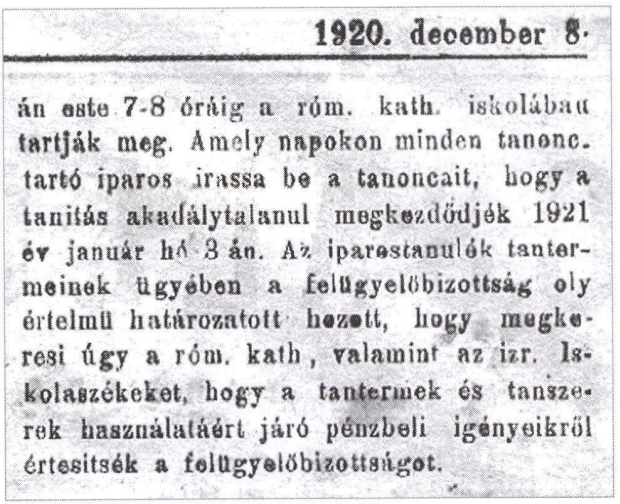
Most pedig visszatérek a Szigeti családhoz. A név hallatán bizonyára a régi szerdahelyieknek sokkal inkább a DAC focicsapata jut az eszébe, mint a borbélyság. Én is így vagyok ezzel. Szigeti István ugyanis még a gyermekkorom DAC csapatában van jelen. Először mint szélső, majd később, mint a csapat egyik védőjátékosa. Ez akkor volt, amikor megszűnt a Bibek–Politzer védőpáros, és megjelent a Szigeti–Kosztra kettős. Szigeti még akkor is maradt, amikor egymás után fogytak el a védők. Szívétlelkét hagyta a pályán, úgy élt a csapattal. Az is nagycsalád volt, de a fiaiból inkább futballistákat nevelt, mint borbélyokat. Aktív pályafutása végeztével Pista bácsi nevelte a DAC tehetséges fiataljait, és egyáltalán nem kímélte a saját fiait sem. Volt is szívük a Szigeti utódoknak a pályán! Ma már más időket élünk. Akkor még egy fiatal futballtehetség első kérdése nem az volt, hogy mennyi lesz a fizetség (gázsi)? Akkor még az volt a fontos, hogy mit kell tennie azért, hogy bejusson az első csapatba. Volt olyan időszak, amikor még az edző, Pista bácsi sem kapott fizetést, mert

egyszerűen nem volt keret, amiből honorálni tudták volna munkáját. Ennek ellenére tette a dolgát, és nem is akárhogyan. Függetlenül attól, ki, mennyire volt tehetséges, vagy közkedvelt, ha valaki bajnoki meccsen akart a pályára lépni, rendszeresen edzésekre kellett járnia. Sajátosak voltak az edzésmódszerei, de mindenki tudta, hogy már a bemelegítés is kemény munka. Három vagy öt kört kellett lefutniuk a játékosoknak, de előfordult, hogy akár tíz kört is teljesíteniük kellett. Csak az edző tudta, hogy mennyit és miért. Fiai már kicsi gyerekkoruk óta a pálya szélén ülve figyelték apjuk munkáját, és nemsokára ők is tagjai lettek a DAC csapatának. Igaz, hogy nem mindig az „A" csapatnak, sőt, inkább a „B"-ben játszottak, de az Icik (Pityu) és Samu (Jancsi) nevet minden szerdahelyi drukker jól ismerte. De nem csak a neveket, a játékukat is jól megjegyezték a szurkolók. Jó cégér volt a Szigeti név, nem hoztak rá szégyent a futballpályán sem.

Az ötvenes években nagyon jó szórakozásnak számított, amikor a volt állami gazdaság alkalmazottai a helyi borbélyokkal csaptak össze. Harmincéves is elmúltam, amikor száztizenöt kilósan beálltam az állami gazdaság csapatának kapujába. Szigeti Pista bácsi vállalta a borbélyok edzői szerepét és a sors úgy hozta, hogy a borbélyoknál Potách Emilt állította a középcsatár posztjára. Egy alkalommal hosszan szöktette magát, én pedig, megfeledkezve a súlyomról, rávetődtem a labdára és egyben Emil lábára is, aki megpróbálta alólam kirúgni a labdát. Ezek után Emil csak sántikálva tudott a pálya széléig eljutni, ahol Pista bácsi kezelésbe vette a lábát. Egy jót rántott rajta, mert azt hitte, hogy a bokája ficamodott ki. Emil nagy ordítás közepette majdnem kiugrott a bőréből. El is vittük az orvoshoz. Nagyon sokáig gyógyították a lábát, végül nyugdíjazták. Azóta is lelkiismeret-furdalásom van, ha erre gondolok.

MIÉRT A SZABÓSÁG?

Minden embernek van valamilyen hobbija. Én szeretek írni, bár nem vagyok író, sem költő. Töredelmesen be kell vallanom, hogy eredeti foglalkozásom szabó. A sors úgy hozta, hogy valamilyen formában gondolataimban mindig megjelenik a szabóság, a szabóságot űző ismerősök, barátok, kollégák. Hogy mi ennek az oka? Talán az, hogy már a dédnagyapám is, aki itt van

1920. december 8-án este 7-8 óráig a róm. kath. iskolában tartják meg. Amely napokon minden tanonc-tartó iparos irassa be a tanoncait, hogy a tanitás akadálytalanul megkezdődjék 1921 év január hó 3 án. Az iparostanulók tantermeinek ügyében a felügyelőbizottság oly értelmü határozatott hozott, hogy megkeresi úgy a róm. kath, valamint az izr. iskolaszékeket, hogy a tantermek és tanszerek használatáért járó pénzbeli igényeikről értesitsék a felügyelőbizottságot.

Ipariskolai hírek 1920

Dunaszerdahelyen eltemetve, szabó volt. Bizonyára büszke erre a családja, mert a sírkövére is rá van írva a mestersége. A nagyapámról és az édesapámról már tudom, hogy mindketten szabómesterek voltak. Édesapám szabóskodására már magam is jól emlékszem, mert a KORNFELD üzlet mellett állandóan működött a szabóműhely is. Kellett is, mivel ha változtatni kellett valamit az áruházban eladott férfi vagy női készruhán, felhajtani, szűkíteni, akkor a szükséges műveletet a műhelyben azonnal megcsinálták.

A bolt a Fő utcán volt, a városháza melletti elágazásnál. A műhely pedig a Bacsák utcai házunkban, ott, ahol ma kocsma van. Az udvarban lévő lapos tetejű épületben, amely alatt pince volt. A pincelejárat a műhely mellett volt. Mi, gyerekek, hátul fel tudtunk mászni a műhely tetejére. Jól emlékszem rá, hiszen ott születtem. Fiam viccessen meg is szokta jegyezni, hogy híres lett az a ház, amelyben születtem, mert táblát is tettek rá. Igaz, az volt ráírva, hogy „HOSTINEC" (Vendéglő), de tényleg tábla került a házra.

A szabóműhelyt Csiba úr vezette, és volt mindig néhány segéd és inas, akikre mind a mai napig sok szeretettel gondolok. Ők voltak gyermekkorom inasai. Derzsi Józsi és Csibrey Jani volt számomra a legkedvesebb. Nálunk ugyanis az volt a szokás, hogy péntek este a szüleim elmentek nagyszüleimhez, és engem olyankor otthon hagytak. Ekkor még csak kis óvodás voltam. Mivel az ebédlőben aludtam (ott volt a kis ágyam), a szépen megterített asztalon ott hagytak a szüleim egy majdnem fél barcheszt és há-

rom deci finom kóser bort. Olyankor eleinte Derzsi Józsi, majd később Csibrey Jani maradt mellettem, és addig meséltek, míg el nem aludtam. Már akkor is tudtam, de most még inkább tudom, hogy Csibrey Jani meséi tetszettek jobban. Sokszor hallottam ugyanazokat a meséket: a Piroska és a farkast, a Hamupipőkét, meg másokat, amiket én kértem, hogy újra meg újra mesélje el Jani. Néha, ha valamit változtatott a történeten, én kijavítottam. De előfordult, hogy amikor Jani már elfogyasztotta a barcheszt, és persze hozzá a bort is, saját maga talált ki meséket, és ezeket mondta nekem. Lehet, hogy egy Andersen veszett el benne, de sajnos sosem vetette papírra, amit mesélt. Ha arra kértem, hogy mondja el újra, az már nem sikerült, mert maga sem tudta követni a fonalat. Ennek ellenére nagyon szép volt, és ilyen szépnek maradt meg emlékeimben. Sok megrendítő dolog történt az életemben, de Csibrey Jani szabósegéd számomra a szépet idézi fel. Talán ő is hozzájárult ahhoz, hogy a szabóság vonzó lett a számomra, úgy is mondhatnám, hogy a szenvedélyemmé vált. A háború után is egy ideig ezt az ipart űztem, de a változó körülmények és a sors más pályára sodort. Nem lettem író, sem költő, de úgy döntöttem, hogy leírom emlékeimet, hátha akadnak még Szerdahelyen olyanok, akiket érdekelni fognak a rég elmúlt idők eseményei és történetei...

A CÉRNA

Már említettem, hogy három éven keresztül inaskodtam Udvardyéknál. A mai inasok el sem tudják képzelni, milyen megalázó bánásmódban részesültünk akkoriban, de ezt mi természetesnek tartottunk. Az volt a szokás. Viszont egyáltalán nem volt mindegy, kinél tanuljuk ki a szakmát. Több inasuk is volt Udvardyéknak, de csak én voltam zsidó származású. Ezért szombatonként nem dolgozhattam, ezt feltételül adták meg szüleim. Így mindig vasárnap pótoltam az előző napi szabadomat. A reggel azzal kezdődött, hogy alaposan fel kellett mosnom a

Iparos- és Kereskedőtanonciskola Dunaszerdahely

Igazgató: Hartmann József, polg. isk. tanár. *Óraadók:* Korchmáros Iván, Sáros András, gimn. tanárok, Losonczy Lajos, Szimhart Lajos, ig. tanitók, Garay Zoltán szabómester, Patassy Albert cipészmester, Srenker Béla autómechanikus, Wyberál Gyula épitési vállalkozó. *Hitoktató óraadók:* Szőcs Gyula r. k., Stadtrucker Gyula ev. Rosenbaum Dávid izr.

Iparos iskola, DS. 1941

Tanonc iskola

műhelyt. Olyan tisztára, mint a gyúródeszka. Segítőtársak is akadtak, mert volt más is, aki velem együtt súrolt vasárnap. A keresztény inasok takarítás után kötelezően templomba mentek, mert a vasárnapi miséről nem maradhattak le. Panaszkodtunk is eleget magunk között, mert a mester úrnak, vagy a segédeknek nem mertünk. Szívesebben aludtunk volna tovább vasárnap reggel, mert mindenkinek elege volt a hétköznapi korai felkelésből.

Kissé furcsáltam, hogy a mester családjában állandó feszültséget jelentett az, hogy a felesége meg a lánya katolikus, ő meg református volt.

Nos, ilyen volt az életem inasként a mesteremnél. Persze, a tanításért fizetni kellett, nem is keveset. Aki falusi volt, annak a szülei baromfival, zöldséggel, gyümölccsel vagy tejtermékekkel is ellátták a főnököt és családját, mondván, úgyis etetik az inasgyereket. Volt azonban még más is. Például május elsejétől az inas csak mezítláb járhatott kint az utcán. A mester szerint ugyanis, ha az inas cipőben ment gépselyemért, vagy gombokért, akkor csak sétált. De ha mezítláb, és még kopaszon is kellett megtennie az utat, akkor inkább futott, nehogy meglássák a lányok.

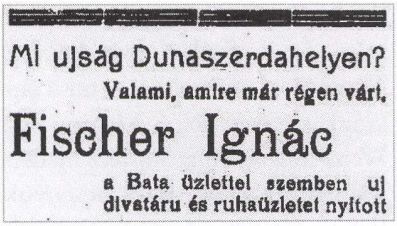
A falusi gyerekek boldogok voltak, ha néha elmehettek moziba. Persze mindig a legolcsóbb helyre kértek jegyet. Udvardy bácsi is szerett moziba járni, de mivel nagyon spórolós ember volt, ő is mindig a legolcsóbb jegyet vette meg. Meg is tiltotta az inasainak a mozi látogatását, nehogy valamelyikükkel összefusson az első sorban, ahová a legolcsóbb jegyek szóltak. Gyakran ellenőrizte, hogy nem szegjük-e meg a tilalmat. A vetítés kezdete előtt feltűnően végigjárta az első sorokat. Annak ellenére, hogy ismertük ezt a szokását, a tilalom ellenére mi is elmentünk megnézni egy-egy filmet. Úgy jártunk túl az eszén, hogy csak akkor mentünk be a moziba, amikor már biztosak voltunk abban, hogy a filmet nézi. A mesterünk egyik alkalommal egy jónak ígérkező filmre elvitte a lányát is. Amikor észrevette az egyik inas, hogy a főnöke éppen feléje közeledik, inkább a fejére húzta a kabátját, úgy osont ki a moziból. Aztán hetekig sajnáltatta magát, hogy a megvásárolt mozijegye kárba veszett...

Volt azonban a mesternek egy másik spórolós szokása is. Megkövetelte ugyanis, hogy a fércet, amit más anyagból húztunk ki, ha legalább 50 cm hosszú volt, használjuk fel. Sokszor jött hátra a műhelybe ellenőrzésre, s ha a padlón eldobott cérnát talált, felvette és újrahasználásra adta.

Egy hétfői napon, amikor a műhely szépen fel volt sikálva, az egyik inas kihegyezett szabókrétával egy vékony fehér csíkot húzott a padlóra. Reggelire szeretett a mesterünk egy-két kupica pálinkát felhajtani a közeli kocsmában. Amikor szigorú arckifejezéssel betoppant a műhelybe, hajolgatva akarta felcsípni a fehér fércet. Mi meg majdnem megpukkadtunk a nevetéstől. De ezt csak titokban tettük, mert kiszámíthatatlan volt ilyen helyzetben. Tudatában volt annak, hogy az elfogyasztott alkohol is közrejátszik sikertelenségébn. Végül feladta harcát a „cérnával", mi pedig még sokáig szórakoznunk az eseten...

EGY LYUKAS ÖLTÖNY

Érdekes volt Dunaszerdahelyen a szakmák megoszlása. Aránylag sok volt a szabó, de ezen belül is a tandler szabó. Ezek az emberek főleg a vásárokban tudták eladni a legyártott portékát (síruksz nadrágokat, csizmanadrágokat, férfiöltönyöket olcsó szövetből, stb.) Előfordult az is, hogy valaki egész

Fischer Ignác, 1938

évben nem tudott eladni egy bizonyos öltönyt. Ilyenkor már a felrakodásnál megfogadták a családtagok, hogy ma eladják azt a bizonyosat. Persze, ez nem volt könnyű.

Egy ilyen felrakodás alkalmával észrevették, hogy az egyik zakónak egérrágta lyuk van a hátán. A szabó le is akarta tenni, de ekkor az egyik segéd felkiáltott: „No, most itt az alkalom, fogadjunk, hogy ezt is eladom!" Volt rögtön nagy gúnyolódás, hogy „akkor nem tudtad eladni, amikor nem volt a lyuk és most sikerülni fog???" Elvitték hát magukkal a lyukas öltönyt.

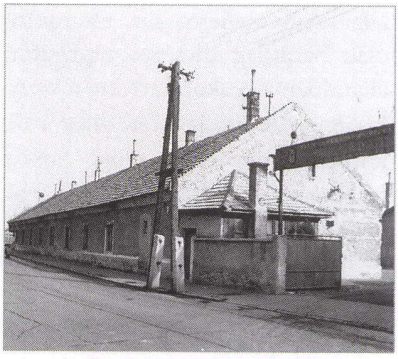
Az összes tandler, aki tudott az esetről, a szabósegédet figyelte. Azonban egész nap nem történt semmi különös. Amikor már készültek hazamenni, feltűnt egy bácsi, aki éppen öltönyt szeretett volna venni. Több sem kellett az eladónak: máris mézesmázos képpel kínálta, hogy most van egy olyan lehetősége, mint még soha. Próbálja fel ezt! Már elő is vette a lyukas zakót és felsegítette a vevőre. Persze állandóan mellette állt, és mintha csak barátilag dicsérve tapogatná, állandóan a lyukon tartotta a kezét. Így engedte, hogy nézze meg a tükörben, hogy nem szűk, hosszú vagy rövid-e. Sőt még arra is volt ideje, hogy felhívja a vevő figyelmét, nézze meg, milyen szépen ül a zakó ujja.

Megegyeztek az árban, ami azért volt kedvezményes, mert már véget ért a vásár. Az öltönyt gyorsan becsomagolták, a vevőt meg szóval tartották, amíg el nem indultak a lovaskocsival haza. Hogy ez a tandler szabó elment-e még egyszer abba a vásárba, azt már nem mesélték...

A CSAPATOK

Érdekes megfigyelni hogyan működik az idős emberek memóriája. Gyakran előfordul, hogy este már nem tudom megmondani, mit reggeliztem, de ha valamilyen régmúlt eseményre gondolok, mint például a gyerekkorom szórakozásaira, akkor mindenre és mindenkire aprólékosan emlékszem.

A Bacsák utcában születtem, és gyermekkorom is ideköt. Tévé vagy rádió akkor még nem volt Szerdahelyen, de volt helyette más szórakozási lehetőség. Eleinte csak

Mandel bácsi - Dukesz ház - Bacsák utca

egy cipősdobozzal játszottam, amit úgy készítettek el nekem, hogy spárgával húzni lehessen. Volt a dobozban néhány kődarab is. Ezzel futkostam a Bacsák utcában, húzva magam után, mint egy utánfutót. Majd később, egy vesszőből hajlított fakarikát kergettem az út közepén, végig az egész utcán. Az a pár autó, amely naponta arra járt, nem nagyon zavart. Majd jött az igazi szórakozás, de ehhez már társak is kellettek. Ez volt a futball. Eleinte csak rongylabdával fociztunk, de később volt igazi is, mert mindig akadt olyan, aki születésnapra, chanukkára, vagy karácsonyra futball-labdát kapott a szüleitől.

Állandó csapatok is alakultak a város egyes részeiből. Mi voltunk a vásártériek. A Bacsák utcából – rajtam kívül –, ide tartoztak a Kohn gyerekek, meg a bolond Hugó. Közvetlen vásártériek voltak a Lőwinger fiúk, Wózner, Kaplanszky és a Szalay gyerekek. A Temetősor utcából is a mi csapatunkat erősítették a Sárkány és a Weiss fiúk, a Sárga Kastély melletti Kálmán fiúk, és unokatestvérük, Illényi Elemér. Jó csapat voltunk. Persze, rendszeresen akadt ellenfelünk is. Jedlicska Laci csapatában Mayer Janit tartottuk a legjobb játékosnak. De ott volt az akkori romákból álló csapat is, Bokszossal az élen. A vásártéren csak levetettük a nadrágunkat, amiből elkészítettük a kapufát, és már játszhattunk is. Játékvezetőink is voltak. Leggyakrabban Weiss Zoli bíráskodott, aki a „Dinnye" becenévre hallgatott, de Diamant Móritz sem volt rossz. Nagyon szeretett a futball közelében lenni, de a játék, az nem ment neki. Mindig voltak és vannak olyan emberek, akik valamit szeretnek csinálni, még akkor is, ha nincs hozzá tehetségük. Móritz viszont bírónak nagyon is megfelelt, mert ahhoz meg értett.

Ha éppen nem fociztunk, akkor a Kníze bácsit bámultuk és csodáltuk a szakmai gyakorlatát. Neki a vásártér mellett volt a biciklijavítója. De a labdakergetés jelentette számunkra az igazi szórakozást, amelyből aztán nagy barátságok születtek. Akkor még senkit sem érdekelt, hogy ki milyen családból

származik, szegény-e vagy gazdag, illetve, hogy milyen vallású. Később sajnos előfordult, hogy a jó barátokból ellenségek lettek. De igaz volt az is, hogy a barátság még a gyűlöletnél is erősebb volt. Ez aztán erőt adott, ami mindmáig megmaradt. Az emberek akkor mutatják meg igazi arcukat, ha nehéz helyzetbe vagy komoly választás elé kerülnek. Az én nyolcvankét évem elegendő volt ahhoz, hogy ilyen helyzeteket is megéljek. Jó emberismerőnek tartom magam és örömmel nyugtázom, hogy gyermekkori csapattársaimban még a legnehezebb időben sem kellett csalódnom...

CSIBELE PALLÁS

Aki nem ismeri a régi szerdahelyi mondásokat, annak bizonyára furcsa lesz már a fenti cím is.

Valamikor élt itt egy Fürszt nevű zsidó család, de nem ők voltak az egyetlenek, akiknél az idősebb családtagok nem beszéltek jól magyarul. Gyakran keverték a jiddist a magyarral, és olyan szavakat kreáltak, amelyeket szótárban sem lehetett megtalálni. A Fő utcán laktak, egy hosszú udvar közepén, a mostani Bihari Szálloda és a városháza közt. Foglalkozásukra nézve állásközvetítők voltak. Emlékszem rá, hogy ha valakinek cselédre volt szüksége, elég volt szólni Fürszték-nek. Ők mindig azonnal ajánlottak valakit. Csak meg kellett mondani a feltételeket és a kívánalmakat is, a többi már az ő dolguk volt. Fürszték-et az egész járás ismerte, de ők is tudtak minden falusi fiúról és lányról, akik el akartak szegődni állandó, vagy idénymunkára. Voltak olyan falusi iparosok is, akiknek a gyerekei néha elszerződtek máshová, de soha sem a falujukba, mert az szerintük megalázó lett volna.

A harmincas évek végén történt, hogy Fürszt bácsi 15-20 kiscsibét hozott haza azzal, hogy majd felnevelik, és így olcsóbban jutnak baromfihoz. A baj csak az volt, hogy a hosszú udvarban, ahol egymás mellett laktak a lakók, se kert, se külön udvarrész nem volt a kiscsibék nevelésére. Fürszt bácsi kitalálta, hogy felviszi őket a padlásra. Egy ládába tette őket, abban vitte fel a csibéket. Közben hazajött a felesége, aki valamit sejtett a csibékről, mert Szerdahelyen semmi sem maradt titokban. Kereste a frissen érkezett szárnyasokat. Csibét nem talált, csak a nagymamát, így neki szegezte a kérdést: „Hol vannak a csibék?" Fürszt nagymama, aki tudta, milyen frappánsan oldotta meg a fia a csibék elhelyezését, így felelt : „Ja, a csibe-

Fő utca

le – az van a padlás." Így maradt az egész családon az a név, hogy CSIBELE – PADLÁS, illetve PALLÁS.

Gyerekként sokáig én is azt hittem, hogy ez a valódi nevük. Volt egy fiuk, aki soha nem tiltakozott, ha Csibelének szólítottam. Idősebb volt mint én, de kijöttünk egymással és gyakran találkoztunk.

FÜRSZTÉK ÉS PIRK JANI – FOLYTATÁS

Talán nem volt olyan család itt Szerdahelyen, amelynek rovására nem eszelt volna ki Pirk Jani valamilyen turpisságot. Ez alól Fürszték sem voltak kivételek. Az ihlet magától adódott, mert Fürszt bácsi csibenevelési ötlete gyorsan bejárta a várost és mindenki tudta, mit jelent a „Csibele pallás" elnevezés. Sokunknak viszont nagyon szimpatikus volt, ahogy Pirk Jani gúnyt űzött a kakastollas csendőrökből, akikkel kikezdeni nem volt egy bátortalan dolog.

Az 1940-es évek elején a városunkban napirenden volt a zsidók feljelentése. Ha például valaki bejelentés nélkül vágott kóser állatot, házalva szemes kávét, vagy más csempész árut próbált eladni, azt azon nyomban feljelentették. Jani viszont kiötlötte, hogyan is járhatna túl a csendőrök eszén.

Fürszték egy hosszú udvarban laktak. Kintről létrán lehetett fel-

jutni a a padlásra, és közvetlen mellette tartották kikötve a kecskéjüket. Mint más szegényebb emberek, az igénytelen kecske tejét fogyasztották, így spórolva meg az élelemre szánt kiadásokat. Európában dúlt a háború, és ez a szegény emberekre még jobban rányomta bélyegét. A zsidókról nem is beszélve. Tehát minden korona számított, ha a megélhetésről volt szó.

Pirk Janinak mindig akadtak segítőtársai, és ebben az esetben is számított rájuk. Kitalálta, hogy este felviszik Fürszték kecskéjét a padlásra, és névtelen feljelentést tesznek a helyi csendőrparancsnokságon. Nyomtatott betűkkel megírta, hogy a háború idején a zsidó Fürszt golyószórót rejteget a padlásán. A csendőröknek sem kellett több ahhoz, hogy azonnal akcióba lépjenek. Még a reggelt sem várták meg. Az udvar mindkét bejáratát – a Fő utca felőlit és a Templom térit – kakastollas fegyveres csendőrök állták el. Már előre dörzsölték a markukat, hogy most aztán lesz egy komoly zsidóügyük, aminek kapcsán az egész udvar lakóit, akik mindannyian zsidók voltak, letartóztathatják, hogy a kistarcsai internáló táborba deportálják.

Pirk Jani barátaival együtt leste az eseményeket. Az udvarba se be, se ki nem lehetett jutni, úgy elzárták a csendőrök a bejáratot. Három kakastollas tartott házkutatást Fürsztéknél. A ház falához támasztott létrán felmásztak a padlásra. Elég sokáig tartott míg megértették, hogy a golyószóró csak a kecske lehet, mivel egyebet rajta kívül nem találtak.

Ennek is gyorsan híre ment a városban és mindenki tudta, hogy ilyen ötlete csak Pirk Janinak lehetett. Vagány gyerek volt, és bebizonyította, hogy nem fél a tűztől, pedig tudtuk, hogy ebben az esetben bizony nagyon megégethette volna magát.

CSERNYEI GONDOK

Már alig emlékezik valaki Csernyei Sándorra, a fogorvosra. Rendelője a Fő utcán volt, a mai Népbank, vagyis a Volksbank épületében. Oldalt volt a feljárat az emeleti rendelőbe. Erdélyből származott, de nagyon megkedvelték a

Csernyei Sándor
fogászati rendelőjét
1930 szeptember 1-től a Freund (Kucsera) gyógyszerlár épületébe, a p stával szemben helyezte át.

Csernyei Sándor

Csernyei, 1938

helybeliek. Ha volt valamilyen kulturális rendezvény, azon mindig megjelent. De arról is ismerték, hogy nagyon szerette a gyomrát.

Három szép lánya volt: Lili, Sári és Zsuzsi. Felesége barátnője volt az édesanyámnak és így időnként találkoztam is Csernyei nénivel. Sándor bácsival csak akkor hozott össze a sors, amikor a fogamat kellett kihúznia. De megtanított arra is, hogy mit lehet egy bélyeggyűjteményben csodálni és mi az, ami értékes a bélyegekben. Szép gyűjteménye volt. Értett a bélyegekhez. Azóta is arra várok, hogy egyszer rátaláljak egy hibás nyomatú bélyegre, amelyből meggazdagodhatom...

A felesége gyakran megjelent nálunk. Édesanyámtól szerette volna megtanulni a marhagulyás elkészítésének a módját. Szombatonként még a szomszédasszonyokkal is erről beszélgettek az udvarban. Mindegyikük elmondta Csernyei néninek a saját marhagulyás-receptjét. Én már annyiszor hallottam, hogy tízévesen akár egyedül is el tudtam volna készíteni. Csernyei bácsi mindig megdicsérte felesége főztjét, de hozzátette: ez a gulyás mégsem olyan ízű, mint az édesanyámé.

Hosszú idő elteltével ismét meglátogatott minket Csernyei néni. Örömmel mesélte, hogy végre megoldódott a gondja.

Történt ugyanis, hogy éppen akkor látogatta meg őket a középső lányuk, Lili udvarlója, amikor ő gulyást főzött. Lili éppen elmenni készült az udvarlójával, aki banktisztviselő volt.

De Lili sokáig készülődött, így a gulyás odaégett. Csernyei néni kétségbeesett, hogy most meg mi lesz az ebéddel? Félve tette az asztalra a gulyást, majd várta férje reakcióját. Az megkóstolta és csillogó szemekkel mondta: „Végre eltaláltad azt az ízt, ahogyan az anyám készítette a marhagulyást!"

JELLEGZETES EMBEREK

Dunaszerdahelynek voltak jellegzetes emberei, akikre minden gyerek felfigyelt. Például a két Rosenbaum-testvér: Ili meg Majsi. Mindenki azt hinné a név hallatán, hogy az Ili lány. Éppen ellenkezőleg, Ili egy hatalmas, bivalyerős férfi volt. A testvérek abból éltek, hogy a csomagokat hordták az állomásról, vagy ki az állomásra. Sokszor előfordult, hogy szüleim gyógykezelésre mentek, és őket hívták a csomagokat kivinni az állomásra. Láttam, hogy az Ili összekötözött két bőröndöt, melyek közül egyet sem tudtam megmozdítani, de ő egy mozdulattal felkapta mindkettőt, feldobta a vállára és már vitte is. Szokása volt Ilinek, hogy nekünk gyerekeknek, mindig a sildes sapkánkra ütött és az kiáltotta hogy: „BATT". Ennek különösen örült, de mi nem tudtuk, hogy ez mit jelent. Így lett ő az Ili-Batt.

Nem kis attrakciót jelentett számunkra Bórach, akit sokan csak Bóraxnak neveztek. Ez az ember képes volt a Kukučín utca végénél, amelyet egykor Szorosnak hívtak, a palánkra számokat írni, és ezeket szorozta, osztotta, összeadta vagy kivonta. Érdekes módon az eredmény mindig stimmelt. Mi, gyerekek, előszeretettel ellenőriztük a számtani műveletek eredményeit, de sosem találtunk hibát. Bezzeg, a házi feladatokra nem jutott annyi időnk, ezért nem is dicsekedtük el otthon, milyen aktívan asszisztálunk Bórach kedvteléséné!...

Jellegzetes figura volt Borka is. Naponta sétált a Fő utcán, a Patika utca és a városháza közt. Hátratett kézzel vagy sétapálcával gyalogolt, de nem beszélt senkivel. Persze mindenki tudta, hogy ő valaha bankigazgató vol, és azt hitte, hogy itt van a bankja, amire vigyáznia kell. Nélküle is színtelenebb lett volna a város. Akkoriban nagyon elnéző emberek éltek a városban, és

Vasuti állomás, 1924

nem provokálták a kicsit hibás gondolkodású embereket.

Persze voltak olyanok is, akik nem voltak teljesen épelméjűek. Ilyen volt például Hóli vagy Dajcsi, akiket szintén mindenki ismert. Sédli sem volt más. Neki többek között az volt a szokása, hogy a városban minden papírt összeszedett, a hóna alá tette, és ment tovább. Ettől fontosnak érezte magát. A városban elterjedt az a mondás, hogy „olyan vagy mint a Sédli". Így nevezték azokat, akik ok nélkül mindent összeszedtek.

Vagy a Babe trink, aki állandóan be volt rúgva. Ez azonban nem volt jellemző a városra, ahol ugyan sok vendéglős és kocsmáros megélt, de az emberek többsége mindig tudta, hol a határ.

MATCHE KOHN

Mindenekelőtt tudni kell, hogy ki is volt Matche Kohn, mivel foglalkozott, és egyáltalán, milyen ember volt.

Én akkor még gyerek voltam, de jól emlékszem erre a kis köpcös öreg emberkére, akit a vallásosabbak közé soroltak a helybeliek. Kicsi termetéhez viszonyítva erős és mély hangja volt, így jól hallatszott az imádsága a templomban. Ő is tyúkász volt, mint akkoriban sokan

mások, de nem tartozott a menő üzletesek közé. Persze a fiát is vallásosan nevelte és igyekezett a szakmába betanítani.

Egy alkalommal észrevette, hogy fiának valami bántja a lelkét. Természetesen jó apaként, azonnal kérdezősködni kezdett. Csakhogy a válasz mindig ugyanaz volt: „Aj-véé!!! Ne is kérdezze, papa" „Mi az, hogy aj-véé???" – kérdezte vissza az apja, de soha nem kapott más választ, csak azt, hogy „aj-véé"...

Képtelen volt szóra bírni fiát, ezért újra és újra ezen morfondírozott, mint azt már oly sokszor tette. Igaz, hogy nem tudta meg fia baját, de az öreget egy kicsit már ez is megnyugtatta.

„Hát mi lehet??? Talán beteg? Az nem valószínű, mert eszik. Tegnap

Jehuda Aszad rabbi sírja

is elfogyasztott egy egész púpozott tányér sóletet, péntek este meg egy jó nagy tányér dióshalat. Mellesleg megette a fél barcheszt." Nemsokára újra kezdte: „Mi lehet ezzel a gyerekkel? Megvan a kosztja, kvártélya és még fizetnie sem kell érte, akkor meg mi lehet egy húszéves fiú baja, ha ennyire kétségbe van esve?"

De továbbra sem kapott más választ: „Aj véé! Ne is kérdezze!" Hát válasz ez egy érző apának? Mély apai, de legkedvesebb hangján fordult a fiához: „Segíteni akarok neked. Velem igazán megoszthatod minden bajodat... Talán valami olyat tettél, ami tilos a vallás szerint?" Ekkor villámcsapásként érte a gondolat: csak nem smadolt a gyerek? (smadolt = kikeresztelkedett). Ezt nem is merte megkérdezni. Mire fia látva apja fájdalmas arckifejezését, lassan, szinte dadogva beszélni kezdett:

„Tudja papa, az az én problémám, hogy nagy hasa lett Marisnak."

„Ettől vagy annyira oda?" – kérdezte most már megkönnyebbülten az apja. „Még jó is lesz, ha megellik. Több lesz a tej és nem kell feleslegesen fölöztetnünk".

„Jáájjj papa, én nem a tehénre gondoltam, hanem a cselédlányra."

„Mi közöd hozzá, ha terhes, az az Ű baja!!!"

„De hát éntűlem lett az" – mondta a fiú." – „Ja, hát az máá, a Te bajod fiam."

„No, de papa, biztosan köll majd fizetni a tartásdíjat".

„Látod fiam, az meg az én bajom," – mondta Matche Kohn, és nagy kő esett le a szívéről, mert tudta, a vallását nem érte sérelem.

A drágalátos, vallásos fiának annál inkább kellett igyekeznie, hogy az apja munkájában segítsen...

KOHN DÁVID – ALIAS CSUJZI

Mindenkinek barátja volt Kohn Dávid, alias Csujzi, de sokan nem is ismerték a becsületes nevét. Régi és jónevű szerdahelyi családból származott. Nagyapja a híres Baumel Jónás (Jajne Baumel) volt, aki megalapozta a csallóközi baromfikereskedelmet és tojásfelvásárlást. Édesapja, a Teleki utcai Kohn Zélig pedig folytatta apósa szakmáját, de fia, Dávid, teljesen más pályára tért. Talán túlzás pályát emlegetni, mivel Csujzinak nem is volt szakmája, de tudták róla, hogy imádja az autókat. Akkoriban a gyerekek még nem arról álmodoztak, hogy rádió- és tévészerelők legyenek, esetleg pilóták, vagy netán űrhajósok, mivel az ilyen foglalkozások még nem is léteztek, vagy ha igen, akkor csak kevesen tudtak róluk. Csujzi viszont sokszor arról ábrándozott, hogy ő egyszer teherautósofőr lesz, olyan mint Lujzi. Ennek kapcsán kapta a becenevét is, mert a barátai előtt egyszer tévesen Csujzinak nevezte Lujzit.

Alacsony termetű volt, de ez egyáltalán nem akadályozta őt abban, hogy óriási ötleteivel meglepje barátait. Annyi képtelen gondolat, frappáns válasz, vagy kivitelezhetetlen ötlet csak neki jutott eszébe. Mindenből és mindenkiből viccet csinált. Egyszerűen komolytalannak tartottuk. Tettei arról tanúskodtak, hogy az életben semmi sem jelent neki gondot. Éppen ennek köszönhetően, minden helyzetben feltalálta magát, és néhány nehéz év kivételével, mindig jól élt. Azt az elvet vallotta, hogy aki rendesen dolgozik, az nem ér rá élni és soha nem fogja megtudni, milyen édes dolog is a semmittevés.

Sok barátja volt, és mindenki szerette. A szélesebb baráti köréhez egyszerű és szegény emberek tartoztak, de ugyanúgy a gazdag és nagyon művelt fiúk is, akik felnőtt korukra híressé váltak. Amerre csak járt a nagyvilágban, mindenütt megtalálta a régi barátokat, akik soha nem felejtették el őt, és ha kellett, segítettek is neki. Semmit sem

változtatott az életén, mindvégig olyan bohém maradt, mint fiatalkorában. Váratlanul hunyt el Izraelben, de nemcsak ott gyászolták. Igaz, vagyont nem hagyott maga után, de emléket annál többet. Sosem nősült meg, mert akit nagyon szeretett, az más felesége volt.

CSUJZI

Nehéz lenne megmondani, hogy honnét jött ez a név, de nekem valahogy úgy rémlik, hogy volt egy sofőr, akit Lujzinak hívtak. Ugyanis a mi Csujzink, akinek egyebként Kohn Dávid volt a becsültes neve, szerelmes volt az autókba, és mindent elkövetett gyerekkorában, hogy a kormány mögött ülhessen. Így kapta aztán a Lujzi név révén a Csujzi becenevet.

Csujzi jópofa, jószívű emberke volt. Annak ellenére, hogy termetére nézve elég alacsony volt, a szíve viszont annál nagyobb.

Túlélte a háborút. A legközelebbi családjából csak az idősebb testvére, Hugó maradt meg, akit szélhámosnak tartott a város. Csujzi nem tudta, hogy mit kezdjen magával, hogyan és miből éljen meg.

Mentőövként jött, hogy négy módosabb barátja vásárolt egy személyautót. Abban viszont nem tudtak megegyezni, hogy ki vezesse. Végül úgy döntöttek, az lesz a legjobb, ha a barátjukat, Csujzit nevezik ki gépkocsivezetőnek,

Fő utca

mert az autót csak a lányok elcsábításakor használták. Csujzi is megélhetéshez jutott és örült is ennek a lehetőségnek. Azt tervezte, „szabadidejében" taxizni fog, hogy a szórakozásból haszon is származzon. Nemsokára akadt is utas, akit nem Szerdahelyen belül, hanem egyenesen Pozsonyba kellett szállítani. Csujzi viszont nem ismerte a nagyvárosi forgalmat. Első útja során össze is ütközött egy másik autóval. Annak ellenére, hogy a mi sofőrünk egy szót sem beszélt szlovákul, nem esett pánikba, amikor megjelentek a szlovákul beszélő pozsonyi rendőrök. Azonnal megállapították, hogy az egyik sárvédő megsérült. Megkérdezték Csujzitól: „Aká bola škoda?"

Mire ő mérgesen így válaszolt : „Nem Škoda, hanem BUICK, ennyit már érthetnének az autókhoz!"

CSUJZI – FOLYTATÁS

Míg az autót javították, addig Csujzinak nem volt munkája. Viszont Dunaszerdahalyen működött egy hivatásos taxis, Baumel Misi, aki gyakran betegeskedett. Megbízta Csujzit, hogy addig helyettesítse, amíg meg nem gyógyul. Úgy tűnt, egy időre megint megoldódik az anyagi helyzete. Pozsonyba már nem vállalt fuvarozást, de a környező falukba gond nélkül elvitte az utast. Az első útja alkalmával barátait szállította egy közeli faluba, ahol éppen búcsú volt. Csujzi jól érezte magát a többiekkel. Egész nap nem is jelentkezett a taxi tulajdonosánál. Amikor este előkerült, megkérdezte tőle, merre járt egész nap és miért nem jelentkezett? Elmondta, hogy a Kis-Duna mentén autózott a fiúkkal, és mivel több helyen is volt búcsú, itt-ott megálltak. „Na jó" – mondta Misi – , „fontos, hogy volt fuvarod, de mennyit kerestél és hol a pénz?" Csujzi felháborodva felelte: „Csak nem gondolod, hogy a haveroktól pénzt kérek?" Ilyen nagy szíve volt. Arról nem is beszélve, hogy más pénzéből könnyen lehetett gavallér. De ezzel be is fejeződött taxis pályafutása...

Szerencséjére közben megjavították a Buickot, és újra sofőrködhetett. Mint egy grófi gépkocsivezető, olyan büszkén ült a volán mögött abban az autóban, amelynek négy aranyifjú volt a tulajdonosa. Ha közülük volt a sofőr, akkor biztos, hogy lányokat is vittek magukkal. Gondolhatják, hogy még mire használták ki ezt a járművet. El is nevezték a szerdahelyiek az autót „MOZGÓ KUPLERÁJ"-nak.

CSUJZI, A SZÓDÁS

Amikor Csujzi munka nélkül maradt, próbáltunk neki segíteni, hogy legyen miből megélnie. Akkoriban nekünk sem volt egyszerű a megélhetés, de már elégedettek voltunk azzal is, ha a betevő falatot elő tudtuk teremteni. De ha kellett, akkor másokon is segítettünk.

Többen is meg tudtunk élni abból a nemesszegi szódagyárból, amelyet a feleségem és a húga örököltek a szüleiktől. Még a háború előtt megtanulták apjuktól, Weisz Mózestől, hogyan kell a szódásüvegeket megtölteni. Szorgalmasan töltögettük a literes üvegeket, valamint az öt-, tíz- és húszliteres réztartályokat. Kisteherautóval szállítottuk a megtöltött palackokat a falusi kocsmákba, és hoztuk vissza az üreseket. A magánemberek pedig egyenesen idejöttek a szódagyárba, megtöltetni az otthonról hozott üres üvegeket. Így valakinek mindig készenlétben kellett állnia. Elhatároztuk, hogy elosztjuk a munkát. Csujzit is megtanítottuk szódát tölteni. Természetesen, a nálunk alkalmazott barátot a családi asztalhoz ültettük étkezéskor. Annyi pénz mindig bejött a kasszába, hogy abból meg tudtuk venni az ennivalót. Ha a hétvégére maradt belőle valami, azt elmulattuk, mert inkább csak napról napra éltünk. Nem nagyon

Weisz - szódagyár udvar a Nemesszegben

érdekelt bennünket a jövő. Eleget éheztünk, ezért csak az volt a fontos, hogy elegendő ennivaló legyen. Ila, a sógornőm volt közülünk a legfiatalabb. Gyerekkora óta szeretett főzni, így ő ezt a feladatot kapta. Feleségemmel a szóda szállításával voltunk elfoglalva, Csujzi pedig a vásárlókat szolgálta ki. Mivel a háború után néhány szlovák is betelepült a városba – mellesleg ismét Csehszlovákiához tartozott Csallóköz –, úgy gondoltam, Csujzinak meg kellene tanulnia szlovákul. Hagyta magát rábeszélni, amiben nincs is semmi különös, mert soha nem ellenkezett. De nem akarta, hogy segítsek neki, egyedül tanult. Legalábbis megígérte, hogy ezt teszi, sajnos haladást nem nagyon tapasztaltunk nála. Naponta emlékeztettem ígéretére. Végül nem maradt más hátra, nekifogott. Egy idő után arra lettem figyelmes, hogy a szódagyár felől valaki szlovákul beszél. „Dobrý deň prajem." „Čo chcete?" (A „Čo si prajete?" kicsit körülményes lett volna) „2 litre sódu? 6 korún stojí!" „Dovidenia."

Hátramentem a szódagyárba megnézni, kivel beszélget Csujzi szlovákul. Nagyon megörültem annak, hogy végre szlovákul is megszólalt, mert eddig még egy szót sem mondott ki ezen a nyelven. Viszont nagyon meglepődtem, amikor láttam, egyedül van. Mikor megkérdeztem tőle, kivel beszélt, kicsit ugyan zavarba jött, de aztán kapásból rávágta: „Saját magammal gyakorolok és meglepően jól megy! Mindent meg tudok mondani és még értem is, csak az a baj, hogy más nem."

ÓLOM

Élt Dunaszerdahelyen egy ember, akit Krausz Ernőnek hívtak, de biztos vagyok benne, hogy az emberek háromnegyed része nem is ismerte a valódi nevét. Mindenki csak Ólomnak hívta.

Hogy miért kapta ezt a nevet, az kiderül a következő történetből. Ernőék szomszédjának a kutyája megbetegedett és az udvaron fetrengett. Mindenki látta, hogy nagy baj van a kutyával. Ezért a tulajdonos megkérte Ernőt, hívja el az állatorvost, vagy legalább küldjön neki fájdalomcsillapítót, ne szenvedjen a szerencsétlen kutya. Ernő jóakaratú ember volt, ezért azonnal elvállalta a megbízatást és azt mondta: „Természetesen megyek, sőt repülök, mint a madár, hogy mihamarabb visszajöjjek." Ez lett a veszte, mert sok mindenkivel találkozott útköz-

ben és elfelejtette, hogy „miért is repül, mint a madár?" Már négy óra is elmúlt, mire visszatért a gyógyszerrel és az állat azalatt megdöglött. A kutya tulajdonosa így fogadta: „Hát hogyan repültél, te ólommadár? Így kapta ezt a becenevet, amely egész élete végéig elkísérte.

Aki Ernőnek ezt a nevet adta, nem is tudta, mennyire fején találta a szöget. Ernő ugyanis mindenben úgy viselkedett, mint egy ólommadár. Nem is csoda, hogy a legjobb barátja éppen „Csujzi" lett. Mindketten egyik napról a másikra éltek. Nem gondolkodtak a holnapon. Az első adandó alkalommal, 1948-ban, elmentek az akkori Palesztinába, annak reményében, hogy ha a többi kivándorolt dunaszerdahelyi is meg tud élni, akkor nekik sem lesz ezzel gondjuk. Nem is volt.

1965-ben utaztam ki először Izraelbe. Ólom a „PIROSKA PANZIÓ"-ban dolgozott, Netanyán. Tulajdonosa Weiner Piroska volt, aki szintén Szerdahelyről vándorolt ki. Jól ismerte Ólmot, alias Krausz Ernőt, és segíteni akart neki, mert tudta, hogy nincs semmilyen szakmája. A panzióban takarított, mosogatott, néha szórakoztatta a vendégeket, hogy megérdemelje fizetését.

Nem volt csúnya gyerek, ráadásul nőtlen is volt, így nagy sikeret aratott az ott megszálló hölgyeknél. Egyszer egy gazdag amerikai özvegyasszony érkezett a panzióba. Ólom addig legyeskedett körülötte, míg az bele nem szeretett. Nemsokára feleségül vette. Neki nem okozott gondot Amerikába költözni, hiszen jóformán semmije sem volt. Feleségének volt ott egy kis szállodája, amelynek ő lett a főnöke. Egyszeriben gazdag lett. Sajnos, időközben erős csontkopása miatt mindkét forgóját ki kellett cserélni. Ólom sokáig ágyhoz volt kötve és ápolóra volt szüksége. Ki mást hívhatott volna meg Amerikába, mint legjobb barátját Csujzit, aki elég sokáig gondozta őt? Amikor felépült és a felesége meghalt, Csujzival bejárták az egész világot.

MINDHÁRMAN ITTHON

Miközben Csujzi meg Ólom járta a világot, csatlakozott hozzájuk egy harmadik dunaszerdahelyi, akit Turner Éliásnak hívtak. Éliás már egy ideje szintén Amerikában élt, sok szépet látott, de úgy tűnt neki, és barátainak is, hogy az igazi és felejthetetlen emlékeik itt maradtak Szerdahelyen. Végül is úgy döntöttek, hogy hármasban jönnek HAZA, Dunaszerdahelyre. Bíztak

Kulacs utca

abban, hogy itt még találnak valamit és valakiket, akikre és amikre még emlékeznek és közösen fel tudják eleveníteni a múltat. Elmesélték, hogy amikor pénzük volt, a világ különböző nagyvárosaiban bolyongtak, azok szórakozóhelyein, illetve játékbarlangjaiban kötöttek ki. A sok idegen között jöttek rá arra, hogy ez számukra egyáltalán nem vonzó. Egyhangú és különben is rengeteg pénzbe kerül. Boldogan jöttek hát újra haza, mert itt igazán érezhették, hogy a régi barátok, ismerősök szeretettel fogadják mindhármukat, nem feledkeztek meg róluk.

Nem lepődtünk meg azon, hogy mint szegényebb családokból származók, meg akarták nekünk mutatni milyen gazdag emberekké váltak. Főleg Turner, aki azonnal bizonyítani akart, ezért a szuperdrága halászfeleszerelésével dicsekedett, amit Amerikából hozott magával. Nagyokat mesélt arról, hogy milyen nagy halász, és Amerikában mekkora halat szokott fogni. Nekem a halászokat nem kell bemutatni, mert azok a világon mindenütt szeretnek nagyokat lódítani. Éliás még azzal is fűszerezte mondókáját, hogy olyan halneveket említett, amilyenekről mi sohasem hallottunk.Természetesen kisebb halat, mint nyolc-tíz kilósat, nem is fogott. Meg is beszéltük azon nyomban, hogy holnap reggel elmegyünk ha-

lászni a Dunára. Turner már este szervezkedni kezdett és meghívta a szerdahelyi barátokat dióshalra a Kulacs vendéglőbe, ahol akkor Weisz Misi volt a főnök.

Másnap, amikor mindhárman megjelentek, nem hittem a szemeknek: Turner öltözékét egy fehér-kék keresztbe csíkos felső és egy fehér térdnadrág képezte, ami egy fehér térdzokniban végződött. Úgy nézett ki, mint a gyermekkoromban látott régi filmek szereplői.

Csujzi, Ólom, Turner meg én beültünk az MB-1000-es Škodámba és elmentünk egészen Nagybodakra, a Duna töltésére. Amikor végre kikászálódtunk a kocsiból és a botokat is sikerült kivenni, előkerült egy nagy műanyagdoboz, tele mindenféle műanyag mütyürrel. Volt ott műanyagból készült kukac, lepke, hernyó, bogár, halacska meg egyebek. Turner egy negyedóráig kotorászott benne, míg végre megtalálta azt, amiről magam sem tudtam, hogy mi volt, hiszen olyat még sosem láttam. Ráakasztotta a damil végére, felment a töltésre és onnan lógatta be ezt a horoggal ellátott valamit a Dunába. Amikor megkérdeztem, hogy miért nem dobja mélyebbre a horgot, akkor olyan csodálkozva nézett rám, mintha én most valami érthetetlent kérdeztem volna. Azt válaszolta, hogy ő általában hajóról horgászik, ahol csak be kell lógatni a horgot a tengerbe. „Dehát nektek nincs tengeretek" – jegyezte meg lekicsinylően. Mire én, aki még sohasem horgászott, de látva, hogy a csalija csak úgy úszkál a felszínen, megkérdeztem, hogy nem szokott-e ólmot tenni a horog mellé? Olyan meglepve nézett rám, majd Ólommadár barátunkra, mint aki nem értette, mit is kérdezek. Ekkor kikotortam a nagy műanyagdobozából egy kis ólomkarikát, és rákötöttem a horog mellé. Azt már meg sem vártam, hogy újra belógassa a víz tetejére, hanem megfogtam a szilonszálat, s amíg ő tartotta a botot, én mint egy amerikai tehénpásztor, megforgattam fejem felett a zsinórt, és repítettem minél messzebb a Dunába. Be is repült jó mélyre. Kapásnak még a jelét sem láttuk, amikor halászcsónakkal megjelentek a helybeli halászok, és kikötni készülődtek. Szlovákul beszéltek és később kiderült, stomfaiak. Láttuk, hogy csónakuk tele van hallal. Turner megkért, hogy kérdezzem meg, nem adnának-e el nekünk a halakból. Természetesen azonnal felajánlotta, hogy akár dollárral is fizet. Azok meg, látva a jó üzlet lehetőségét, el is adtak nekünk három darab halat. Egy csukát, egy süllőt és egy pontyot. Ezután, mint akik jól végezték dol-

gukat, leültek egy kivágott fatönk mellé. Csujzi elővett egy pakli kártyát és nekifogtak zsugázni. Hazamenni még nem akartak, mert gyanús lett volna, hogy túl gyorsan fogtuk a halakat. A rend kedvéért viszont még azt is megbeszéltük, hogy Turner fogta a ragadozókat (csukát és a süllőt), Ólom meg a pontyot.

Volt is nagy csodálkozás, amikor megálltunk a Fő utcán a városházával szemben lévő házunk előtt, és kihívtuk feleségemet, meg az egyik szomszédasszonyt, hogy ők is megcsodálják a három, átlagban négy kilogrammos halat.

Csak ezután mentünk a Kulacs elé, hogy leadjuk a zsákmányt. Még a főszakácsnő, Nagy-Weisz Ila is meglepődve méltatta halásztudásunkat.

Ekkor jött fel a lépcsőn Weiss Misi is, aki szintén megnézte a halakat. Neki már beszámoltunk arról is, hogy Turner fogta a ragadozókat, Ólom meg a pontyot. Erre Misi Csujzihoz fordult és komoly arccal megkérdezte tőle: „Hát Te, Csujzi, nem fogtál semmit?" Csujzi ezt a ziccert nem hagyhatta ki, így ezt felelte: „Dehogynem, hisz én fogtam a PASAST, akitől vették a halakat."

A dióshal sikerült, de ez már nem is volt meglepő, mert mindenki tudta, hogy sógornőm, Ila igazán jó szakácsnő. Misi barcheszt is biztosított, így a három régi szerdahelyi barátunk igazi otthoni ízekkel és élményekkel utazott vissza Amerikába.

HUGÓK VOLTAK SOKAN

Nagyon ritka név a Hugó, és manapság sem gyakori név Dunaszerdahelyen. Persze tudom, hogy ma is vannak olyanok, akiket így neveznek, de régebben sokkal többen voltak, akik erre a névre hallgattak. Emlékszem, hogy a háború előtt több jól ismert Hugó is élt itt. Például Rosenthál Hugó, Weiner Hugó, Kohn Hugó (a nagy), vagy pedig Kohn Hugó (a bolond), aki ugyan nem volt bolond, de mindig megtréfált valakit mások szórakoztatására. Még jelzőkkel is illettük őket, hogy az emberek tudják, melyik Hugóról is van szó. Nem szabad elfeledkezni Kylian Hugóról sem, aki nagy tiszteletnek örvendett a városunban.

Visszatérve nagy Kohn Hugóhoz, megjegyzem, hogy egy nagyon vallásos, rendes és nem éppen szegény családból való volt. Ennek dacára a család szégyene lett, mivel nagy szélhámos vált belőle. Kevés ember volt, akit nem sikerült be-

Pollák Hugó

csapnia. Végül őt is elérte végzete, mégpedig egy „halálos" szerelem formájában. Talán akkor találták ki azt a közmondást, hogy: „A szerelem öl, butít és nyomorba dönt", mert nála ez tökéletesen beigazolódott. Hugó szerelme egy szép, egyszerű cigánylány volt. Őt választotta a családja helyett. Nem emlékszem hasonló esetre Dunaszerdahelyen, talán ezért is kavart olyan nagy port. Hugó, nem számolva a következményekkel, elköltözött otthonról, a Bősi úti péróba. A válasz nem váratott magára sokáig. Napokon belül az egész család megszaggatta ruháját, végigböjtölték az első napot, majd leültek a szobába, hogy a zsidó hagyományoknak megfelelően meggyászolják az elvesztett családtagot. Ilyen szokás csak közeli családtag halálánál esedékes, de ez az eset kivételes volt. Az akkor még élő, nagyon vallásos édesapja és testvérei részére, tette megbocsáthatatlan bűnnek számított, így nyolcnapos gyász után részükre lezárult a fiú és testvér sorsa. Többé meg sem említhették, hogy valaha a családhoz tartozott...

Teltek a napok, hetek, hónapok, sőt évek és Hugó a péróban élte világát. Jött azonban az 1944-es év, és Dunaszerdahelyen is kialakították a gettót, mégpedig a mellékutcákban és a Nagy Zsinagóga udvarán. A magyar kakastollas csendőrök elővezették Hugót is, és elvitték a gettóba. Családjából csak Csujzi, legfiatalabb öccse volt hajlandó szóba állni vele. A gettóból a vasútállomásra, onnan pedig koncentrációs táborba deportálták őket. Az, hogy mindketten túlélték a háborút, elsősorban Hugónak köszönhető. A péróban töltött idő tapasztalatai nagyon jót tettek neki, és Hugó úgy vigyázott az öccsére, mint életének legnagyobb kincsére.

1948 után együtt vándoroltak ki Izraelbe, ahol a kezdeti nehézségek után, folytatták az életüket. Csujzi bohém módon, nevetve az egész világon, ismét taxisofőrként, Hugó meg továbbra is szélhámos-

kodott, úgy mint azelőtt. Azonban nem számolt azzal, hogy ott nem lesznek olyan elnézőek vele, mint Dunaszerdahelyen. Többet volt börtönben, mint szabadlábon...

TEHERAUTÓN SZÁLLÍTVA

Visszatérve a nagy Kohn Hugóhoz, el kell mesélnem még egy történetet, amely a péróban eltöltött évek ideje alatt történt meg vele. Gyakran került pénzszűkébe, a családjára nem számíthatott. Büszkébb volt annál, hogy édesapjától kérjen segítséget, ezért ha alkalom adódott, mindenféle munkát elvállalt, ami legalább egy kis pénzt hozott a házhoz. Tudták ezt a helyi mesterek és kereskedők is, így időnként foglalkoztatták is. De Hugó sohasem erőltette meg magát, mellesleg a szélhámosságairól sem mondott le. Az emberek azonban ismerték őt, ezért mindig odafigyeltek, nehogy átverje őket.

Történt egyszer, hogy Szántó asztalosnak el kellett hozni Várkonyból egy rakomány koporsót. A városi mesterek sokszor működtek együtt a falusiakkal. Olcsóbbak voltak és többet tudtak rajtuk keresni.

Szántó elment Grünberg fuvarozóhoz, hogy hozza el neki Várkonyból a koporsókat. Mivel neki nem voltak rakodómunkásai, felajánlotta nagy Hugónak, hogy jöjjön vele, esetleg hívjon valakit még magával, aki majd segít neki. Nem kellett sokáig ilyen embert keresni, mert akinek pénzre volt szüksége, az hajlandó is volt érte valamit tenni. A bolond Hugót szólította meg, aki azonnal beleegyezett, még ha nem is nagyon tetszett neki, hogy a teherautó hátsó részében kell majd ülnie. Elől ugyanis csak két ülőhely volt, ahová a sofőr és persze nagy Hugó, a mitfárer (kocsikísérő) ült.

Éppen búcsú volt Várkonyban. Persze tudta ezt az öreg Szántó és a fia is, ezért kértek fel másokat a munkára. Ilyen ünnepen vigadni volt szokás, nem pedig koporsókkal foglalkozni. Siettek is a rakodással, mert úgy nézett ki, hogy hamarosan elered az eső.

Rakodás közben Hugót az egyik várkonyi ismerőse behívta a helyi kocsmába egy nagyfröccsre. Közben eleredt az eső. Mivel ponyva nem volt a teherautón, bolond Hugó, aki a rakodótérben kapott helyet, nem akart megázni. Gondolt egyet, és befeküdt az egyik koporsóba. A búcsúsok hazamentek, a kocsmába behúzódott cigányzenészek pedig szintén szedelőzködtek. Megkérdezték nagy Hugótól, nem vinné-e őket haza teherautóval. Ro-

koni kapcsolatokra hivatkozva próbálták őt meggyőzni, mert azt is megemlítették, hogy Hugó élettársa, aki a Bősi úti péróból származott, az unokatestvérük. Hugó bele is egyezett a szállításba, anélkül, hogy megkérdezte volna a fuvarozót.

Amikor a cigányok megtudták, hogy koporsókkal együtt fognak utazni, először tiltakoztak, hogy ők bizony nem szállnak fel, inkább gyalogszerrel mennek haza, annyira féltek a halottaktól. De nagy Hugó rábeszélte őket, hogy jöjjenek velük.

Már kiértek a faluból, amikor a teherautó egy gödörbe hajtott és nagyot zökkent. Bolond Hugó, aki közben a koporsóban elaludt, ettől hirtelen felébredt. Megemelte a koporsó fedelét, kinyújtotta a tenyerét, hogy megtudja, esik-e még az eső. Amikor ezt a cigányok meglátták, úgy ugráltak le a teherautóról, hogy még a hangszerüket is otthagyták. Hogy hogyan jutottak haza, azt nem tudom, de hangszereiket Hugó vitte a Bősi úti péróba.

RAVATAL

A háború előtti időkben két cigánysor – közismertebb nevén „péró" – is volt Szerdahelyen. Mind a Bősi, mind a Karcsai úti péró lakosai jól kijöttek a városiakkal. Ismerték egymás szokásait, és többen

Karcsai út

még a cigány nyelvből is sokat megtanultak.

Köztudott volt, hogy a romák félnek a halottaktól, amit az itteni aranyifjak ki is használtak.

Egy alkalommal temetés után a barátok, akiket vivőként meghívtak

a szokásos halotti torra, kicsit kótyagosan kimentek az egyik cigánysorra. Magukkal vitték a koporsótakarót, valamint az állványokat is, amelyeken a lámpák álltak. Az egyik közülük ugyanis a temetkezési vállalkozó volt.

A házak előtt kerestek egy teknőt, amit bevittek az egyik kis putriba, ahol egyedül lakott egy öreg cigányasszony. A putri kétfelé volt osztva. Elöl volt a konyha, hátul meg az öregasszony aludt.

Feltették hát a legények a teknőt a konyhában lévő asztalra, letakarták és szép férfias hangjukon kórusban rázendítettek a temetési „Cirkum dedérum, dolores infernisz"-re.

Nem nehéz elképzelni, hogy mi következett, amikor az öreg cigányasszony kijött a szobából és meglátta a konyhájában a ravatalt. Úgy sikoltozott, hogy az éjszaka közepén felébresztette az egész pérót. Kicsi és nagy csak úgy tódult be a viskóba megtudni, mi történt. Végül rájöttek, hogy megint csak az aranyifjak tréfálkoztak!

KRÉMER NÉNI

Gyermekkorom idején Dunaszerdahely lakosságának többsége zsidó volt. Ennek ellenére nem csak gazdag emberek éltek itt. Ha beleolvasnánk a képviselőtestületi gyűlésekről írt jegyzőkönyvekbe, kiderülne, hogy akkor is voltak szociális problémák, mind a zsidó, mind a nem zsidó közösségben.

Állításom igazolására a saját életemből említek egy példát. Már többször is utaltam arra, hogy a Bacsák utcában születtem és ott is nőttem fel. A házunk az utca közepén volt egy hosszú udvarban, ahol többen is laktunk. Abban az időben a belvárosban egy udvarban több család is élt, különböző nagyságú és minőségű lakásokban. Mi az első lakásban laktunk, háromszobásban, de volt konyha és kamra is. Az utánunk következő két lakás kétszobás volt, az udvar hátsó részén pedig volt még egy szoba-konyhás lakás, amelyben Krémer néni lakott, velem egykorú fiával, Sanyival. Lengyelországból települtek át, bízva a jobb jövőben.

Krémer néni sem magyarul, sem szlovákul nem tudott, de jól beszélt jiddisül és talán lengyelül. Abból élt, hogy naponta az első, öt órakor induló vonatra szállt és Pozsonyba ment. Persze nem szórakozásból, hanem mindenféle ügyeket intézni. Tudom, ma már senki sem élne meg ilyesmiből, de akkoriban ez is egy lehetőség volt a megélhetésre.

— Képviselőtestületi közgyülés.
Dunaszerdahely község képviselőtestülete f. hó 21-én rendkivüli közgyülést tartott, melynek legfontosabb tárgya a Chevra Kadischa és a keresztény menház kérele volt segély megadása iránt. A zsidó menház s a keresztény menház ugyanis külön-külön 15.000 kor. segélyt kér a községtől. A tanács és a pénzügyi bizottság javasolta a segély megadását, a képviselőtestületben azonban már nem ment az ügy minden vita nélkül keresztül. Dr. Uhrovics Vendel ellene van a segélyezésnek, mert a község ugyis sulyos ezreseket költ szegénygügyre. A menházak ügyét jobbnak látná az egyes felekezetek által, társadalmi uton megoldani. Nincs pénzünk aszfaltra, itt áll előttünk a villanyvilágitás ügye is, ez mind sok pénzbe kerül, alapunk sincs rá miből fedezni ezen összegeket. Kornfeld Ármin

1926 április 25

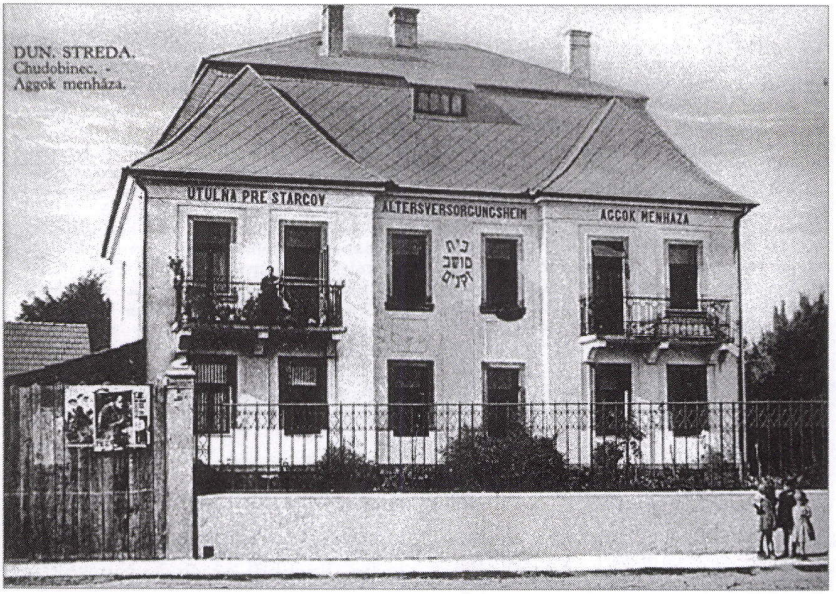
a menházak segélyezésével megoldva látja a régen nehezünkre eső szegénygügyet. Ha a menházak müködni fognak, nem lesz a községnek annyi gondja a szegényekkel Elfogadja a tanács javaslatát. Hasonló értelemben beszél a tárgy mellett Kanovics Benő és dr Boinilzer József is Szavazásra kerülvén az ügy dr. Uhrovics tagadó szavazatával szemben 16 igenlő válasz megadta a menházaknak a kért segélyt. Az ipariskolai felügyelőbizottságba két tagot választ a képviselőtestület Patassy Albert biró és Tarcsi Sándor személyében. A folyó ügyek tárgyalása során került sor a Dac. kérvényére, melyben a sportegyesület 500 kor. segélyt kér. A képviselőtestület nem adja azt meg. Néhány érdektelen illetőségi és fellebbezési ügy tárgyalása után ért véget a tanácskozás.

Menházak 1926

Ha valakinek szüksége volt egy szép gombra az új ruhájára, gépselyemre a varrógépébe, 10-20 dkg kóser füstölt libacombra, vagy füstölt marhaszegyre, esetleg osztrák, német vízumra, akkor előző este elment Krémer nénihez és megmondta mit szeretne. Krémer néni mindezeket a megbízásokat rendre teljesítette is. Amikor este hat órakor megérkezett a dunaszerdahelyi vonat, Sanyival, a fiával – aki jó barátom volt –, már vártuk az állomáson. Aztán pedig mindenkinek elvittük a megrendelését, mert Krémer néninek akkorra már nagyon fájtak a lábai a sok pozsonyi járkálástól.

A megrendelők egy koronát fizettek a hozott dolgokért. Nem volt ez sem kevés, sem sok. Akkoriban egy liter kóser bor öt koronába került, a hús kb. hat koronába, egy kifli, vagy zsömlye pedig ötven fillérbe. Ezekből az egykoronásokból fedezte Krémer néni a vonatjegy árát. Pozsonyban még villamosra sem szállt fel, hanem, hogy többet megspóroljon, inkább gyalogolt. A Duna utcától a Szárazvámig, a HALMOS, vagy az ASO áruházig, ebből tartotta fenn Krémer néni magát és a fiát.

De péntek estére számára is befejeződött a munka. A szombat tiszteletére gyertyákat gyújtott, ahogyan anyám is tette. Ő is diós halat készített az ünnepi vacsorára, szombaton pedig pihent és imádkozott, a többi zsidóhoz hasonlóan. Szombat délután az udvar többi asszonyával együtt megbeszélték az elmúlt hét eseményeit. Néha recepteket cseréltek, mert

Zsidó menház

mindenki a másik főztjét tartotta jobbnak.

Anyám jó magyar konyhát vezetett, de Krémer néni lengyel és néha orosz ételeket is főzött. Nála ettem életemben először borscsot. Akkor azt hittem, azért főz ilyet, mert szegény és másra nem futja. Ma már tudom, hogy az ízéért.

Kémer néni az elsők között pusztult el az auschwitzi haláltáborban, mert lengyel zsidóként azonnal deportálták. De amíg itt élt Szerdahelyen, olyan volt, mint Tovje, a tejesember, aki többször is hangsúlyozta a „Hegedűs a háztetőn" című musicalban: „A szegénység nem szégyen, de nem is nagy dicsőség"...

VOLNER BÁCSI

Dunaszerdahelynek a múlt század derekán voltak más jellegzetes emberei is. Közéjük tartozott Volner bácsi, aki egy nagyon vallásos zsidó volt. Egészen közel lakott a templomhoz, amely az akkori Csillag utcában állt. Ide járt minden nap.

Ahhoz, hogy ez az eset, amelyet szeretnék elmesélni, érthető legyen, ismerni kell bizonyos zsidó szokásokat és szertartásokat. Például tudni

kell azt, hogy ha egy zsidó ember meghal, akkor nem hagyják az ágyon, hanem betakarva le kell tenni a földre, és a feje mellett egy gyertyát kell gyújtani. Majd elszállítása

Csillag u.

után meg kell mosdatni. Ha férfi, akkor meg kell borotválni, le kell vágni a körmét, mert az Úr előtt csak teljesen tisztán lehet megjelenni. Természetesen fel kell öltöztetni tiszta fehér halotti ruhába. Ez a ruha mindenkinek egyforma, akár milliomos az illető, akár koldus...

Volner bácsi nevéhez fűződik az is, hogy a második világháború idején a várost járva ezt kiabálta: „Zsidók, meneküljetek, amíg nem késő, mert ide is eljön Hitler, és megöl benneteket!"

Történt azonban egy szép nyári reggelen, hogy Csillag utcai lakásban, ahol Volner bácsi lakott, egész éjszaka égett a lámpa. Sőt, mozgást sem tapasztalt senki, ezért a szomszédok bekopogtak, hogy megnézzék, mi van Volner bácsival, mert nem látták reggel templomba menni. Mivel nem kaptak választ, bementek a lakásba, ahol megtalálták az öreget, lenn a földön fekve, felöltöztetve halotti ruhába, megmosakodva, a körmei levágva, megborotválkozva, a feje mellett a leégett gyertyával, betakarva, HOLTAN!!!

Hogy félreértés ne essék: öngyilkosságról illetve erőszakról szó sem lehetett, Volner bácsi egyszerűen meghalt...

SCHNITZER NÉNI

Érdekes, hogy a közvélemény úgy tudja, a zsidók gazdag emberek. Dunaszerdahely lakosainak összetétele jól példázza, hogy mindenféle ember élt itt a háború előtt, függetlenül attól, milyen nemzetiséghez vagy vallási felekezethez tartozott. Igaz, a belvárosi üzletek nyolcvan százaléka a zsidóké volt, ellenben nagyon sokan voltak olya-

Kohn Nándor (pék) háza - Teleki utca

nok, akiknek alig tellett a megélhetésre. Közéjük tartozott Schnitzer néni is.

Kevesen tudják elképzelni, hogy ez az ötven év körüli asszony milyen keservesen kereste meg mindennapi betevőjét. Naponta többször is megjelent Kohn péknél. Kohnék péksége az akkori Teleky, most a Kondé püspök utcában volt, pontosan a Brüll ház (a jelenlegi „OSVETA") és az akkori Krausz tyúkász udvara között. Schnitzer néni reggeltől estig járta az iskolákat. Fonott kosarakban a két karján a vitte a friss kiflit, császárzsemlyét, fonott kisbarcheszokat. Portékáját ugyanannyiért árulta, mint a pékségben, tehát rabatot kapott. Igaz, hogy a pékek sohasem dolgoztak nagy haszonnal, de Kohn pék a 20 filléres süteményt 15 fillérért adta el Schnitzer néninek. Elképzelhető, hogy a péknek ebből nem is származott haszna. Az viszont jellemző volt Szerdahelyre is, hogy a szegényebb zsidóknak segítettek azok, akik tudtak. Ez az öt fillér árkülönbség elég volt a megélhetésre, meg Mendi fia taníttatására, aki mellékesen jó futballista is volt. Persze akkoriban a futballból nem lehetett megélni, de a DAC révén azért sok barátot és elismerést lehetett szerezni.

Schnitzer néninek a fián kívül gondoskodnia kellett a rokkant férjéről is. Mindamellett, hogy Schnitzerék szegények voltak, a közösség elfogadta őket. Aki megengedhette, az reggelire nem az üzletben vette meg a friss péksüteményt, hanem nála rendelte meg. Ez is egy módja volt a segítségnek. A Tóra 613. parancsolatában előkelő helyet foglal el az a jótett, mely szerint jót cselekszik az, aki a rászorultnak munkát ad. Schnitzer néni először a megrendelőkhöz vitte el a péksüteményt és csak azután ment az iskolába árulni...

Tudom, ez nem egy vidám történet, de kikívánkozott belőlem. Schnitzer néni példája tükrözi a legjobban, hogy nem lehetett könnyű a megélhetés a háború előtt.

SÜKETEK PÁRBESZÉDE

Annak ellenére, hogy háború dúlt az európai frontokon, sok említésre méltó esemény történt itt Szerdahelyen. A legtöbb szülő úgy vélte, hogy az lesz a biztos, ha gyermeke valamilyen szakmát tanul. Már említettem, hogy én szabónak tanultam Udvardyéknál. Stern Tibi, Klein-Kollár Gyuri és Sradler Sanyi autószerelőnek tanult Décsyéknél. Érdekes talán az is, hogy később egyikünk sem folytatta azt a foglalkozást, amit kitanult, mivel sorsunk úgy rendezte, hogy én közgazdász lettem, Klein-Kollár Gyuri jónevű nőgyógyász, saját klinikával, először Frankfurtban, aztán az amerikai Floridában. Stern Tibi Izraelben él egy szép kis faluban, Sdé Wartburgban, ahol mindenki csak virágtermesztéssel foglalkozott. Ott ő volt a vízszolgáltatási vállalat legfőbb felügyelője. Stadler Sanyi szintén Izraelben, az ELAL légitársaságnál lett a repülőtéri műhely főnöke.

Visszatérve a háború alatti korszakra, amikor sok történelmi esemény zajlott Európában, egy emlékezetes kis történetre figyelt fel városunk lakosága.

Történt egyszer, hogy egy bácsi jött Décsyékhez, és a mester urat kereste. Mivel Stern Tibi volt a műhely előtt az udvarban, hát őt

Décsi ház - Drutechna

szólította meg. Valami gondja volt egy kerti motorral, annak javítását kérte. Décsy urat nem ismerte, de úgy vélte, hogy a mesterrel beszél. Tibi furfangos eszével azonnal kitalált egy humoros történetet. Azt mondta a bácsinak, hogy ő nem Décsy úr, de azonnal küldi. Csak arra figyelmeztette, hogy hangosan beszéljen vele, mert Décsy úr süket. Erre Tibi sarkon fordult és hátrament a műhelybe, mivel az a Pálffy-udvar hátsó részében volt, a Teleki utcában.

Megtalálta Décsy Józsit és mondta, hogy keresi őt egy falusi bácsi, egy elromlott kerti motor miatt. De figyelmeztette, hogy a bácsival hangosan kell beszélni, mert szegény teljesen süket. Közben odaszólt Gyurinak meg Sanyinak, hogy figyeljék Décsy Józsit meg az öreget. Látták, hogy kezet fogtak, majd a falusi ember kezdte mondani, hogy miért is jött. Természetesen kiabálva. Décsi meg azt hitte, hogy azért kiabál, mert nagyothall. Így aztán ő is kiabálva válaszolgatott. Amikor a falusi ember valami miatt megbotlott a beszédben, Décsi azt hitte, hogy nem elég hangosan beszél, ezért nem érti őt a bácsi. A füléhez hajolt és úgy próbálta megértetni magát, mire az dühös lett, és azt mondta Décsy Józsinak: „Nekem ne ordítson a fülembe, nem vagyok olyan süket, mint maga!!!"

Ekkor jöttek rá mindketten, hogy mi történt. Mesélte is Tibi, hogy akkor kapott először és utoljára a mestertől egy akkora pofont, hogy még sokáig zúgott tőle a füle. Később már elővigyázatosabb volt, ha valamilyen csintalanságot eszelt ki. A főnökét inkább már kihagyta ezekből a turpisságokból.

ÉJJELIZENE

Amikor én még a fiatal korosztályhoz tartoztam, Dunaszerdahelyen is volt tánciskola. No és milyen fiatalember volt az, aki nem használta ki az ott adódó alkalmakat? A táncmesternek saját lányai is segítettek betanítani az ügyetlenebb fiatalokat.

– **Koszorucska.** Fischer Mihály dunaszerdahelyi táncmester tanítványai szeptember hó 5-én az árucsarnok összes termében szépségversennyel egybekötött koszorucskát rendeznek. Belépődij személyenként 5 korona.

Fischer M. - Koszorucska

Nekünk megvolt a saját társaságunk. Először is, a két Kálmán testvér nagyon jó táncos volt, Illényi Elemér és Drahos Tibi szintén. Ne legyek azonban én se annyira szerény, hogy ne tartsam magamat is jó táncosnak.

Amikor a mulatságoknak, illetve a tánciskolának vége lett, a cigányzenekarral együtt, akik szintén a barátaink voltak, elmentünk éjjelizenét adni. Számomra felejthetetlenek ezek a nevek: Oláh Árpi – Hettye, aki a prímás volt, Fried, a kontrás, Vontszemű Józsi, a furulyás és testvére, Vontszemű Béla, a nagybőgős. Büszkén nevezem őket a barátaimnak. Nekem könnyű volt, mert én csak ide mentem a Nemesszegbe udvarolni Weiss szódásékhoz, ahol kedvem, tudásom és hangulatom szerint elénekeltem a barátok és a banda kíséretében az ismert nótát, hogy: „Csak egy kislány van a világon..." Utána Sikabonyba mentünk a másik Weiss lánynak, Francinak éjjelizenét adni, mert Kálmán Tihamér bolondult érte. Persze, ez sem volt csoda, mert Franci különleges, fekete szépség volt. Ki is mentünk a házukig és nekiduráltuk magunkat mindnyájan, mert nagyon akartunk Tihamérnak segíteni.

Az éjjelizene elfogadásának a jele az volt, hogy az ablak mögött legalább egy gyufát vagy gyertyát gyújtottak a lányok. Néha ki is nyitották az ablakot, vagy kidobtak

Hettye - Oláh Árpi, középen

egy szál virágot. Ilyen fokozatai is voltak az éjjelizene elfogadásának. No de bizony, mi ott már vagy fél órája nótáztunk, és nem történt semmi. Már a fél falu kinn állt a kapukban és minket hallgatott. Az egyik falusi bácsi odajött hozzánk megtudakolni, mi járatban vagyunk. Elmondtuk neki, hogy éjjelizenét adunk Francikának. Ekkor figyelmeztetett bennünket, hogy a hálószobájuk a másik oldalon van. Mi meg a mosókonyha ablaka alatt a fél tüdőnket kinótáztuk. Aztán megtaláltuk a jó ablakot, amely alatt ugyan egy kicsit fáradtan, de annál nagyobb elszántsággal kezdhettük újra a nótázást. Tihamér barátunk is megnyugodott, mert rövidesen fogadták az éjjelizenét...

Tudom, hogy ma már egészen más formái vannak az udvarlásnak, de higgyék el, hogy ennek is megvolt a romantikája, bár nem mindig volt veszélytelen az efféle módon való udvarlás.

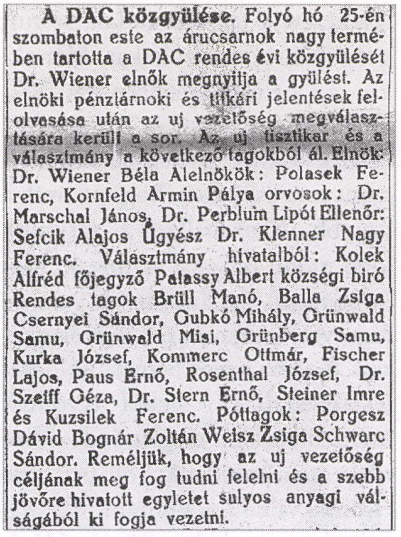
Matics Karcsi, aki szintén gyakran csatlakozott hozzánk, egyszer majdnem megjárta. Karcsi Illényi Szilvinek akart éjjelizenét adni. Illényiék ott laktak a mostani Štúr utcában, a volt szőnyeggyár melletti emeletes házban.

Természetesen mindnyájan besegítettünk a dalolásba, de egy kicsit hátrább álltunk, hogy jól lehessen látni Karcsit, ha lenézne a kislány. Csakhogy ő nem nézett ki, de hogy jelezze, mennyire meg van hatódva, hát ledobott egy virágot CSEREPESTÜL az ablakon keresztül. Még jó, hogy Karcsi gyorsan elhajolt, mert ha nem, akkor a fejére esett volna a cserép...

MUDr. MARSCHAL

A húszas években már több orvos is volt Dunaszerdahelyen, de én Marschalt tartom gyermekkorom orvosának. Ő jött el hozzánk, amikor beteg voltam, hogy megvizsgáljon és gyógyszert írjon fel, ha a szükség úgy diktálta.

Öt-hat éves lehettem, amikor az ágyam mellett állva megláttam a mellényzsebéből lógó óraláncán egy szép fityegőt, amely vonzotta az érdeklődésemet, így elkezdtem vele játszani. Azt sem felejtem el, amikor elővett az orvosi táskájából egy kis fémcsövet, és én még nem is sejtettem mire fogja használni. A cső egyik felén olyan trombitaszerű kiszélesedés volt, a másikon meg elszűkült úgy, hogy azt az orvos bácsi könnyen a füléhez helyezte és meghallgatta vele, milyen a tüdőm meg a szívem működése. Amikor hozzám ért a fémcsővel, elkezdtem

A DAC közgyülése. Folyó hó 25-én szombaton este az árucsarnok nagy termében tartotta a DAC rendes évi közgyülését Dr. Wiener elnök megnyitja a gyülést. Az elnöki pénztárnoki és titkári jelentések felolvasása után az uj vezetőség megválasztására kerül a sor. Az uj tisztikar és a választmány a következő tagokból ál. Elnök: Dr. Wiener Béla Alelnökök: Polasek Ferenc, Kornfeld Armin Pálya orvosok: Dr. Marschal János, Dr. Perblum Lipót Ellenőr: Sefcik Alajos Ügyész Dr. Klenner Nagy Ferenc. Választmány hivatalból: Kolek Alfréd főjegyző Palassy Albert községi biró Rendes tagok Brüll Manó, Balla Zsiga Csernyei Sándor, Gubkó Mihály, Grünwald Samu, Grünwald Misi, Grünberg Samu, Kurka József, Kommerc Ottmár, Fischer Lajos, Paus Ernő, Rosenthal József, Dr. Szeiff Géza, Dr. Stern Ernő, Steiner Imre és Kuzsilek Ferenc. Póttagok: Porgesz Dávid Bognár Zoltán Weisz Zsiga Schwarc Sándor. Reméljük, hogy az uj vezetőség céljának meg fog tudni felelni és a szebb jövőre hivatott egyletet sulyos anyagi válságából ki fogja vezetni.

DAC közgyűlés, 1925

visítani, mint egy szopós kismalac. Talán azért, mert a fémcső hideg volt, ráadásul csiklandozott is. Csak akkor nyugodtam meg, amikor a fémcsövet visszatette a táskájába. Rám tenyerelt és elkezdett kopogtatni, ami ugyan kellemes volt, de én addig azt hittem, hogy csak az ajtón szokás kopogtatni. Hallgatózott, én meg vele együtt, hogy kiszól-e valaki belőlem. Ma már csak mosolygok ezen.

Ennek kapcsán eszembe jutott egy teljesen más, ennél szomorúbb történet is. Marschal doktor úr négy lány édesapja volt. Ha jól emlékszem, hárman férjnél voltak: Farkasné, Sarlainé, Dr. Erdélskyné. A legfiatalabb, akit Viktorkának hívtak, nem ment férjhez. Éppen vele kapcsolatos a következő történet, amely talán érdekes annak is, aki most hallja először ezeket a neveket.

Tudni kell, hogy a Marschal család egy nagyon előkelő, művelt, közismert és nagy tiszteletnek örvendő család volt Szerdahelyen. Ez vonatkozott minden tagjára. Viktorka banktisztviselő volt, Szabinka közjegyzői dolgokat intézett. Elég gyakran voltam velük hivatalos kapcsolatban, de soha nem kérdeztem meg tőlük, hogy Viktorka miért nem ment férjhez? Ez sokáig motoszkált a fejemben, mivel szép, intelligens és kedves lány volt, ráadásul jómódú családból is származott. Az ilyen lányok mindig kapósak voltak. Egyszer aztán szüleim elmesélték, hogy volt neki egy udvarlója, Weiss Árpi, aki szintén a bankban dolgozott. Egymásba szerettek. Csakhogy egyik család sem támogatta kettejük kapcsolatát. Az egyik vallásos katolikus, a másik vallásos zsidó család volt. A fiatalok nem törődtek a család véleményével, csak szerették egymást.

Az egyik nyáron a fiatalok elmentek fürödni a Langra. Ez éppen akkor volt, amikor a zsidó vallásúaknak kilenc napon keresztül tilos volt fürödni. De hiába

kérték Árpi szülei, hogy ne menjenek, ők mégis elmentek a Kis-Dunához. Fürdés közben Viktorka egy örvénybe került és segítségért kiáltott. Árpi azonnal odaúszott és kiszabadította az örvényből, de sajnos ő maga vízbe fulladt. Jó ideig keresték a testét. Az itteni zsidók ebben az Úr büntetését látták, mivel megszegte a parancsolatot. Viktorka pedig élete végéig vállalta a szerelmét, és soha nem ment férjhez...

Sok ilyen és hasonló tragédia történt már azóta is Dunaszerdahelyen, de számomra ebben az a tanulság, hogy a szerelem nem ismer sem nemzetiségi, sem pedig vallási előítéleteket. De jó lenne az is, ha ez nemcsak a szerelemben lenne így...

KI VOLT MUDr. HERSCHKOVITS?

Nagy tiszteletben tartották városunkban az orvosokat. Nem is csoda, hiszen a háború előtt még minden lakos tudta, kik itt az orvosok, fogorvosok, állatorvosok, patikusok, jogászok, vagy hogy ki a jegyző és hol lakik. Ők voltak a tanult emberek.

Visszatérve az orvosokhoz, hangsúlyozom, hogy mindegyik igyekezett a legjobb tudása szerint gyógyítani a rászorultakat. Már akkor is a betegek maguk választhatták ki a háziorvosukat. Minden orvosnak voltak páciensei, akik viszont arra esküdtek, hogy az övék a legjobb. Marschalhoz a városunk jobb módú polgárai tartoztak. Klein nemcsak általános orvos volt, de fogorvosi gyakorlattal is rendelkezett. Kozma orvos betegei különféle társadalmi rétegből tevődtek össze. Bizonyára meglepő, de akkoriban nem mindenki volt bizalmas egy más vallású orvos iránt. Kozmának viszont voltak vallásos zsidó és keresztény páciensei is, nemcsak Szerdahelyen, hanem vidéken is. Ugyanakkor sok vallásos zsidó csak a zsidó orvos diagnózisát fogadta el. Ilyenek közé sorolnám például Herskovitsot, aki az orvosok közt érdekes jelenségnek számított városunkban.

A többi orvoshoz képest aránylag fiatal volt, akit vallásos ortodox zsidónak tartottak. Volt egy szép felesége, meg három aranyos gyereke.

Eleinte a Bacsák utcában laktak, és mindenki tudta, hogy neki van kvarclámpája. Én gyerekként, édesanyám kíséretében próbáltam ki. Persze mezítelenül és sötét szemüveggel, amilyet a motorosok viselnek. Nagy eseménynek tartot-

VII. Komárom vármegye területén működő magánorvosok:

1. Dunaszerdahelyi járás.

Dunaszerdahely:
Dr. Srankó Szilveszter m. kir. tisztiorvos
Dr. Herskovics Jenő
Dr. Klein Viktor
Dr. Kornhauszer Vilmos
Dr. Kozma Róbert
Dr. Sztranszky Julia
Dr. Pertblum Lipót

DS - orvosok 1941

tuk, hogy télen is napozhattunk. Pedig ezzel a meghűlésemet és a fejfájásomat gyógyította a doktor bácsi.

Herschkovits nem volt bigott ember, de a zsidó vallás előírásait szigorúan betartotta. Ez nem csak abban rejlett, hogy kóser ételeket evett, meg hogy ünnepek alkalmával rendszeresen eljárt a zsinagógába, sőt azon kívül naponta kétszer is. Betartotta azt is, hogy ünnepek idején nem utazott, nem írt és pénzt sem fogott a kezébe.

Történt, hogy egy szegény ember megbetegedett Kistejeden, és neki jelentették az esetet. Ő természetesen, betartva a vallási előírásokat, azonnal el is indult, mégpedig gyalogosan Kistejedbe. Szombat lévén Herskovits nem ült fel semmilyen járműre, mert azt is tiltotta vallása. Amikor a beteget megvizsgálta és megállapította, mi a baja, utasította a háziakat, hogy mit kell tenni a gyógyulás érdekében. Majd ismét gyalog jött vissza Dunaszerdahelyre. A beteg, családtagja kíséretében, bement az állandó szolgálattal működő Fő utcai gyógyszertárba. Lediktálta a gyógyszer összetételét, illetve keverési módját (akkor még nem volt mindenre pirula), és csak azután ment haza. A beteg rokona elvitte a gyógyszert. A doktor úr viszont egy fillért sem fogadott el. Akármennyire hihetetlenül hangzik, de még a gyógyszert is a sajátjából fizette ki Herschkovits. Persze nem szombaton, hanem hétköznap. Ennek viszont híre ment városban. Egy vallásos zsidónak kötelessége jót tenni akkor is, ha nem éppen orvos az illető. Így van ez megírva. Aki viszont nemcsak mondja, hanem be is tartja, az olyan ember, mint Herschkovits volt. Sajnos, az ő családját sem kímélte meg a fasizmus őrülete. Egyedül tért vissza a lágerből, felesége és három gyermeke ott halt meg. Többé nem nősült meg, 1948-ban kivándorolt Izraelbe. Egy kibucban élt, ahol szintén orvosként dolgozott. Valamikor a hetvenes években halt meg.

QUITT BENŐ

Ki ne ismerte volna Quitt Benő bácsit, akinek a Fő utcán volt a cukorkaüzlete? A vasárnapi korzózás egyik központja és megállóhelye volt ez a kicsi üzlet, közvetlenül a Nagy Zsinagóga mellett. Szombaton zárva volt, de a vasárnapi félnapi forgalom bőven pótolta az előző nap elmaradt bevételét.

Szerdahelyre jellemző volt ez a vasárnapi korzózás. Ki-ki bemutatta frissen varratott öltönyét, illetve ruháját. Előfordult, hogy az új szerelmespárok is itt hozták nyilvánosságra kapcsolatukat. Leggyakrabban azonban az akkori ifjúság kötetlen szórakozóhelyeként szolgált a Fő utca. Bokáig gázoltunk a tökmaghéjban, megbeszéltük a DAC szereplését, meg a nemzeközi politikai helyzetet, jókat nevettünk az aktuális vicceken. Viccmondók is akadtak bőven, és büszkén állíthatom, hogy fiam a viccmondó képességét is tőlem örökölte...

Ezzel azonban nem azt akarom mondani, hogy csak az utcán szórakoztunk. Szórakozóhely volt itt akármennyi, de mi akkor is legjobban a házibulikat kedveltük. Bizony, házibulik is voltak. Szombat délutánonként a kedvenc helyünk Ordódyéknál volt. Szép nagy kertjük volt a házuk mellett, az

Pollák Dávid - Quitt Benő ház

állomás felé, valahol a mostani óvoda helyén. Az akkori magamfajta fiatalok odajártak táncolni és hanglemezeket hallgatni. Ritkaságszámba ment a gramofon, de nekik már volt. Ki másnak, ha nem éppen Ordódyéknak, akiknek már az első „republika" idején rádiós üzletük volt a városban. Nagyon megbecsült embereknek ismerték őket, ami elsősorban Ordódy bácsinak volt köszönhető. Villamosmérnökként dolgozott, és egyébként is a nagyon képzett emberek közé tartozott.

Tibor fiuk és Lici lányuk jól beilleszkedett a társaságunkba. Lici nagyon szép lány volt, sok zsidó és keresztény udvarlója is akadt. Az Ordódy szülők pedig nagyon elnézőek voltak, mert megengedték a hétvégi bulizást kertjükben, amiért mi hálásak voltunk.

Kevésbé volt népszerű Kozma doktor és családja, akiket szintén a jobb módú családokhoz lehetett akkoriban sorolni. Minket talán az is befolyásolt, hogy Ordódy Lici valamiért megharagudott Kozma Sárira, és hiába volt a Kozma doktor lánya, szépséget, vagy kedvességet nem lehetett venni. Sári azt a jelzőt is kaphatta volna, hogy „INKÁBB...". Nem volt szép, „inkább..." Kedves sem volt, „inkább..." Fess lábai sem voltak, „inkább..." Talán még okos sem volt, „inkább..." Szóval, ő egy olyan „INKÁBB" lány volt, és nem akarok udvariatlan vagy rosszindulatú lenni, de az is lehet, hogy a Sáriról alkotott véleményét az anyukájának is köszönhette. Kozma néni előszeretettel sétáltatta kutyájukat hétköznap és hétvégén is, ami kicsit irritáló volt. A mi szüleink sem voltak szegények, de nem fitogtatták azt, hogy amíg a cselédlány végzi a házimunkát, addig ők kutyát sétáltatnak. Ráadásul PIKI volt a kutya neve, ami nagyon nevetséges volt számunkra. Ez a név úgy hangzott, mintha csirkéket hivogatnánk „ebédelni", nem pedig egy kutyát! PIKI... Az sincs kizárva, hogy Sári becenevét éppen a kutyájuk neve ihlette, mert PIPI-nek nevezte mindenki. Igaz, hogy viselkedése miatt is ráragaszthatták ezt a nevet, mert mindig olyan kis pipiske volt...

Jókat szórakoztunk azon is, ha sikerült egymást ugratnunk. Más társaságból ugratni valakit pedig kimondottan hőstettnek számított. Sokszor butaságokat is kitaláltunk a hecc kedvéért.

Sári gyakori célpontja volt ennek a kedvtelésünknek. Lici például egyszer kitalálta, hogy vegyünk a Quitt-üzletben 20 dkg lapos savanyúcukorkát, amelyeket ő

végignyalogatott és visszarakott abba a kis stanicliba, amit Quitt bácsi egy ügyes kis mozdulattal pillanatok alatt elővarázsolt egy darab újságpapírból. Utána meg addig korzóztunk a Fő utcán, ameddig nem találkoztunk Sárival, és meg nem kínálta őt Lici a cukorkából. Kuncogtunk az orrunk alatt, és eszünkbe sem jutott, hogy milyen butaságban támogatjuk barátnőnket, Licit. Folytattuk a korzózást és előszeretettel ismételgettük, hogy milyen jól kitoltunk szegény Sárival. Ilyenkor kerültek elő azok az igazi szerdahelyi mondások is, mint például a Quittékkel kapcsolatos találós kérdés:

„Tudod mi a különbség Quitt és a fű között?" A válasz: „A fű az kinő, a Quitt meg Benő!!! Ezen aztán jókat nevettünk.

SCHLEMMER GYULA

A múlt század harmincas éveinek elején már volt rádiónk. Akkoriban az ilyesmi luxusnak számított, és csúcsnak a technikában. A gyerekek számára nagyon vonzó volt ez az újdonság és sokan arról álmodoztak, hogy egyszer majd rádiószerelők legyenek. Én sem voltam kivétel, mert előtte meg bűvész (varázsló) akartam lenni. Ebben természetesen közrejátszott az is, hogy az elsők között volt rádiónk. Régi filmekben, de még régiségkereskedőknél is láthatók azok a nagy dobozban elrejtett csodák, amelyek úgy fel tudták csigázni az emberek kíváncsiságát. Nemigen lehetett a dobozon mást találni, mint a két nagy, forgatható tárcsás gombot, számokkal ellátva. Nekem fogalmam sem volt róla, hogy mire valók. Ha elcsavartam, akkor a rádió olyan hangokat adott ki, mintha szél süvítene. Ilyenkor az mondták a szüleim, hogy sikerült megtalálnom az északi-sarki szelek fúvását. A dobozt ugyan hátul ki lehetett nyitni, de ehhez csak a szerelő nyúlhatott. Ilyenkor nekem mindig azt mondták, hogy ne is menjek a rádió közelébe, mert megráz és az halálos is lehet. A mi szerelőnk Schlemmer Gyula volt, és hirtelen nem is tudom, volt-e rajta kívül még más is, aki értett volna a rádióhoz. A rádió szereléséhez úgy fogott hozzá, hogy előtte felhúzott egy vékony kesztyűt, engem meg elküldött három méter távolságra. Ezzel fokozódott a félelmem, de egyben növelte kíváncsiságomat is, amikor leszerelte a rádió hátsó részét. Csak messziről láttam, hogy a dobozban drótok, meg lámpák vannak. A lámpák ezüstszínűek vol-

Schlemmer Gyula

tak. Schlemmer Gyula elmagyarázta nekem, hogy van olyan rádió, amelyben négy, de van olyan is, amelyben hat lámpa található. Természetesen a ládikó nagysága is a lámpák mennyiségétől függött. Kedvenc játékszerem az lett, hogy kitalálom melyik meghibásodott égőt kell kicserélni. A mi rádiónk úgy volt beállítva, hogy ha bekapcsoltuk, akkor németül szólaljon meg. Az 1936-os olimpiát is csak németül hallgathattam, pedig jobban örültem volna Pluhár István kommentárjának, aki a Magyar Rádiónak közvetített erről a jelentős sporteseményről. Emlékszem, hogy az egész család – a többi lakóval együtt –, kinn ült az udvaron és az ablakba állított rádió vasárnap déltől egész estig bömbölt.

Jött azonban az 1938-as év, és az azt követő mozgósítás. Ekkor már Schlemmer Gyula nemcsak egyszerű rádiószerelő volt, hanem a Fő utcán üzletet is nyitott. A kirakatába kitett egy rádiót, a külső falára pedig egy hangszórót, amit mindennap többen is körülálltak, hallgatva a legújabb hazai és külföldi híreket. Rendszeresen felolvasták, hogy kinek hova kell berukkolni és mikor. Nem nagyon értettünk az idősebb korosztály aggódását, főleg azokét, akik már megjárták az első világháborút. Nekünk ez nagyon

érdekesnek és talán még szórakoztatónak is tűnt. Amikor azonban minket is elért a háború, majd a zsidóellenes törvények és a sárga csillaggal való megbélyegzés, már nem gondoltuk, hogy olyan izgalmas a háború. Meg aztán a zsidóknak kötelezően le kellett adniuk a rádiójukat is. Meg is nőtt Schlemmer Gyula kihangosított rádiója iránt az érdeklődés. Német neve ellenére nem volt zsidó származású, ezért is nem kellett a rádióját beszolgáltatnia, vagy az üzletét bezárnia. Tömegek álltak az üzlete előtt és hallgatták a háborús híreket, de erre az időre én már nem szívesen emlékezem. Hogy mi történt ezután, azt már sokan írásba foglalták, én viszont szeretnék a rádiókkal kapcsolatos emlékeimnél maradni. Rokkantan tértem vissza a lágerekből, és jó ideig tartott, míg újra lábra álltam. Még az ötvenes években is gyakran betegeskedtem, így nagyon boldog voltam, amikor ajándékba kaptam az unokabátyámtól egy nyugati típusú hordozható rádiót.

Egyik este rosszul lettem. Kihívták hozzám Palán Lipótot, az orvost, közismert nevén Poldi bácsit, aki természetesen azonnal jött is. Már késő este volt, amikor belépett a hálószobába és megpillantotta az ágyam mellett lévő hordozható rádiót. Hiába fetrengtem a fájdalomtól, nem az volt az első dolga, hogy rajtam segítsen (pedig már előtte is sokszor megtette), hanem fogta a kisrádiót, leült vele az ágyam melletti kisasztalhoz, és szétszedte, hogy megnézze, mi van benne. Engem meg a nyavalya kerülgetett. Kereste a lámpákat, amelyek nélkül azelőtt elképzelhetetlen volt egy rádió működése, de nem találta, mert a tranzisztor felváltotta a lámpákat.

Innen már csak egy ugrás volt a televíziós korszakig. Nagyon szerettem volna egy tévékészüléket, de abban az időben még csak pár darab volt Szerdahelyen.

Sikerült összegyűjtenem a szükséges pénzt, és Schlemmer Gyulánál megvettük az első tévénket. De hiába volt meg a tévé, amíg valaki szakszerűen be nem állította, addig csak egy doboznak felelt meg. Ahogy fejlődött a telekommunikációs technika, úgy fejlődött Schlemmer Gyula is, így hozzá fordultunk segítségért. El is jött terepszemlére, mondván, tudnia kell, milyen a lakásunk fekvése. Fogalmam sem volt, hogy ez mire jó, de ő azt a magyarázatot adta, hogy ez szükséges, ha azt akarjuk, hogy lássunk is valamit a tévében. Amikor megvettük a tévét, ilyet nem is említett. A terepszemle után hazament, de megígérte, hogy készít egy antennát, amit majd másnap elhoz.

Másnap délután meg is jelent és hozott magával egy hosszú, lapos, kéteres fekete fémszálat, amelynek az egyik végét rátekerte a partvisra, majd nekitámaszotta a szoba ajtajának. A másik végével meg elkezdett járkálni körös-körül a szobában. Néha megállt és gondolkodva bámulta a mennyezetet. Nekem az tűnt fel, hogy a készüléket be sem kapcsolta. Amikor rákérdeztem azt felelte, így is érzi az ujjai bizsergésében, hogy van-e adás. Ezt akkor sem értettem, de még ma sem, pedig nyolcankét éves is elmúltam már. Persze könnyen lehet, hogy ez hozzátartozott az ő hókuszpókuszaihoz (Isten nyugosztalja).

Időközben már megszoktam, hogy van automata mosógép, mikrosütő, videolejátszó és DVD is, mindenféle hókuszpókuszok nélkül. No, de mi következik ezután...?

KULTÚRÉLET

A múlt század negyvenes éveiben, amikor már kirekesztettek bennünket a kulturális életből, a Társaskör ifjúsági csoportja önképzőkörré alakult át. Ennek keretén belül próbáltuk megvalósítani a magunk igényeit. Ami közben körülöttünk történt, az borzalmas volt, de akkor még nem fogtuk fel, és nem is éreztük veszélyben magunkat. Bármi történt, mi mindenből viccet csináltunk. Ennek kapcsán egy rövid kis dalocska jutott eszembe, amely jellemezte az akkori eseményeket. Nem emlékszem már arra, hogy ki volt a szövegírója, de tudom, hogy a zsidótörvények megjelenése után keletkezett, és így hangzott:

Gyerünk a Felsőházba
Beszéljünk Teleki Pállal,
Ő majd megmondja nékünk,
Hogy a törvénnyel mit érünk.
Így szólt, úgy szólt, amúgy szólt,
Ilyen Törvény még nem volt,
Nincsen semmi baj,
Hisz Imrédy sem gaj.

(Gaj = keresztény)

Természetesen a napi események még fokozottabban jelentek meg verseinkben és elbeszéléseinkben, még ha kezdetleges formában is. Nem voltunk sem költők, sem írók, de igyekeztük bizonyítani, hogy így is ki tudjuk fejezni gondolatainkat. Amikor kirekesztettek bennünket a mindennapi életből, nem járhattunk moziba, színházba, de még egy közterületi padra sem ülhettünk le, az ilyenek is kielégítették igényeinket.

Például amikor Pirk Jani átfestette Büszke Lacit, Munk bácsi lovát, úgy hogy nem lehetett tudni, ló-e, vagy zebra, ezt az eseményt a következőképpen foglaltam versbe:

Megtörtént az is itt
A verseny hevében,
Hogy elmondta valaki
Versben és mesében
A Munk bácsi álmát
És Pirk Jani csínját:

Álom vagy - valóság???

Látta a Munk bácsi
A büszke Laciját,
Mint nem húz ő hintót,
De húzza az igát.

Húzza ő fáradtan
Az ekhós szekeret,
Nem volt a jó gazda
Kit ezelőtt szeretett.

A szekeret fáradtan
Húzta és húzta,
A gazda meg tovább
Csak nyúzta és nyúzta.

Mi történt veled
Te szép, büszke állat?
Elmentél s másra,
Cserélted gazdádat?

Nem, felelt a Laci,
S csak ment lógó fejjel,
Ment ő nappal is,
De sokszor ment éjjel.

Elment, mint szürke ló,
Büszkén és szépen,
Reggelre zebra lett
Úgy láttuk élőben.

Sok ilyen és hasonló vers született akkoriban, sajnos ezeknek nyoma veszett. Nagyon hiányoltuk a társadalmi életet ezekben a nehéz időkben. Az önképzőkör keretében minden fiatal megmutathatta, hogy mi tud.

Volt a körnek egy bíráló bizottsága is, amelynek tagjai a következők voltak: elnök Rosenbaum Dávid, a zsidóiskola igazgatója, Rosenbaum Gyula történelemtanár, Csernyei Sándor, a társaskör ve-

— A „Dunaszerdahelyi Társaskör" közgyülése. A „Dunaszerdahelyi Társaskör" f. hó 21-én este tartotta meg 31. évi rendes közgyülését. A titkári jelentés kiemelte a könyvtár fejlesztését, melynek értéke meghaladja a 30 ezer koronát. A pénztári jelentés beszámolt a kulturális és jótékonysági költségekről, amelyre az elmult évben tetemes összeget fordítottak. A jelentések elhangzása után uj vezetőséget választottak és pedig: Elnök dr. Kozma Róbert, alelnök Kornfeld Armin, titkár Csernyei Sándor, h. titkár Rosenbaum Gyula, pénztárnok Ph. M. Grosz Jenő, ellenőr Grünwald Samu, házagy Brüll Manó, ügyész dr. Magyar Sámuel, könyvtáros Franki Vilmos. Választmány: Dr. Kornhauser Vilmos, Peribium József, dr. Peribium Lipót, dr. Pevny Rudolf, dr. Steiner Gyula, Steiner Imre, Spitzer József. V. póttagok: Deutelbaum Artur, Weiss Zsigmond.

Társaskör - 1938

zetője, Pick bácsi, akkor már ismert zsidó költő, Porgesz Laci, a zsidó iskola hitoktatója, valamint Kreiner bácsi földrajz szakos tanár. A felsorolt tanárok voltak a biztosítékai annak, hogy minden munka komoly elbírálás alá került, mi pedig mindent elkövettünk annak érdekében, hogy elismerést nyerjünk a kultúra és az irodalom terén. Fontos volt ez az önbizalom, amit a nagyra becsült tanárok értékelése biztosított számunkra.

A BIZALMI

Masaryk-féle demokráciában nevelkedtem, régen volt ez már, hiszen a XX. század első negyedében születtem. Sok különböző párt jelöltette tagjait az akkori választási listákon. Érdekes volt megfigyelni, hogy akár a demokrata, akár a kommunista, akár a magyar nemzeti, a nemzetiszocialista, vagy éppen a zsidó párt listáin szereplők hogyan hirdették a maguk igazát.

Csak a felnőttek megjegyzéseiből értettem valamit, mert még gyerek voltam és nem foglalkoztam politikával. Azt sem tudtam, mit jelent Trianon, de azt sem, hogy mit jelent a Felvidék, pedig ezeket a szavakat ismételték a leggyakrabban. Nekem csak a város, Dunaszerdahely mondott valamit, mert tudtam, hogy ezen a helyen érzem magam itthon, és őseim is innen származnak. Ha a város nevét mondtam bármikor, bárkinek, akkor éreztem, hogy én is idetartozom. Ez az érzésem sosem szűnt meg, pedig voltak, akik az én fajtámat nemkívánatosnak tekintették Szerdahelyen.

Nálunk a családban minden magyar, vagy német nyelven zajlott. Magam is az itteni magyar tannyelvű zsidó iskolába kezdtem járni. Ilyen előzmények után érkezett el az 1938-as év. Én akkor nem értettem, hogy miért ment el a csehszlovák motorizált katonai egység után még a lovasság is. Helyette megérkezett a magyar hadsereg lovassága és gyalogos alakulata. Ez 1938. november 6-án történt. Tizennégy évesen csak bámultam, de nem értettem belőle semmit. Amikor azonban végig kellett néznem, hogyan verik szét csákányokkal édesapám áruházának bejáratán lévő bádogredőnyöket, s a benne lévő árut lopta boldog boldogtalan, akkor hirtelen felnőtté váltam. Megértettem, hogy vannak olyan emberek is, akik csak arra várnak, hogy elvehessék a másét, amiért még büntetést sem kapnak...

Egyszerre megértettem, hogy az emberi irigység és kapzsiság olyan

Komárom vármegye alispánjától.

15721/ei. 1944.

HIRDETMÉNY.

Elrendelem, hogy minden zsidó, tekintet nélkül arra, hogy kivételezett-e, vagy keresztény felekezet tagja:

1. Köteles sárga csillagot hordani.

2. Köteles további rendelkezésig minden nap reggel 9 és délután 6 órakor a m. kir. csendőrőrsparancsnokságon, (ahol nincs — községi elöljáróságon) jelentkezni és azt követőleg fél órán belül lakásába visszatérni.

3. Zsidók elsőrendü közszükségleti cikkeiket, hetenként 2 napon az elöljáróság által megjelölt napon (heti — havi — országos vásári napokon kivül) reggel 8 9 óra között szerezhetik be.

4. A nap többi ideje alatt zsidó csak a lakásában tartózkodhat.

5. Akinek birtokában zsidó tulajdonban volt vagyontárgy van elrejtve, vagy aki a bejelentési kötelezettség határnapja óta jutott bármi úton zsidó tulajdonban volt ingósághoz, köteles azt 48 órán belül a m. kir. pénzügyigazgatóságnál bejelenteni, a rendelkezésemre álló adatok szerint ugyanis az annak idején megjelent rendeletek ellenére igen sokan nem tettek eleget bejelentési kötelezettségüknek és sokan a bejelentési határidő letelte óta más úton is jutottak zsidó ingoságokhoz.

Mindazok ellen, akik a jelen rendelkezések ellen vétenek, az internálási eljárás azonnal folyamatba teszem.

Komárom, 1944. évi októbe hó 20-án.

Alispán.

Hirdetmény

borzalmas hajtóerő, amelyet nehéz megfékezni. A legelején azt gondoltam, hogy a nagyon szegény emberek tették ezt, de amikor láttam, kik voltak a tettesek, egy kicsit elbizonytalanodtam. Felötlött bennem a kérdés, hogy MIÉRT? Rövid időn belül már nem is volt mit rabolni, és sokan visszakívánták a demokratikus Csehszlovákiát. Naponta születtek az olyan jelszavak, mint pl.: „Minden drága, vissza Prága!". De ami megtörtént, azt nem lehetett csak úgy egyszerűen visszarendezni.

Édesapámat 1941-ben tartóztatták le, és Kistarcsára internálták. Erről viszont csak a háború után szereztem tudomást. Számomra az okozta a legnagyobb meglepetést, hogy éppen egy asztalosmester igazolta aláírásával, hogy édesapám nem tartozik a megbízható emberek közé. Nem értettem, hogy miért? Hiszen ezzel az emberrel soha nem volt semmi dolga apámnak. Iparosok és kereskedők közt mindig is korrekt viszonyok uralkodtak, de ezzel az asztalossal még üzleti kapcsolata sem volt. Megtudtam viszont, hogy közvetlenül a deportáció előtt, amikor a dunaszerdahelyi zsidókat gettóba zárták, egy asszony a nők testében kotorászva próbálta kideríteni, hogy az intim helyeken nem rejtegetnek-e pénzt vagy ékszert. Ez az asszony nem volt más, mint az említett asztalos testvére...

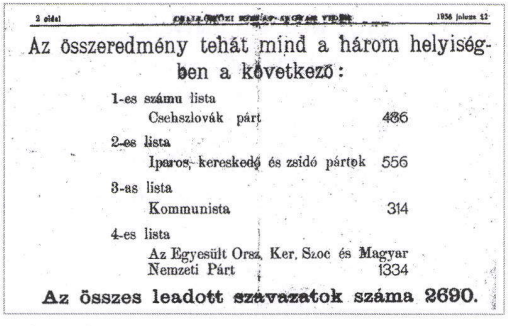
Az asztalos neve mellett ott szerepelt az a szócska, hogy „BIZALMI". Sajnos, ennek a szónak a háború után is nagyon szomorú jelentése volt és gyakran használták különböző összefüggésekben. Nem voltam egészen tisztában a szó igazi értelmével, de én úgy gondolom, különös állatfaj lehet a BIZALMI!!! Remélem sokan egyetértenek velem...

A KAMÉLEON

Úgy tudom, hogy még az első Csehszlovák Köztársaság idején telepedett le Dunaszerdahelyen egy szlovák család, és a családfő drogériásként kezdett el tevékenykedni. Ez a szakma nem sok sikerrel kecsegtetett, mivel a városunk nem tudott eltartani több ilyen üzletet.

Mindennek dacára, a drogériás megpróbált más módon is bekerülni kisvárosunk felsőbb polgárainak rétegeibe. Végül is sikerrel járt, mert hamarosan rájött, hogy szlovák nemzetiségű lakosként élvezheti a Matica slovenská támogatását. Mellesleg a többi szlovák is segítette őt. Sikereket ért el a sport területén is. Nemzetközi futballbíró volt (és nem is rossz), de ismerték őt úgy is, mint szenvedélyes bélyeggyűjtőt, filatelistát. Rajta kívül még két nemzetközi bíró volt, Brüll Manó és Zóbel Sándor. Bélyeggyűjtő is volt több, elsősorban az orvosok és jogászok között.

Európában zajlottak a történelmi események. 1938-ban Dunaszerdahelyt és vele együtt az egész Felvidéket visszacsatolták Magyarországhoz. Igaz, ennek sokan örültek, de voltak olyanok is, akik nem. Persze, ez érthető is, hiszen mindenkit érintett. Voltak, akik ezt a döntést helyeselték, míg mások tiltakoztak ellene.

Az összeredmény tehát mind a három helyiségben a következő:

1-es számu lista
Csehszlovák párt 486

2-es lista
Iparos, kereskedő és zsidó pártok 556

3-as lista
Kommunista 314

4-es lista
Az Egyesült Orsz. Ker. Szoc és Magyar Nemzeti Párt 1334

Az összes leadott szavazatok száma 2690.

Választások, 1938

A mi emberünk sem tartozott azok közé, akik örültek ezeknek a változásoknak, de, ahogy múlt az idő, ez az úr is megváltoztatta gondolkodását.

Nagy volt a városban a meglepetés, amikor egyszer csak elkezdett az üzletében magyar főhadnagyi katonaruhában árul-

ni. Talán, ha nem lett volna állandóan rajta ez az egyenruha, balján a karddal – ami még nagyobb nyomatékot adott annak, hogy ő nem akárki –, akkor nem is lett volna ennyire feltűnő. Természetesen nemsokára ennek is meg lett a következménye. Amikor elvitték a zsidókat Szerdahelyről, és itt maradtak utánuk a berendezett lakások, az említett kereskedőt választották meg az elhagyott gettó parancsnokává, majd likvidátorává. Csak ő jogosult a hátrahagyott vagyontárgyakat eladni. Hogy aztán mi történt a pénzzel, amit így szerzett, nem tudom, de sejtem...

Amennyiben itt fejeződne be ez a történet, talán nem is volna olyan érdekes, és nem tudnánk meg, hogy miért viselkedett úgy, mint egy KAMÉLEON.

Folytatnám tehát azzal, hogy sokan meglepődtek, amikor néhányan visszatértünk a haláltáborokból. Ismét Csehszlovákiában éltünk, és reméltük, hogy visszatér a Masaryk-féle demokratikus köztársaság.

Ne lepődjön meg senki azon, hogy a mi emberünk, akinél ottmaradt Csernyei Sándor fogtechnikus és Kornhauser fogorvos bélyeggyűjteménye, újra váltott. Megint a sportegyesületen keresztül jutott a felsőbb körökbe. A drogériás ismét rájött, hogy ő valójában szlovák. Nem is lenne ez baj, ha nem éppen aszerint változtatta volna nemzetiségét, hogy abból minél nagyobb hasznot húzzon. Voltak azért olyanok is, akik a háború után felrótták neki a múltját. Egy alkalommal, amikor azzal védekezett, hogy egykor milyen úri családhoz tartozott, azt a megjegyzést kapta viszonzásul, hogy: „most viszont már FÉL KETTŐ van".

EGY VALLÁSOS ZSIDÓ

Már a húszas évek végétől két zsidó hitközség is volt Dunaszerdahelyen. De nem azért, mert az egyik ortodox, a másik meg neológ lett volna. A hitközség tagjai egyszerűen nem tudtak megegyezni, melyik ortodox szabály a jobb és igazibb. Nem is csoda, hiszen a zsidó vallás szabálya 613 parancsolatot, tilalmat, illetve kötelességet ír elő. A hitközség két részre szakadt, és felépült egy új zsinagóga is. A hitközség élére hívtak egy Katz nevezetű rabbit, Megyesről. Így alakult meg a Weinberger rabbi vezette hitközség mellett egy másik ortodox hitközség.

Ritkaságszámba ment ez a zsidóknál, de Dunaszerdahelyen, az

Pecsét

úgynevezett „Kis Jeruzsálemben" ez is lehetséges volt. Ettől függetlenül, nem mindenki volt vallásos, de minden család igyekezett a hagyományokat megőrizni. Édesapám, aki alpolgármester is volt egy ideig, soha nem törődött azzal, hogy mi, gyerekek betartsuk az összes előírást. Például, hogy csak kóser ételt együnk, szombaton ne kapcsoljuk fel a villanyt, stb. Ő modern, tájékozott embernek számított, aki még az Osztrák-Magyar Monarchiában született. Amikor megalakult az első Csehszlovák Köztársaság az volt a kívánsága, hogy a gyerekei tanuljanak meg szlovákul, mert így könnyebben boldogulnak majd az életben. A zsidóság alapszabályait tőle tanultam meg, de ugyanakkor gondoskodott arról is, hogy jónevű zsidóktól sajátítsam el a vallással kapcsolatos dolgokat. Sokkal könnyebb volt a dolguk azoknak, aki mindennapi életüket is eszerint élték. Ha viszont azt akartam, hogy elfogadjanak azok az idősebb zsidó fiatalok is, akikkel naponta többször is találkoztam, akkor meg kellett nekik felelnem. Eleinte csak egyszerű dolgokat kérdeztek, tudván, hogy nem vallásos családban nevelkedtem. Megkérdezték, tudom-e milyen áldást kell mondani, ha kenyeret akarok enni. Ezt persze még tudtam. Aztán folytatták azzal, hogy tudom-e, milyen áldást kell mondani a vízre, a gyümölcsre, a kalácsra és a borra, de ezeket is jól megválaszoltam. Jöttek aztán a nehezebb kérdések. Számomra nem volt egyszerű megtanulni, hogy mit kell mondani arra, ha zörög az ég, vagy ha villámlik, esetleg ha először eszem valamit az éven? Akkor is áldást kell mondani, ha látunk egy halottas menetet. Hát ezek bizony már elég nehéz kérdések voltak, de mivel én hiú gyereknek tartottam magam, nem szerettem volna, ha beletörik a bicskám. Elég sokáig tartott, míg elfogadtak. Később viszont gyakran kikérték a véleményemet, mert érdekelte őket, hogy miként ítélem meg a vallással kapcsolatos dolgokat. Amikor bennünket is elért a vészkorszak, teljesen mindegy volt, ki számít vallásos zsidónak és ki nem. A cél az életben

maradás volt, és a Tóra tanítása szerint is annak kellett mindent alárendelni. Előbb munkaszolgálatosnak vittek el bennünket, később pedig lágerbe. Az ember élete többet ér az összes parancsolatnál és tilalomnál, de volt köztünk olyan is, aki inkább meghalt, mint hogy megegye a TRÉFI, vagyis a nem kóser ételt...

Már csak csont és bőr voltunk, amikor a mauthauseni tábort felszabadította az amerikai hadsereg. Az egyik korombeli, nagyon vallásos fiú nem akarta megenni a disznó szalonnájában és bőrében főtt levest, aminek a darabkái ott úszkáltak a lében. Mondtam neki, ha ezt megeszi, akkor lesz elég ereje hazajutni. Egyébként a Tóra szerint is mindenki köteles törődni az életével, mivel azt az Úrtól kapta. Hogy hatásosabb legyen mondandóm, megtoldottam azzal, hogy ha eszik a levesből, akkor magamra veszem a a bűnét. A zsidó hit ugyanis lehetőséget ad az ilyen megoldásra is, ha a felajánló meg van győződve arról, hogy helyesen cselekszik. Végül is mindketten elfogyasztottuk kimért adagunkat. Evés után megjegyeztem: „No, ugye, hogy meg lehetett enni és nem történt semmi bajod!" Mire a barátom azt válaszolta, hogy meglepően jó volt a leves. Ez a válasz engem is váratlanul ért, de egyben visszautasítottam azzal, hogy ha fel is vállaltam a tréfi étel elfogyasztásának a bűnét, ez még egyáltalán nem jelenti azt, hogy a dicséretét is magamra vállalom. Amikor kimondta, azonnal rájött, mekkora hibát vétett, és csak arra kért, hogy otthon senkinek ne mondjam el, mit mondott a levesre. Együtt jöttünk haza Mauthausenből Dunaszerdahelyre, ami akkoriban nem volt egyszerű dolog. A lényeg, hogy túléltük a borzalmakat és újra szabadok voltunk. Barátom nem bírta sokáig itthon, ezért hamarosan kivándorolt Amerikába, ahol egy közösség rabbija lett. Amíg itt volt, többször is eszébe juttattam ezt a történetet, de másnak sohasem említettem meg. Ma már nem él, de ha élne, akkor sem haragudna rám, hogy ezt a némileg humoros történetet mégis elmeséltem. A lágerben kevés vicces dolog történt velünk, csak a Teremtőnek köszönhetjük, hogy egyáltalán túléltük...

A FOGADTATÁS

Amikor a háború után visszatértem Dunaszerdahelyre, nem vártam valami fényes fogadtatást. Arra meg egyáltalán nem számítottam, hogy egy hideg, részben ellenséges környezetet találok. Sok barátom

A lerombolt zsinagóga, 1948

volt már a háború előtt is, és szerencsére ezek többsége meg is maradt. De az általános hangulat az sugallta, ellenségek voltunk és azok is maradtunk. Eleinte szokszor elhangzott az, hogy többen jöttünk vissza a lágerekből, mint amennyit elvittek, és ehhez hasonlókat. Nagyon hiányzott a régi, megszokott élet. Magunkra voltunk utalva, és sok mindenre egyedül kellett rájönnünk. Azelőtt, ha valamit nem tudtunk, azt nyugodtan megkérdezhettük az idősebb és tapasztaltabb emberektől. Ki-ki a maga módján próbált megélni. Hiányoltam azt az összetartozást, ami a háború előtt megvolt. A szülők hiányoztak a legjobban, így a párkeresésben láttuk a megoldást. Csoportokba verődve éltünk, nem volt rendesen berendezett lakásunk, mert nem volt hova hazamennünk. Ez egy különös érzés; senkinek sem kívánom, hogy megtudja, milyen. Voltak olyan régi barátok, ismerősök, akikre továbbra is számíthattam. Közéjük tartoztak a Kálmán testvérek, Stadrucker Ernő, Miklós Laci, Tölgyesi Lali, Pőlffy Ernő és még mások, akik segítettek újra beilleszkedni a társadalomba.

Sokan nem tudták megérteni, hogy mi nemcsak vissza- , hanem haza is jöttünk. Nekünk akkor ez a város jelentette a nagybetűs HAZÁT. Szüleink házai ugyan megvoltak, de mások foglalták el. Sem a menyasszonyom a testvérével, sem pedig én nem tudtunk bejutni a szülői házba. Tíz évembe került, míg elértem, hogy a szüleimtől örökölt házban lakhassak. A visszatértek közül sokan inkább azonnal továbbmentek a nagyvilágba. 1949 végén már alig volt zsidó a városban. Akik eleinte úgy döntöttek, hogy maradnak, a hatvanas évek elején mégis meggondolták magukat és elmentek. Próbáltunk segítséget és támaszt keresni Amerikában élő ismeretlen rokonoknál, akiket ugyan sosem

láttunk, de tudtuk, hogy léteznek. Egyszerűen tartozni akartunk valakihez, ezért teljesen mindegy volt, hogy a világ melyik felében él. Nagynéném, aki 1906-ban vándorolt ki Amerikába, családjával együtt ott élte túl a háborút. Levelet küldtünk neki, hogy tájékoztassuk a történtekről és megértessük vele nehéz helyzetünket. Arra még álmunkban sem gondoltunk volna, hogy azóta elfelejtették anyanyelvüket. Fel is háborodtunk, amikor a segélykérő levelünkre a következő választ kaptuk:

„Trága rokonság. Hoty fan feletek? Hoty a szülőktök meghaltak az kényelmetlen. Köll tiknektek sok tolkozni. Fagytok még sok mienk emberek Szerdahelyen? Köllene tőlünktől falami segít? Ha igen akkor csak írjátok nekünknek meg, is mink majd imátkozunk, hoty letyen nekteknek sikerülni minden." A sorokat olvasva nagyon szomorú lettem. Sosem fogom elfelejteni ezeket a szavakat, amelyeket oly sokszor elolvastam, hogy már betéve tudtam...

Ezek után mit tehettünk? Dolgoztunk, éltük az életünket és továbbra is reménykedtünk abban, hogy mégis tartozni fogunk valakihez. Családot alapítottunk és megpróbáltunk újra hűek maradni a Kornfeld és a Weisz névhez. Szerdahelyen maradtunk és vittük tovább a „stafétát", őseink szülőföldjének emlékére. Igyekeztük ezt úgy tenni, hogy ha van túlvilág, onnan is láthassák utódaik életének folytatását, és ne vethessenek semmit a szemünkre. Persze az idők múlásával sok minden megoldódott, és ma már másként látjuk a dolgokat. Közben az amerikai, illetve a világ más részén élő rokonok és leszármazottaik is rájöttek arra, hogy itt, Szerdahelyen vannak a gyökereik, függetlenül attól, hogy most éppen Hollandiában, Izraelben, Argentínában, Peruban, Németországban vagy az USA-ban élnek. Mindig nagy szeretettel és örömmel fogadjuk őket Dunaszerdahelyen. A magyarországi rokonokat pedig nem is említem, mivel az összetartozás érzése velük mindig is szorosabb volt...

MI A MANÓ?

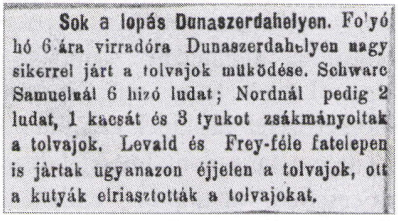
A magyar nyelv annyira képlékeny, hogy talán egy nyelvben sincs ennyi lehetőség ugyanazt kifejezni többféleképpen. Szépek is a magyar versek. A nagy magyar költők verseit egyetlen nyelvre sem lehet úgy lefordítani, hogy azt az élményt kapjuk vissza, mint az ere-

detiben. Miért is kezdem ezzel? Csak azért, mert a napokban valaki úgy fejezte ki csodálkozását, hogy: „Mi a manó?" –, amit talán úgy is értelmezhetünk: „Hogy is van ez?", ill. „Mit nem mondasz?!" De még mást is jelenthet ez a pár szócska.

Nekem pedig újra a gyermekkori élményeim jutnak eszembe egy furcsa összefüggés kapcsán. Ehhez a történethez hozzátartozik Bacsák utcai házunk, és annak berendezése. Jól emlékszem arra, amikor gyerekkoromban titokban bejártam a vendégszobába, és a nővérem zongoráján megpróbáltam eljátszani a „Boci, boci tarká"-t. Ha sikerült, úgy éreztem magam, mint egy zongoraművész. De még ez sem sikerült mindig, ezért is állítom azt, hogy én csak sakkozni tudok a zongorán, azt viszont nagyon jól.

A vendégszobánk szép, kézzel faragott bútorokkal volt berendezve. Szerettem a gyönyörű bútorokat simogatni, és ha tehettem, elővettem édesanyám legélesebb konyhakését; azzal faragtam egy darab deszkát, hátha nekem is sikerül valami szépet alkotnom. Hiába figyelmeztettek szüleim arra, hogy: „Kés, villa, olló gyerek kezébe nem való!" Nekem állandóan csak ez kellett, nyersanyag meg volt elég. Ha otthon már elfogyott, mentem nagyszüleimhez. Ők a Gabonapiac utcában, a víztorony mögött laktak. Apropó, gabonapiac! Hát ez is jellemző volt a városunkra, hogy több piac volt, mint tér. Volt itt halpiac, tyúkpiac, gabonapiac és fapiac is. Tér pedig csak kettő: a templomtér, meg a vásártér. Az utóbbi is azt igazolja, hogy Dunaszerdahely a üzletesek, vásárosok és kereskedők városa volt. Végül sem bútorasztalos, sem pedig képzőművész nem lett belőlem.

Mindig nagyon boldog voltam, amikor a nagyanyám meghívott ebédre. Imádtam a főztjét, főleg a szombati sóletet, amelyet gyakran én hoztam el a péktől. Házuk utcai részén volt az ADRIA biztosító irodája. Teljes nevén úgy hívták hogy: „Riunione adriatica di sicurta – Trieszt." Ennek nagyapám, Izrael Grünwald volt az igazgatója. Az udvarból volt a bejárat lakásukba, amely éppen olyan volt, mint az irodai rész. Két szoba, konyha, kamra és fürdőszoba. Az udvaron keresztül folyt a kanális, mögötte

Sok a lopás Dunaszerdahelyen. Folyó hó 6-ára virradóra Dunaszerdahelyen nagy sikerrel járt a tolvajok működése. Schwarc Samuelnál 6 hízó ludat; Nordnál pedig 2 ludat, 1 kacsát és 3 tyukot zsákmányoltak a tolvajok. Levald és Frey-féle fatelepen is jártak ugyanazon éjjelen a tolvajok, ott a kutyák elriasztották a tolvajokat.

Lopás Dunaszerdahelyen

volt még egy fából épített emeletes raktár, tele mezőgazdasági gépekkel. Az udvar egy kis zöldséges- és gyümölcsöskerttel végződött. A hátsó fakerítés és a rajta lévő kiskapu a Zöldfa-sorba torkollott, ahol sok, szegényebb körülmények közt élő család lakott. A Takács gyerekek, akik szintén itt laktak, gyermekkori pajtásaim közé tartoztak. Sokszor velük együtt rúgtam a labdát, persze a sajátomat, mivel nekik ilyen akkor még nem volt. Ennek ellenére majdnem minden nap kergették a rongyharisnyából tömött labdát. Akkoriban a tehetséges futballisták nem voltak elkényeztetve és sokszor kellett bizonyítaniuk, hogy imádják a focit. A Takács gyerekek pedig nem csak imádták, hanem focizni is tudtak. Később egy szerdahelyi futball-dinasztia nevelődött ki belőlük, amelynek tagjait a nagyközönség Takács I., Takács II. (a Manó), majd Takács III. (a Stinaj) néven ismerte meg. Büszke is voltam barátságukra, és sokszor emlegettük gyerekkori futballélményeinket az egykori gabonapiacon.

Az élet azonban sok mindent elrontott. A szakma tanulása, majd a megélhetés gondja, de legvégül a háború és az üldöztetésem.

Mindezek után azonban újra egymásra találtunk, s bár más-más elfoglaltsággal és életproblémákkal küszködtünk, kapcsolatunk továbbra is tartott.

Ekkor történt, hogy Takács II.-nek (Manónak), gyermeke született, és feleségemmel együtt meghívott a keresztelőre. Manóék akkor a Fő utcán laktak, a mostani Bihari Szállóval szemben. A lakásban szépen megterítették a nagy kerek asztalt, köréje hat széket tettek. Aztán megpillantottam gyönyörű faragott bútorunkat, amit gyerekkoromban előszeretettel simogattam.

Ekkor tört ki belőlem váratlanul, hogy: „Mi a Manó? Hogy került ez ide?“ Mire Manó barátom egy papirost vette elő, amely afféle igazolás volt arról, hogy ő a berendezést a gettó kiárusításakor vásárolta attól a bizonyos „kaméleon“-tól, akinek az aláírása már ismerős volt előttem. Mivel az én háborús veszteségem ennél jóval nagyobb volt – hiszen a szüleim, nagyszüleim, illetve a többi rokonaim életét már nem kaphatom vissza –, elhatároztam, hogy ezt a bútort az újszülöttnek ajándékozom. Lehet, hogy még ma is örömet szerez valakinek ez a bútor. Csak remélni tudom, hogy jól őrizi az eredeti tulajdonos emlékét. Kívánom, hogy így legyen...

Minden alkalomkor ez jut az eszembe, ha azt hallom, hogy „Mi a manó?

A MI BANDÁNK

Az ötvenes évek egyik legjobb magyar filmje, a „Valahol Európában" nagy sikert ért el, és nemcsak Magyarországon. Ez a film híven tükrözi a háború utáni időszakot, amikor a sok árván maradt gyerek nem találta a helyét a társadalomban. Nagy hiányérzet és űr jellemezte azt az időszakot, és „bandákba" verődve, mi is így éltük a mindennapjainkat. Nem volt könnyű. A háború borzalmai, a szülők elvesztése, a magunkrahagyatottság és az új élet kezdete meghatározó nyomot hagyott akkori és későbbi életünkben. Mai szemmel értékelve úgy is fogalmazhatnék, hogy felelőtlenül éltünk. Nem érdekelt bennünket, mit hoz a holnap, csak a „mának" éltünk. A sok éhezést és testi-lelki fájdalmat szerettük volna mihamarabb elfeledni. Sokan voltunk olyanok, akiket hasonló sors kötött össze. Legfontosabb volt számunkra a finom étel és egy meleg ágy, ahol kialudhattuk magunkat. A mi „bandánkba" nyolc fiú és hat lány tartozott. Hasonló korúak voltunk, tizen- és huszoné-

Weisz Ila, Stadler Erika, Stadler Sanyi, Weisz Laci, Nagy Sanyi, Erdős Vali, Fleischmann Kati, Weiner Dezső, Lechner Laci, Stadler Imi, Kohn Gábris

vesek, amikor éppen alakulóban voltak az első szerelmek és a nagy barátságok. Több házasság is létrejött az akkori barátok közt. Így találtam meg én is életem párját, a szódás Weiszék Rózsikáját, akinek már a háború előtt is udvaroltam. Rajtunk kívül még Zsuzsi és Pali, Jaszi és Lili, illetve Sanyi és Erika kötöttek házasságot a mi „bandánkból".

Mindnyájan úgy érvényesültünk, ahogy tudtunk. Segítettünk egymásnak munkát találni, és ha sikerült, akkor azért dolgoztunk, hogy a hétvégeken egy jót mulassunk és elverjük keresetünket. Sportoltunk és utazgattunk, busszal, vonattal, biciklin vagy teherautón. Elkísértük a DAC csapatát az összes kinti meccsére és ha kellett, a busz tetején utaztunk. Úgy szurkoltunk, mintha attól függött volna az életünk. Minden lehetőséget megragadtunk, hogy élvezzük az életet. A „banda" tagjai közül csak Erika nem volt idevalósi. Magyarul nem tudott, de mivel jól érezte magát kis csapatunkkal, ez nem nagyon számított. Ráadásul rajtam kívül, Zsizsi, Pali és Riki is jól beszélt szlovákul. A vége az lett, hogy Erika megtanult magyarul, és Izraelben, ahova később kivándorolt, hasznosíthatta magyar tudását.

Erika tanítónőnek készült, és munkát keresve került ide. Természetesen csak háború után érkezett magyarlakta területre. Számára is nagy megrázkódtatást jelentettek a világháború borzalmai. Szüleivel együtt a hegyekben bujkált. Szerencséje volt, túlélte – hála azoknak a jó embereknek is, akik segítették a családot. Így élte túl, szüleivel együtt a háborút. Amikor idekerült, nem volt hol laknia. Először velem ismerkedett meg, és a barátok segítségével nemsokára megoldódott lakáskérdése is. Stadler Sanyiék fogadták be albérletbe, akinek a nővére is túlélte a háborút. Igaz, Erika is zsidó volt, de a vallásról nagyon keveset tudott, mi pedig úgy éreztük, hogy kötelességünk segíteni...

Sanyi és Erika egymásba szeretett. Amikor már komolyra fordult kapcsolatuk, Sanyi szerette volna megkérni Erika kezét a szüleitől. Ilyen ziccert nem hagyhatott ki senki a „bandánkból". Azon töprengtünk, hogyan juthatunk el a hegyekbe valamennyien? Amint már korábban is említettem, az akkori értékrendünk szerint az volt a legfontosabb, hogy jól belakjunk. Tisztában voltunk azzal, hogy az eljegyzésen bőven lesz ennivaló.

Erika szülei, akik egy gazdaságot vezettek, tudták, hogy tizennégyen

megyünk Szerdahelyről. Készültek is érkezésünkre, amennyire csak módjukban volt. Végül Sanyi megoldotta az utazás gondját, és az egyik napon bejelentette, hogy vasárnap utazunk teherautóval Myjavára. Azt sem tudtuk, hogy hova megyünk, amikor „kényelmesen" elhelyezkedtünk a teherautó nyílt rakterén.

Az egész úton faggattuk Erikát, hogy mi mindent fogunk majd enni. Felsorolta, hogy lesz finom tyúkhúsleves, rántott csirke, zsírban sült krumpli, tarhonya meg más is, de torta az biztosan. Tényleg volt minden! Még mákos kalács is, amire nem is számítottunk. De azt sem gondolta volna egyikünk sem, hogy rántott kiskecskét is feltálalnak. Akkoriban ínyencfalatnak számított ugyan, de sokan hallani sem akartak róla. A nyulat, vagy a vadhúst sem szereti mindenki. Tudtuk jól, hogy Riki előtt tilos volt kecskehúsról beszélni, mert már az emlegetésétől rosszul volt. Én viszont nagyon szerettem a szaftos kiskecske húsát, aminek az íze a frissen rántott csirkéhez hasonlított.

Az eljegyzésen nagyon jóllaktunk. Ebéd után a hasunkat simogatva újra és újra felelevenítettük a sok finomságot. Riki meg is jegyezte, hogy az a rántott csibe volt a legjobb, amin érezni lehetett a libazsírt, amiben sütötték. Erre se szó, se beszéd, Imi barátunk elkezdett mekegni. Mégpedig úgy, hogy még egy kecske is megirigyelhette volna. Hiába figyelmeztettük, nem akarta abbahagyni! Addig csinálta, amíg Riki rá nem jött, mitől volt a „csibe" más ízű. Riki elfehéredett és már rohant is ki a WC felé. De odáig már nem érkezett el! Minden a padlóra került, amit ebédre jóízűen elfogyasztott. Mi meg ettől lettünk rosszul, haragudtunk is ezért Imire.

Így maradtak meg bennünk ezek az emlékek, és ha néha találkozunk, akkor mindig felelevenítjük ezt a történetet.

BECENEVEK

Már többször említettem, hogy sok dunaszerdahelyi fiatal hagyta el a háború után az országot, hogy új életet kezdjen, másutt a nagyvilágban. Nagy öröm számomra, ha újra találkozhatok velük, és ha utazásra néhányan már nem is vállalkoznak, levelezés formájában továbbra is tartjuk a kapcsolatot.

A napokban egy Izraelben élő, a nyolcvanadik életévét már betöltött barátommal tornáztattuk agyunkat. E-mailban írt levelében a következőt kérdezte tőlem: „Emlék-

Vámbéry u., 1946

szel Miklóskára, Tivadarra, Hettyére vagy Bokszosra?" Hogy emlékszem-e? Hát persze. Ezek voltak muzsikus cigány barátaink, akik nélkül elképzelhetetlen lett volna egy éjjelizene, vagy udvarlás az egykori Szerdahelyen.

Hogy mindezt bizonyítsam, azonnal megírtam a vezetéknevüket is. Miklóska Lázog Miklós volt, aki Magas-Tátrába költözött és ott öregbítette prímásként a dunaszerdahelyi zenészek hírnevét, Tivadar pedig a bátyja volt. Még azt is megírtam, hogy volt egy csodaszép lánytestvérük, akit Mancinak hívtak. Hettye meg Banyák Árpi volt, aki mellékállásban először a konzervgyárban, majd később a kórházban dolgozott, de ő is megmaradt prímásnak. Lehet, hogy Árpinak nem is volt zenei végzettsége, de művész volt a javából. Nemcsak itthon muzsikált, zenéjét ismerték külföldön is. Bokszossal nem voltunk olyan közeli viszonyban, mint Lázoggal és Banyákkal (velük csak futballoztunk), így a vezetéknevére már nem emlékszem.

Amikor ilyen régi dolgokról írok, akaratlanul is eszembe jutnak azok az emberek, akiket szintén különböző jelzőkkel illettek barátaik, rokonaik, ismerőseik. Ezekről a nevekről külön könyvet lehetne

írni, de én most csak néhány ismertebbet említek meg. Erre az adta az ihletet, hogy egyik barátunk elmesélte: kikkel jött össze egy kiskocsmában, ahol éppen „szopogatta a sört". Ő úgy nevezte, hogy „összejött a banda", mégpedig Csirke, Patkány, Bíbic, Kecske, Zsubri, Lala, a végén megjelent Ősz Bak is, meg BuBu. Hát nem kellene egy kis szótár, amibe meg lehetne írni, ki kicsoda és miért?

Nem biztos, hogy valaha tudni fogják, ki volt Molnár Jancsi, és ki Bubeník. Az sem biztos, hogy a nevek közt felismerik akár Hodossy Árpit, Pápay Tibit, Gútay Árpit, Soós Lajost vagy a Marták testvéreket. Pedig őket említem beceneveiken, mert bennem így élnek tovább. Sokszor éppen ezek a nevek jelölték meg legpontosabban tulajdonosukat. Nemrégen egy fiatalember azt állította, hogy Soós Lajos az ő keresztapja, és régi szerdahelyi. Összeszedtem emlékeimet és próbáltam visszaemlékezni a Soósokra, de mégsem tudtam, melyik családból volt az illető. Rákérdeztem a kéményseprő Soósokra, a cipészekre és a kereskedőkre, de mivel mindegyikre nemleges választ kaptam, majdnem feladtam. Hirtelen eszembe jutott, hogy megkérdezzem: „Nem volt valamilyen beceneve a keresztapjának?" Amikor azt a választ kaptam, hogy sokan csak Lalának hívták, akkor már tudtam kiről van szó! „Így már egészen más" - mondtam neki, hiszen Lalából csak egy volt.

Sok-sok ilyen esetem van, és büszke vagyok arra, hogy emlékszem rájuk, mert a barátaim voltak...

A FUTBALLŐRÜLET

Ami a régi időkből máig megmaradt, az a dunaszerdahelyi futballőrület.

Egy jól ismert helyi asztalosmester olyan fanatikus drukker volt, hogy nem hagyott ki egyetlen hazai meccset sem, és ez nem csak az „A" csapatra vonatkozott. Az utazás akkoriban elég körülményes volt, ezért a kinti meccsekre nem járt el, de ha az „A" csapat kinn játszott, akkor vasárnap délelőtt a pályán a

Sport.

A DAC vezetősége a jó időjárásra való tekintettel vasárnapra február 2-ára lefölötte CSEKLÉSZ csapatát barátságos mérkőzésre. A mérkőzés kezdete délután 3 órakor.

—

A DAC vezetősége szigoruan felhivja az alant irt összes játékos urakat, hogy d. u. fél 2 órára a pályán megjelenni sziveskedjenek, mivel a mérkőzés alatt a játékosok cserélve lesznek, hogy a közelgő bajnoki mérkőzésekre a legjobb felállitásban állhasson ki a csapat.

Csánó, Goldschmied, Politzer, Jankovics, Steiner, Némelh, Grünhut, Brezina, Kása, Schwarcz, Fried, Holzner, Burger, Horváth.

DAC - CSEKLÉSZ 1928

„B" csapatnak szurkolt. Voltak, akik mindenhová elkísérték az „A" csapatot, de mivel akkoriban még kevés volt a személyautó, így vonattal, illetve busszal utaztak. Nemritkán a busz tetején is szorongtak a rajongók, és senkit sem érdekelt, hogy ez szabálytalan, vagy veszélyes. A fontos az volt, hogy győzzön a csapat és sok szurkoló legyen a kinti meccseken is.

Az ősrangadók Nyitrán, Malackán, Érsekújvárott, Nagyszombatban vagy éppen Vágsellyén zajlottak. Itthon ezek a csapatok több ezer nézőt vonzottak nemcsak a városból, hanem az egész környékről.

Előfordult ilyenkor, hogy a szurkolónak bármennyire is sürgős volt, mégsem ment el a vécére, hanem csak toporzékolt és várta, mikor lesz már félidő. Mivel sokan voltak így, a szünetben sorba kellett állni a vécé előtt. De a játékvezetők nem ezt a sort figyelték, hanem az idő múlását. El is kezdték hát a második félidőt, amikor a mi asztalosunk éppen sorra került.

Fél perc sem telt el a második félidőből, amikor a hazai csapat gólt rúgott, és a drukkerek a szokásos GÓÓÓL! kiáltással reagáltak. Meghallotta ezt a nagy szurkoló barátunk, aki dolgát félbeszakítva, mindkét karját a magasba lendítve futott felénk, ugrálva és kiabálva, hogy Góóól!!!

Mámoros örömében azonban teljessen elfeledkezett arról, hogy még nem fejezte be a dolgát, és letolt nadrággal szaladt a pályához. Csak amikor a többiek figyelmeztették, akkor vette észre, hogy mi történt.

Hát, ha ez nem futballőrület, akkor vajon mi az...?

KÜMÖS

Ha az ember a dunaszerdahelyi labdarúgásról ír vagy beszél, akkor természetes, hogy csak az „A" csapatról lehet szó. De ez mégsincs teljesen így, mert olyan lelkes, önfeláldozó intéző és edző csak Grünfeld Ármin volt, akinek a nevét néha felcserélték más Grünfelddel vagy más Árminnal. Ezért sokan csak a becenevén ismerték, hogy KÜMÖS.

Neki nagyon sokszor még a családi ügyek intézése közben is csak a foci, de elsősorban a „B" csapat sorsa járt az eszében.

Egy meleg nyári reggelen a felesége elküldte két liter tejért. Ármin, alias Kümös, szó nélkül vette a kis kétliteres kannát és elindult tejért. Útközben találkozott az egyik

A DAC

vérbeli szurkolóval, akivel elkezdték megbeszélni az elmúlt vasárnapi futballmeccset, amikor a „B" csapat győzött Patonyban. A beszélgetés hevében mindketten elfelejtették, miért is jöttek ki az utcára és egyszer csak a mi Kümösünk a stadionban találta magát.

A tejeskannát letette a sarokzászló mellé a földre. Ármin kiabálva utasítgatta a fiatal gyerekeket, hogyan focizzanak. Az idő meg csak telt. Kümös nem vette észre, hogy közben már dél lett, csak amikor a gyerekek hazafelé szedelőzködtek, akkor indult ő is.

Már a stadion kijáratánál volt, amikor eszébe jutott, hogy valamit hozott is magával. Ekkor kérdezték meg tőle, nem az övé-e a sarokzászló melletti kiskanna.

Húúúh mondta, s a tejeskannát felkapva sietett haza. Még jó, hogy a felesége Esztike, nagyon elnéző volt, mert csak annyit mondott: „No, mi van, hazataláltál???" Mire azt válaszolta, hogy „igen", és mint, aki jól végezte a dolgát, kezet mosott és leült az asztalhoz ebédelni. A felesége, látva a kannát, levette a fedelét és megdöbbenve állapította meg: „Te bolond, hisz ez megaludt!" „Hát már annak is én vagyok az oka, hogy álmos volt a tej és elment aludni???" Mindketten jót nevettek ezen, mert a mi Ármin barátunkra még haragudni sem lehetett...

SŰRŰKÓRÓ

Nem tudnám megmondani, hogy a karcsai vagy a tejedi péróból származott-e, de volt egy cigánygyerek, aki minden szabad idejét a futballpályán töltötte. Szabad ideje pedig bőven akadt, mert nem dolgozott, és iskolába sem járt.

Annál gyakrabban láttam viszont edzéskor a futballpályán, délelőtt és délután. Akár az „A" csapatnak, vagy a „B" csapatnak volt edzése, mindig a kapu mögött állt, és úgy vetette magát a kapu mellé rúgott labdákra, mintha ettől függne az élete. Mindig piszkos és rongyos volt a ruhája, és a sok vetődés miatt ezért már koszosabb nem is lehetett volna. Feltűnő volt, milyen rugalmas és mennyire jó az ütemérzéke. Ezt sokan észre is vettük, de nem tudtuk mit lehetne ezzel kezdeni.

Egyszer a „B" csapat kapusa megsérült. Gondban voltak, kivel pótolhatnák. Ekkor Kümösnek, alias Grünfeld Árminnak, „B" csapatunk mindenesének eszébe jutott éppen ez a cigánygyerek. A következő futballedzésen meg is szólította: Ide figyelj SŰRŰ, akarsz védeni a „B" csapatban? A boldog válasz természetesen nem hagyott váratni magára: „Igen, Ájmin bácsi, én jendes gyejek

DAC - haború után

vagyok, velem lehet számolni." Raccsolt a fiú, ezért sokan nem is nevezték másként mint, SŰJŰ KÓJÓ, de hogy mi volt a becsületes neve, azt sosem tudtam meg. Mintha más névre nem is hallgatott volna, pedig biztosan volt neki becsületes neve is. Senki sem törte ezen a fejét, mindenki csak SŰJŰ-nek nevezte. Kümös barátunk viszont igyekezett megtudni a rendes nevét, mivel játékosként igazolnia kellett őt. Ez meg is történt, de közölték vele, hogy csak akkor lehet kapus, ha megfürdik és rendesen felöltözik. Ekkor árulta el, hogy nincs más ruhája, csak ami rajta van. Erre a mi Kümösünk elvitte őt a férfiruházati boltba, majd a cipőüzletbe. A saját pénzéből vett neki új ruhát és cipőt.

A következő vasárnap jött is SŰJŰ kiöltözve, úgy hogy rá sem lehetett ismerni. A következő vasárnap Nagylégen játszott a csapat. Az autóbusz mellet már gyülekeztek a játékosok, s egyszer csak megjelent SŰJŰ KÓJÓ a piszkos, szakadt ruhájában. Kümöst elöntötte a düh. Kiabált vele, összeszidta. Hol van az új ruhája, amit azért vett neki, hogy ilyenkor felvegye? Süjű csak annyit modott: „Tudja Ájmin bácsi, a családnak meg a gyejekeknek köllött venni vasájnapja enni, hát eladtam." Kümös többé nem vett neki új ruhát, de szerzett neki valamivel jobbat az eddiginél. Egy ideig ugyanis ő volt a „B" csapat állandó kapusa, ami akkoriban nagy dicsőségnek számított Szerdahelyen...

TALÁLKOZÁSOM LACIVAL

Azt hiszem, hogy engem nem terveztek a szüleim, mert a bátyám, Laci, tizennégy évvel volt idősebb tőlem, a nővérem, Teri pedig tizenhárommal. Nem voltam a szokásosan elkényesztetett „Benjamin", és a nagy korkülönbség miatt úgy éreztem, hogy nekem mindenki csak parancsol.

Laci Berlinbe járt egyetemre, így érthetően az elsők között tapasztalhatta meg a zsidóellenes törvények hatását. Hazaérkezése után azonnal tervezni kezdte kivándorlását az akkori Palesztinába. 1938-ban szökött el otthonról, és szerencsésen meg is érkezett az angol mandátummal rendelkező ígéret földjére. Nem ő volt az egyetlen a szerdahelyi fiatalok közül, aki időben felismerte a közeledő veszélyt, de további sorsa sem volt veszélytelen. Belépett az éppen alakuló angol–csehszlovák

Kornfeld Laci 1945

hadseregbe és Afrikától Pilzenig végigharcolta a második világháborút. Én már alig emlékeztem rá, mert tizennégy éves koromban láttam őt utoljára, de jellegzetes kappanhangját sosem felejtettem el. Ezt a családi vonást elődeinktől részben én és a fiam is örököltük. Talán csak annyiban különböztem a családom többi tagjától, hogy nagyon szerettem enni, és már a gyerekkorom óta „dundi" voltam. Később, amikor a budapesti MTE sportegyesületben bokszoltam és vízilabdáztam, nem volt megterhelő számomra 105 kilogrammos súlyom, hiszen 183 cm magas voltam. Ilyen kondícióban kerültem lágerbe, és a háború végén 45 kilósan, két mankó segítségével jöttem haza...

A háború után az életkörülmények még nem voltak rendezettek, és egy ideig mindenki izgalommal várta, hátha még valaki hazaérkezik szerettei közül. Én is nagyon vártam, mert tudtam, hogy szüleim, nővérem és sógorom Auschwitzban pusztultak el. Ettem, ittam, pihentem, újra járni tanultam, és habzsoltam a friss híreket. Egyszer bezörgetett hozzánk Póda bácsi. Őt a városháza alkalmazta küldöncként, amíg nem működtek a telefonok, és a posta is csak elvétve jutott el hozzánk. Csak annyit mondott, hogy egy katona telefonált Pilzenből és érdeklődött, visszajött-e valaki a Kornfeld családból.

Több se kellett nekem! Elhatároztam, hogy azonnal indulok Pilzenbe. Se pénzem, se hivatalos igazolványom nem volt, mégis felültem a vonatra és elindultam. Beszéltem szlovákul és nem féltem semmitől. Csak Pilzenbe érkezve tudatosítottam, hogy jóval nagyobb város Szerdahelynél, de feltételeztem, hogy a helyiek tudni fogják hol van a kaszárnya. Abból több is volt, és az egyik kapujánál állandóan azt hajtogattam, hogy valaki telefonált Dunaszerdahelyre, és a

Kornfeld család felől érdeklődött. Mondták, hogy várjak, míg kiküldenek hozzám egy csehszlovák katonát, mert biztosan nem amerikai vagy angol katona érdeklődött családom felől. Mit ad Isten, jött is egy angol egyenruhás csehszlovák katona, akit mindjárt meg is szólítottam. Akcentusa azonnal elárulta, hogy az anyanyelve nem cseh és nem is szlovák. Végül kiderült, hogy Paschkusz Misivel beszélgettem, aki szintén dunaszerdahelyi volt. Ő igazolta, hogy a bátyám kereshetett, mert együtt érkeztek Pilzenbe és meg is mutatta Laci ágyát közös szobájukban. Sajnos, bátyám nem tartózkodott a szálláshelyen, mert szolgálatilag Prágába utazott egy hétre. Misi elkísért a parancsnokságra és elintézte, hogy adjanak nekem egy REPATRIANS igazolást, hogy szabadon közlekedhessem, és ne kelljen mindenkinek elmagyaráznom, ki vagyok és hova megyek. Az éjszakát a laktanyában töltöttem, ahol vacsorát és egy darab csokoládét is kaptam.

Másnap felszálltam az első prágai vonatra. Már úton voltam, amikor eszembe jutott, hogy semmit sem tudok Prágáról. Azt meg végképp nem tudtam, hol keressem bátyámat, Lacit. Azon gondolkodtam, hogy az igazolványommal elmegyek a minisztériumba és ott kérek útbaigazítást. A főpályaudvarról leballagtam a Vencel térre és megálltam egy étterem kirakata előtt. Egy géppel írt étlapot böngésztem, amelyen csak levesek voltak feltüntetve, de neken így is csorgott a nyálam. Egyfolytában az étlapban gyönyörködtem. Ahogy bámultam az étlapot, megállt mögöttem egy autó, és négy angolul beszélő katona szállt ki belőle. Egy pillantást vetettem feléjük, de egy szót sem értettem abból, amit mondtak. Viszont megütötte a fülemet egy jellegzetes kappanhang, amit egyszerűen nem lehetett mással összetéveszteni. Ránéztem a katonára. Képtelen voltam megszólalni. Ő nem ismert meg, mert ahogy hét évig tartó távollét után kinéztem, abból nem lehetett rájönni, ki vagyok. Először csak halkan, utána pedig már hangosan kérdeztem: „LACI?" A hangom engem is elárult és amikor kiejtette a nevemet, azonnal egymás nyakába borultunk és sírtunk, mint két kisgyerek. Képtelenek voltunk egymást elengedni, és velünk együtt könnyezett a másik három katona is. Felejthetetlen, megható és főleg nagyon boldog volt számomra ez a találkozás. Sajnos, nem sokáig élvezhettem bátyám társaságát, mert rövidesen visszatért Palesztinába, a mai Izraelbe. Tel-Avivban van eltemetve.

A GÉPKOCSIVEZETŐI VIZSGA

Nagyon kedves és kellemes embernek ismertem meg Pirovits Kálmánt, aki orvosként tevékenykedett Dunaszerdahelyen. Szép emlékként maradt meg bennem az az eset, amikor mindketten gépkocsivezetői vizsgára készültünk. Ez közvetlenül a háború után történt.

A gimnázium épületében vizsgáztattak bennünket, ahol ma az egészségügyi szakközépiskola van. A vizsgáztatók pozsonyi rendőrök voltak. Mi ugyan izgultunk, de láttuk, hogy a rend őrei is eléggé bizonytalanok. Még ha jól is válaszoltunk, mindig hozzátettek valamit, hangsúlyozva, hogy majd ők eldöntik, mi a helyes és mi nem. Tudtuk, hogy ezzel is éreztetni akarták velünk, hogy fölényben vannak. Akkoriban még csak szóbeli vizsgát kellett tenni. Az egyik kérdés az volt, mit jelent, ha a rendőr fenntartott kézzel áll velünk szemben. A válasz helyesen így hangzott volna: ugyanazt, mint amikor a forgalomirányító fényjelző készülék (szemafor) sárgát jelez. Mi még sosem láttunk ilyet, így azt sem tudtuk hogyan néz ki. Ennek ellenére mégis levizsgáztunk, de Kálmán bácsira egy kicsit rászálltak a rendőrök. Talán még élvezték is, mert nem sokszor volt lehetőségük orvost vizsgáztatni, hátmég annak valamit elma-

Fő utca, 1939

gyarázni is. Mikor közölték velünk a vizsga eredményét, Kálmán bácsi az ő kedves modorával megkérdezte, hogy miért mutat a rendőr mindig zöldet meg pirosat??? Jött is a gyors magyarázat: a pirosat már messziről jól lehet látni, a zöldnél meg nem fontos. Nem is sejtették, hogy Kálmán bácsi csak törleszteni szeretett volna a rendőrök fölényéből akkor, amikor már biztosra vette a vizsga sikerét. A rendőrök igyekezete után Kálmán bácsi kedvesen azt felelte: „Érdekes, én mást gondoltam..." Mire az egyik rendőr kíváncsian megkérdezte: „Miért? Maga mit gondolt???" Mire Kálmán bácsi ártatlan arccal csak azt felelte.: „Ha a rendőr meg akarná mutatni a tököt és a makkot is, akkor le kellene tolnia a gatyáját..."

A SAKTER

Érdekes ez a nem magyar eredetű szó. Bizonyára sok embernek idegenül cseng, mások viszont már hallották, de nem tudnak vele mit kezdeni. Ezért is tartom fontosnak, hogy már az elején megmagyarázzam a szó értelmét, hogy mindenki értse majd a következő történet lényegét.

A „sakter" szó egy foglalkozást rejt, amely összefügg a kóser étkezéssel és annak feltételeivel. A második világháború előtt hat sakter működött Dunaszerdahelyen. Nekik az volt a feladatuk, hogy a vallásos zsidók részére baromfit, marhát, juhot vagy kecskét rituálisan (szertartásosan), nagyon szigorú szabályok szerint vágjanak le. A legfontosabb egy megfelelő kés volt. A pengének legalább negyven centiméter hosszúnak kellett lennie, és a lényeg, hogy borotvaéles acélból készüljön. Ezzel vágták át az állat nyakát. A nyelőcsőt és a légcsőt az összes fő erekkel egyszerre nyisszantották el, mivel a levágott állatnak teljesen ki kellet véreznie anélkül, hogy szenvedne.

A háború után még egy ideig volt sakter, de később Pozsonyba költözött, mivel a dunaszerdahelyi hitközség már nem tudta őt családjával együtt eltartani. A nagy ünnepek előtt viszont rendszeresen megjelent az imaház udvarán baromfit saktolni azok számára, akik kóser ételt akartak enni. Szívesen jött, mert megfizették, és ezenkívül egy vallásos embernél jótettnek számított, ha másnak segíthet a hagyomány megtartásában. Sokkal vallásosabb volt, mint az akkori szerdahelyi zsidó többség, és ragaszkodott ahhoz, hogy a vágás előtt mindenki mosson kezet és imádkozzon. Így aztán ez rengeteg

Talmud-Tóra

időt is igényelt. Majd kiment az udvarra, hogy megkezdje a vágást. Ekkor vette észre, hogy Pozsonyból elfelejtette elhozni a kést. Lett nagy izgalom, hogy most mi legyen. Átment a szomszédba, felhívta a feleségét és kérte, hogy a lányát azonnal küldje Szerdahelyre. A kislány meg is érkezett a következő vonattal, így mindenki megkönnyebbült, mert úgy látszott, megoldódott a probléma. Amikor az imaház udvarán újra összejöttek a hívők, a sakter kérte lányától a kést. Akkor derült ki, hogy neki senki sem mondta, hogy hozza el. Erre újra átment a szomszédba telefonálni a feleségének, hogy azonnal küdje ide nagyobbik fiát, de feltétlenül hozza magával azt a kést, amivel vágni fog. Ráment az egész délután mire megérkezett fia a késsel. Ehhez tudni kell még azt is, hogy vágás után a sakter eldobja a baromfit, amely addig kapálódzik, míg teljesen ki nem vérzik. Ekkorra viszont már a sakter annyira ideges lett, hogy a baromfi helyett a kést dobta el, leállítva ezzel az egész folyamatot. Az eldobott késsel ugyanis tilos volt újból vágni, mert az már nem kóser. Még az volt a szerencse, hogy a fia elhozta apja mindkét kését otthonról, így azon-

nal folytatódhatott a kóser vágás. Még napnyugta előtt vissza kellett mennie, mert a szombati ünnep mindig péntek este kezdődik, amikor a vallásos zsidónak már szigorúan tilos az utazás. Végül sikerült időben végeznie, de ez az emlék biztosan sok álmatlan éjszakát okozott a sakternak...

Az érdekesség kedvéért megemlítem, hogy ennek a vallásos embernek az volt az utolsó kívánsága, hogy ha meghal, akkor Jeruzsálembe temessék el. Még a volt rendszerben halt meg, s akkor bizony nem volt olyan egyszerü kérésének eleget tenni. A család viszont teljesíteni akarta utolsó kívánságát. Sok pénz kellett ugyan hozzá, de most ott nyugszik a Szentföldön. Hozzátartozói pedig szerte a nagyvilágban élnek.

A SZIBÉRIAI HIDEG TÉL

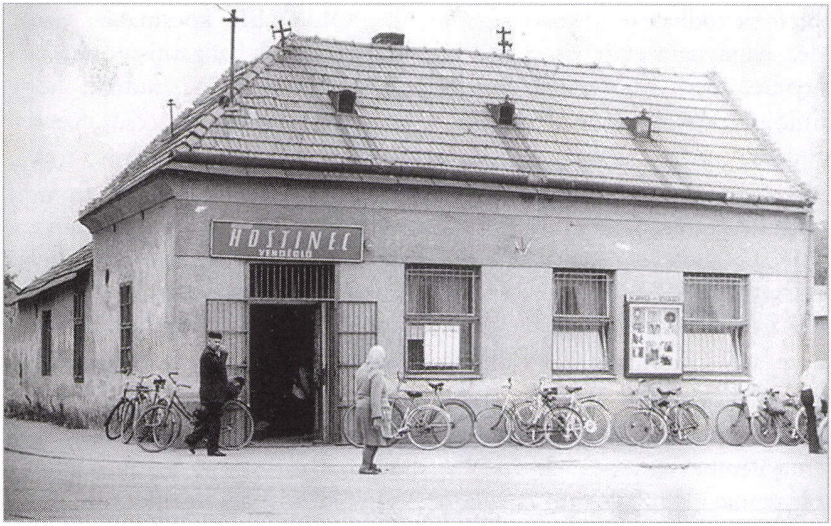
Ha a házak falai és helyiségei mesélni tudnának, sokan ki sem mernének menni az utcára. Hogy miért? Kiderül az alábbi történetből.

A Bacsák utca végén élt egy nőtlen férfi, aki úgy tudott mesélni, hogy sokszor maga is elhitte, igazat beszél. Erre az emberre voltak kíváncsiak hetente egy alkalommal a POLITZER kocsmában azok, akik szerették hallgatni a történeteit még akkor is, ha tudták, hogy hazudik. Egy-egy fröccsöt fizettek is neki, nehogy kiszáradjon a torka.

Legszívesebben az orosz fronton megélt hőstetteivel szórakoztatta a társaságot. Az egyik visszavonulásukat eképpen ecsetelte: „Futottunk, ahogy csak bírtunk a térdig érő hóban, majd be a majdnem két méter magas zöld kukoricásba, onnét újra a térdig érő hóba. Végül a búzában vagy az árpában kötöttünk ki, ami ugyan ritka volt, de jó magas, hogy el tudjunk benne bújni a muszkák (oroszok) elől". Az nem is érdekelte őt, hogy esetleg lebukik, mert mindenki tudja, hogy ahol hó van, ott nincs sem zöld kukorica, sem más gabonaféleség...

Máskor meg a szibériai hidegre akarta felhívni figyelmünket. Elmondása szerint ott olyan hideg volt, hogy ha valaki vizelt, a vizelet azon nyomban meg is fagyott, amit aztán úgy kellett letörni, mert egyébként megállt a havon. Mindezt megtetézte azzal, hogy olyan nagy volt a fagy, hogy még a hang is megfagyott... Tavasszal meg volt nagy ricsaj, amikor a hangok kiolvadtak.

Az emberek úgy viselkedtek, mintha elhinnék, amit mondott, ő pedig nem zavartatta magát és

A Polizer kocsma

büszkén járt-kelt az utcán, illetve a kocsmába, ahol mesélt és mesélt és mesélt... Ez is egy jó szórakozási lehetőség volt abban az időben, amikor nem volt sem rádió, sem televízió, de akkor még a mozik sem vetítettek filmeket.

Ezek után talán nyilvánvaló, hogy mi mindent tudnánk meg, ha még a házak is beszélni tudnának...

STERN FERENC, ALIAS FAJSI

Kevesen emlékeznek már rá, pedig igazi régi dunaszerdahelyi volt. A háború előtt egyszerű és szerény családi körülmények között nevelkedett, úgy is élt az egész Stern család. A zsidó hagyomány szerint minden újszülött fiú és lány héber nevet is kap, ami nem lehet azonos az élő szülők vagy nagyszülők nevével. De ha valaki már nem élt, annak a héber nevét viszont megkaphatta az újszülött. Sokan ezt a nevet használták egészen felnőtt korukig. Így váltak ismertté az olyan nevek, mint például Majsi, Hasi, Jaszi, vagy éppen a Fajsi. Stern Ferit ismerték úgyis, mint futballbírót és kocsmárost, de mindenki csak Fajsinak hívta. A legtöbben nem is tudták, hogy személyazonossági igazolványában a Ferenc név szerepel. Arról is csak kevés embernek volt tudomása, hogy a vezetékneve

Stern. Ilyen nevezetű család több is volt Dunaszerdahelyen, de Fajsi kocsmárosból csak egy.

A háború utáni időszakban sokszor költözködtek az üzletek, éttermek, kocsmák, de ha az alkalmazottak maradtak, illetve a főnök is ugyanaz volt, akkor a törzsvendégek is követték őket. Így történt a néhai „politzer kocsmával" is. A „fajsi kocsma" személyzete a Bacsák utca végére, a Vásártér elejére került. Az egykori kocsma helyén ma egy élelmiszerbolt áll.

Amikor még működött a városi tejcsarnok (tejfeldolgozó üzem), és a Slovlik is üzemelt, kedvelt sörözője lett a közeli cégek munkásainak is. Az új nevet kapott „politzer kocsmának" gyorsan híre ment a városban, és mindenki tudta, hol folytatja működését Fajsi.

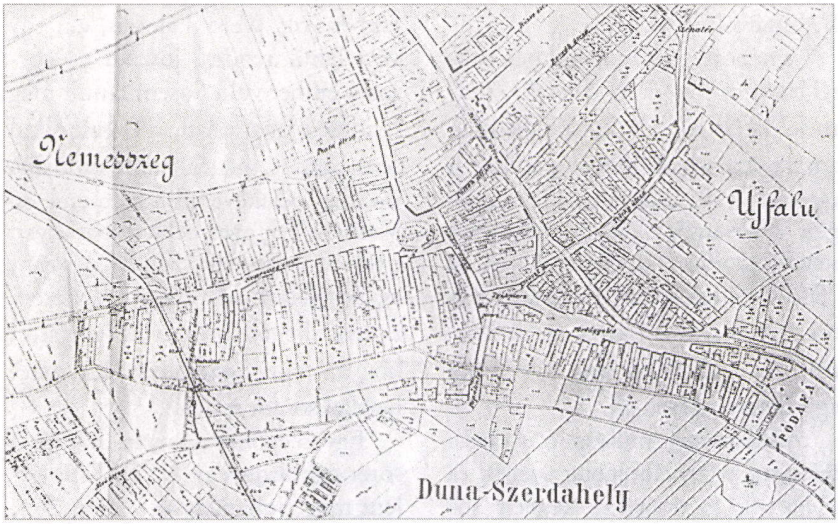
Szükség volt erre a bevezetőre, hogy megértsük, mi is történt Stern Ferenccel, alias Fajsival kapcsolatban és mivel nevettette meg törzsvendégeit. (Sokan helytelenül Fajsli néven emlegették a kocsmát.)

A háború után sokan telepedtek le Szerdahelyen, akik nem tudtak magyarul, nem ismerték a helyi szokásokat és fogalmuk sem volt erről a városról. Voltak olyanok is, akik igyekeztek minél előbb beilleszkedni a közösségbe. Magyarul meg is tanultak konyhanyelvi szinten, és gyorsan közismertek lettek új lakhelyükön. Tipikusan ilyen ember volt Weiss Lajos is, aki egy végtelenül rendes, jószívű és egyszerű ember volt. Sosem tanult meg rendesen magyarul, de szlovákul sem beszélt jól, és mondandójába mindig belekeverte a németet is. Valószínűleg gyermekkorában ilyen nyelven is beszéltek hozzá. Viszont egyik nyelven sem tudott rendesen. Ennek ellenére öröm volt hallgatni, hogyan rakja össze a szavakat, amelyekkel sosem spórolt.

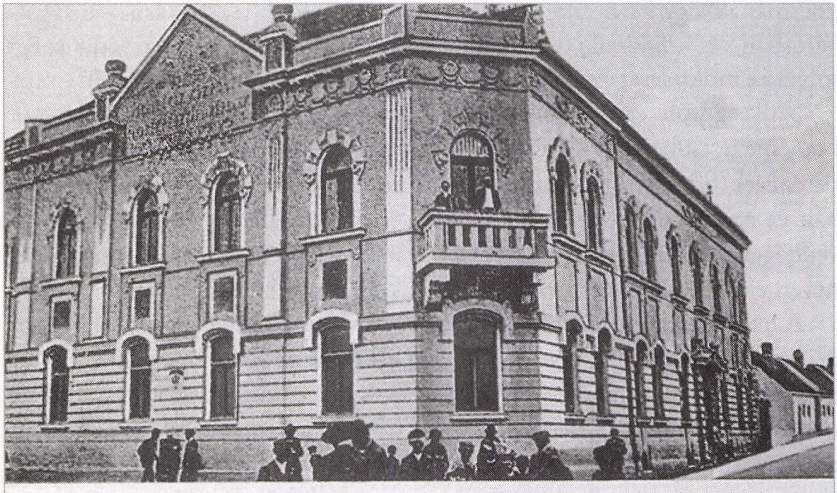
Egy szép meleg nyári napon a sötét égbolton egy ÜSTÖKÖS jelent meg. Sokan látták a jelenséget, és másnap a sajtó is foglalkozott vele. A kocsmában is ez volt a legújabb napi hír: egymásnak újságolták az emberek, hogy ki látta az égi tüneményt, milyen formájú, vagy hosszú volt a csóvája. Egyszer csak megérkezett Weisz Lajos, és elkezdte hangosan ecsetelni az előző napi eseményt. Illetve csak kezdte volna, mert sehogy sem tudta magát kifejezni.

Megpróbálta hát a saját módján: „Tudtok az volta az a – hogy is hínak – no víte – az a nem tudok hogy hínak az a Stern azval a hosszú farokval". Mire egyszerre fakadt ki mindenkiből: Fajsi!!!

KÉPMELLÉKLET

Térkép, 1890

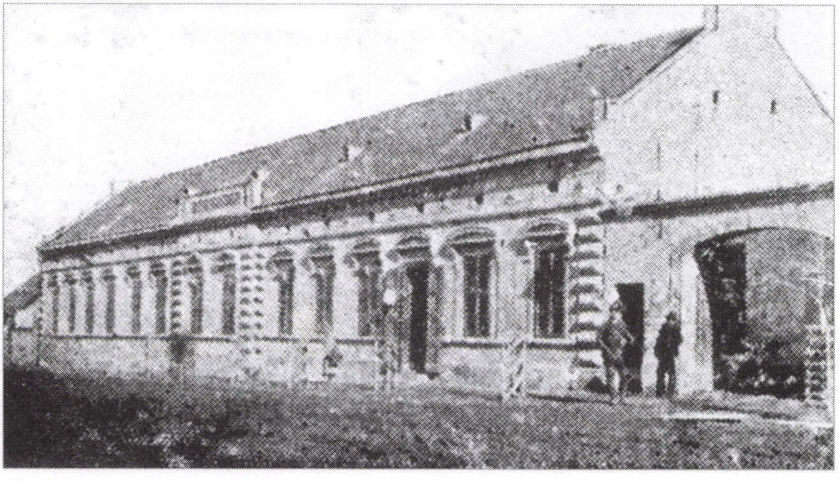

Üdvözlet Dunaszerdahelyről — Központi takarékpénztár és postahivatal

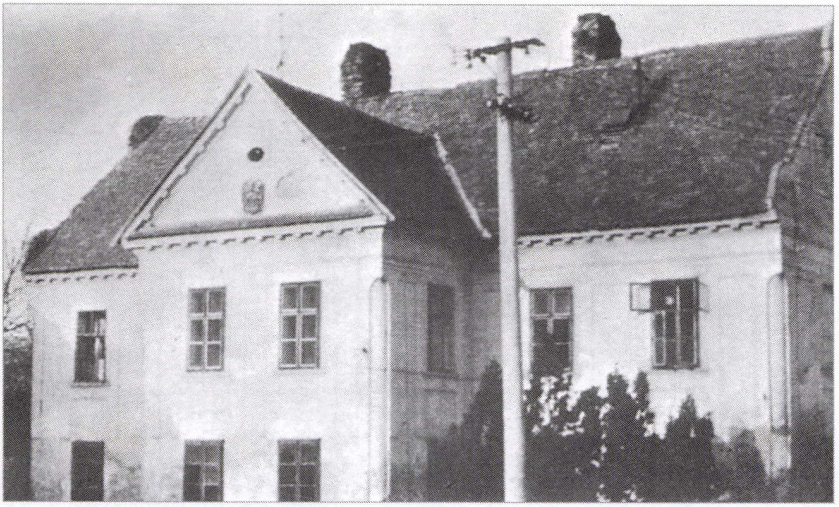
Bank, 1918

Börze, 1908

Casino, 1908

A Fehér kastély

Fő utca, 1912

Fő utca, 1925

Fő utca, 1926

Fő utca, 1928

Fő utca, 1930

Fő utca, 1935

Hal piac

Járásbíróság, 1917

Járásbíróság, 1933

Járásbíróság, 1935

Járásbíróság, 1939

Járási hivatal, 1922

Járási hivatal, 1925

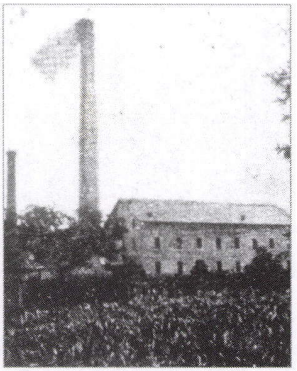
Járási hivatal, 1948

Községháza, 1916

Községháza, 1939

Malom, 1916

Nemesseg, 1932

Sakter ház - Zsidó hitközség administrativ épülete

Sárga kastély, 1924

Takarék pénztár, 1910

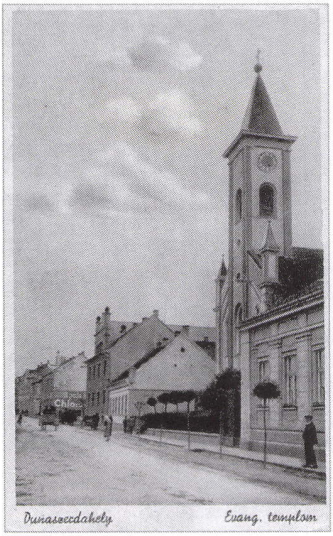
Teleki utca, 1908

Teleki utca, 1910

Templomok a főutcán, 1920

Templomok, 1939

Templomok

Templomtér, 1928

Tyúkpiac

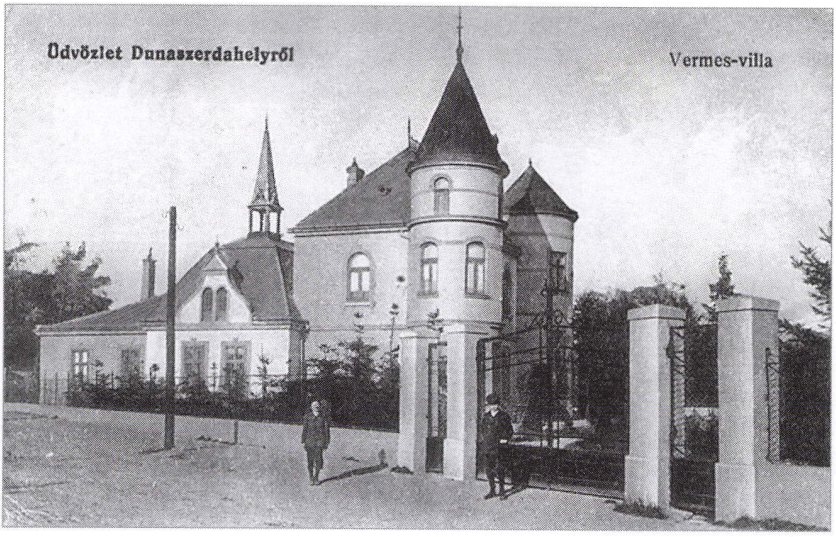
Vámbéry utca

Vasuti állomás, 1930

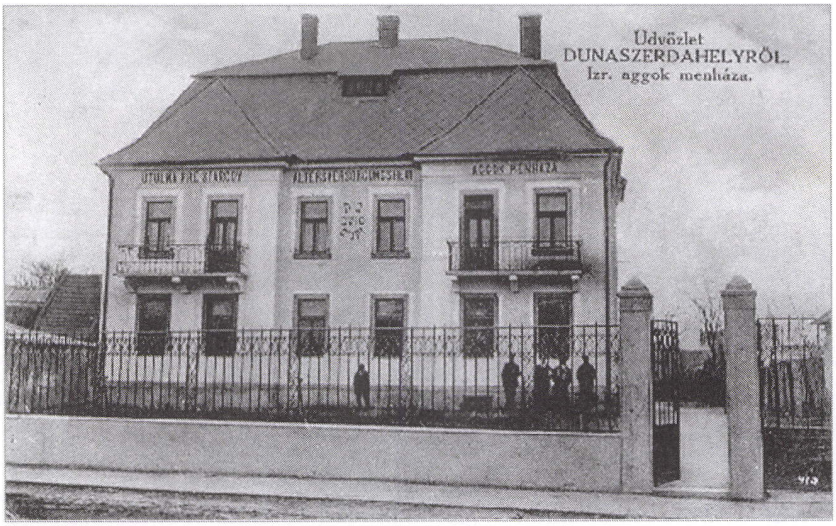
Vermes kastély, 1912

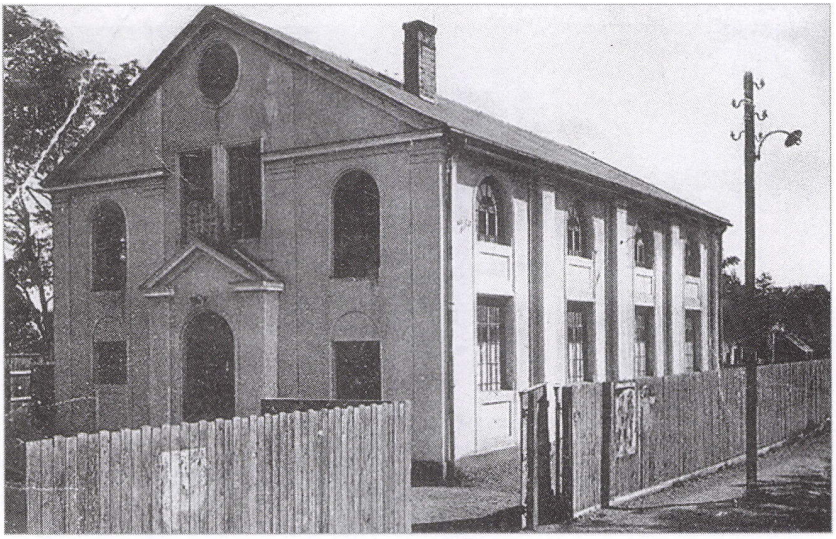
Vermes kastély, 1920

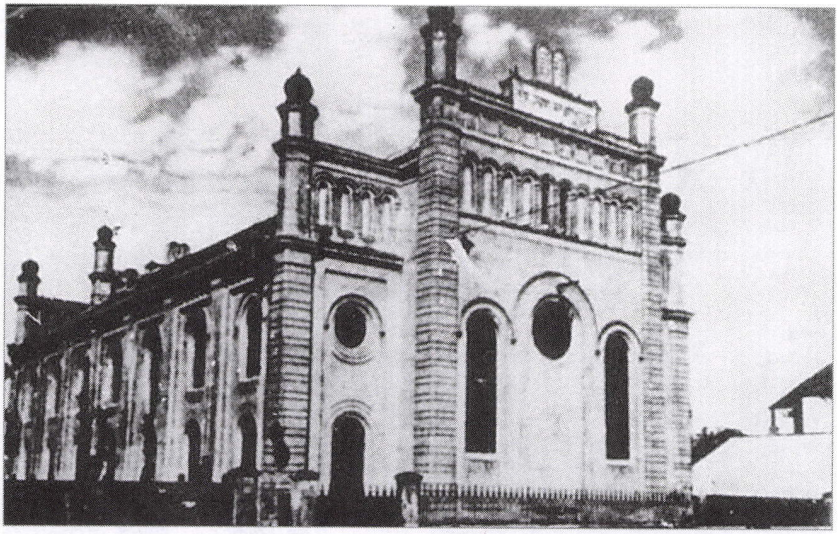
Vermes kastély, 1930

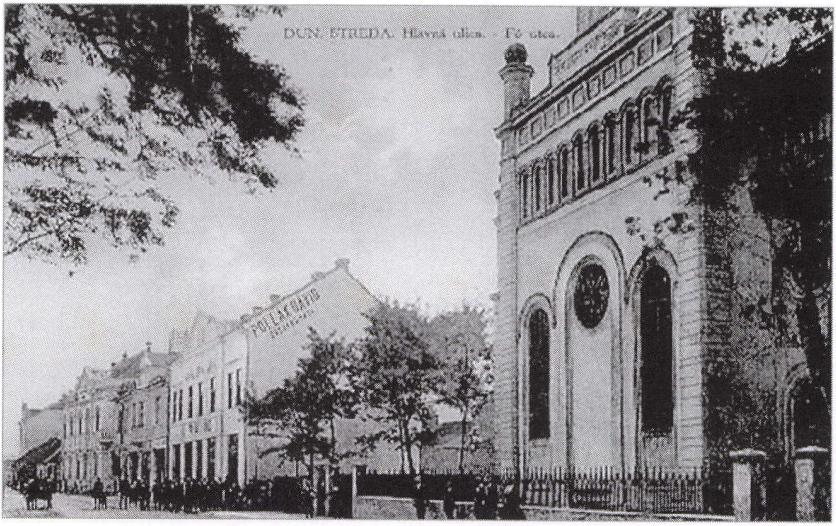
Zsidó menház

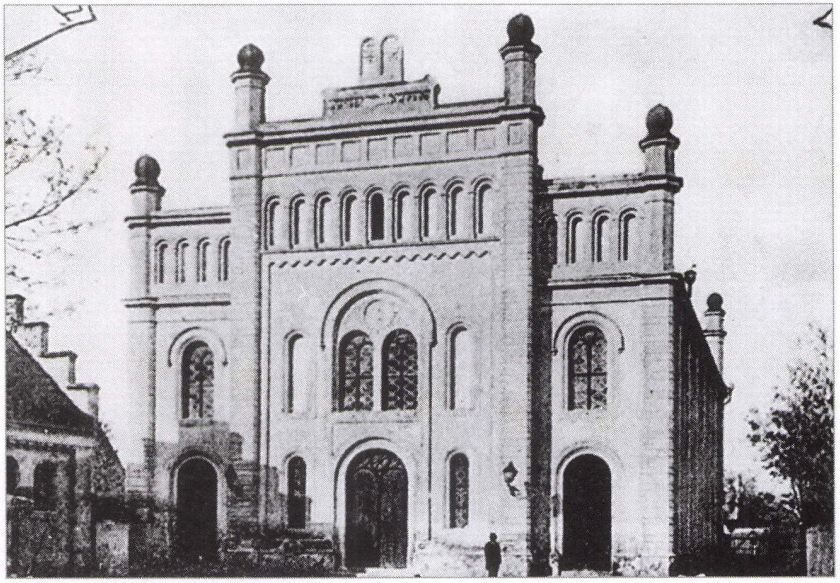
Zsinagóga - Adas Jisrael

Zsinagóga 1

Zsinagóga 2

Zsinagóga 3 - hátul

Zsinagóga 4 - belül

TARTALOM

KORNFELD FERENC, AZ ÉN ÉDESAPÁM 5
AZ ÉN VÁROSOM, DUNASZERDAHELY 9
A MI GYÁRAINK 13
HUMBUKK 16
BAUMEL JÓNÁS 18
JAJNE BAUMEL A VONATON 19
TOJÁSFELVÁSÁRLÁS 20
BAUMEL JUDI 21
A TOJÁSKÖZPONT 22
A CSALLÓKÖZI LIBAMÁJ 23
A CSEREBOGARAK 24
CSIBA LÁZÁR - A TANÚ 25
PIRK JANI 26
AZ ÓRÁS TESTVÉREK 28
AZ ÉGREPEDÉS!!! 29
A TÜZELŐFA 30
A BÜDÖS UDVAR 31
JÚKA ÉS LÉGI 32
A MUNK CSALÁDOK 33
A KONFLISOS MUNK BÁCSI 34
MUNK LÁZÁR, A SZOBAFESTŐ 36
A BORBÉLYOK 37
BERGER BORBÉLY 39
MÉG EGY BORBÉLY 41
SZIGETI PISTA BÁCSI IS BORBÉLY VOLT 43
MIÉRT A SZABÓSÁG? 44
A CÉRNA 46
EGY LYUKAS ÖLTÖNY 48
A CSAPATOK 49
CSIBELE PALLÁS 51
FÜRSZTÉK ÉS PIRK JANI – FOLYTATÁS 52
CSERNYEI GONDOK 53
JELLEGZETES EMBEREK 55
MATCHE KOHN 56

KOHN DÁVID – ALIAS CSUJZI 58
CSUJZI 59
CSUJZI – FOLYTATÁS 60
CSUJZI, A SZÓDÁS 61
ÓLOM 62
MINDHÁRMAN ITTHON 63
HUGÓK VOLTAK SOKAN 66
TEHERAUTÓN SZÁLLÍTVA 68
RAVATAL 69
KRÉMER NÉNI 70
VOLNER BÁCSI 72
SCHNITZER NÉNI 73
SÜKETEK PÁRBESZÉDE 75
ÉJJELIZENE 76
MUDr. MARSCHAL 78
KI VOLT MUDr. HERSCHKOVITS? 80
QUITT BENŐ 82
SCHLEMMER GYULA 84
KULTÚRÉLET 87
A BIZALMI 89
A KAMÉLEON 91
EGY VALLÁSOS ZSIDÓ 92
A FOGADTATÁS 94
MI A MANÓ? 96
A MI BANDÁNK 99
BECENEVEK 101
A FUTBALLŐRÜLET 103
KÜMÖS 104
SŰRŰKÓRÓ 106
TALÁLKOZÁSOM LACIVAL 107
A GÉPKOCSIVEZETŐI VIZSGA 110
A SAKTER 111
A SZIBÉRIAI HIDEG TÉL 113
STERN FERENC, ALIAS FAJSI 114
KÉPMELLÉKLET 116
TARTALOM 137

PREDAJ, SERVIS, LEASING, POISTENIE, AUTOBAZÁR

DUNAUTO

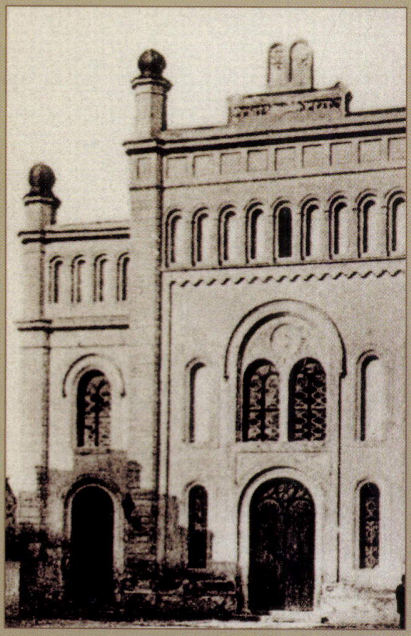
Dunajská Streda
tel.: 031/5900 111 - 121 - 115

FIAT, ALFA ROMEO, PEUGEOT

www.dunauto.com

AZ ÉN VÁROSOM DUNASZERDAHELY

Jehuda Aszad

„KIS JERUZSÁLEM“

ISBN 978-80-969715-8-9